

Oceniti težave in spregovoriti o slabostih

»Velika zadeva je vselej in v vsakem položaju gledati resnici v oči. Resnice ne more prenesti le tisti, ki ne vidi izhoda, rešitve, ali ga je strah pred spremembi stanja. Prav zato podpiram tisto, kar je povedal tovariš Doronjski. Mi komunisti nimamo svojega posebnega interesa. Nismo partija zase ali zaradi sebe, partija množic smo in vedno smo bili in ostajamo v funkciji zgodovinskega interesa delavskega razreda. In vsega, kar smo napravili s Titom na čelu v preteklih nekaj desetletjih, je več, kot je bilo prej storjenega v nekaj stoletjih. Nismo delali samo zaradi nas samih, za zvezo komunistov, ampak v interesu razreda, vseh delovnih ljudi, naših narodov in narodnosti.

Velikokrat sem na terenu, v glavnem z borci narodnoosvobodilne vojske in z mladino, srečujem pa se tudi z delavci iz združenega dela. Pripravljenost ljudi na terenu je velika. Na vsakem koraku je čutiti politično stabilnost. Naš delovni človek ve, kaj hoče, in verjame, da je zveza komunistov dovolj močna. Tako razpoloženje je izjemno dober pogoj za našo dejavnost. Ljudstvu smo vedno govorili odprto, tudi o vseh slabostih. To moramo storiti tudi tokrat.

Posebej naj poudarim, da se komunisti nikoli ne smejo vesti kot občinska, regionalna ali republiška partija. Nikakršna strankarska koalicija nismo. Sposobni smo, da na vsako vprašanje odgovorimo pošteno in konkretno.

Nenehno ugotavljamo, da so se delavci v združenem delu znašli v položaju, ko razpolagajo z zelo majhnim delom dohodka in sredstev za razširjeno reprodukcijo. Odločilno vlogo združenega dela v veliki meri zamenjuje odločilna vloga družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti in bank. Prav zaradi tega se je lahko zgodilo, da so tudi ekonomska politika in plani družbenogospodarskega razvoja zvečine zasnovani na potrebah in interesih struktur zunaj združenega dela.

Če je treba zategovati pas, ga zateguje delavski razred, kajti realni osebni dohodki upadajo. Mi komunisti ga moramo prvi zategniti. Veliko je takšnih, ki mislijo, da je zveza komunistov za privilegirane. In tudi je, toda za privilegirane v samoodrekanju, samoodpovedovanju, v idejni čistosti in človeški plemenitosti, v delu in odgovornosti do drugih«, je med drugim še posebej poudaril Kosta Nadj v razpravi na 13. seji CK ZKJ.

7. oktober dan artilerccev

Sedmega oktobra praznujejo artilerci svoj dan. Današnja artilerija naših oboroženih sil je začela svojo razvojno pot med narodnoosvobodilnim bojem. Vedno nove vrste orožja in municije večajo njeno ognjeno moč. Ob vsej modernizaciji pa ostaja v prvi vrsti človek s svojo natančnostjo in odgovornostjo.

Na pokopališču v Železni Kapli so se avstrijske in jugoslovanske interniranke poklonile padlim koroškim partizanom in vsem, ki so izgubili življenje v boju proti fašizmu. Več o srečanju na Koroškem preberite v reportaži v naši naslednji številki.

BŽJ

Kog, prijazna vasica v ormoški občini, je bila minulo soboto gostitelj srečanja nekdanjih partizanskih kurirjev relejnih postaj Slovenije iz TV 14 S, TV 8 S, TV 17 S, TV 13 S, TV 9 S, TV 16 S, TV 17 S in TV 15 S.

Ze dopoldan je bil sprejem pohodnikov po kurirskih poteh, nato se je množica krajanov, borcev-kurirjev ter predstavnikov družbenopolitičnih organizacij ormoške občine zbrala pred osnovno šolo Jože Kerenčič, ki letos praznuje dvestoletnico delovanja, na osrednji proslavi, na kateri je med drugim zbranim spregovoril tudi Albin Barle-Zoran, nekdnji komisar ptujske relejne postaje. Snajderjeva »Mama«, kateri so ubili dve hčeri in moža, pri njej je bila tudi kurirska postaja TV 15 S, je odkrila spomenik kurirjem NOV.

Jože Čurin

Še o drugi plati naših prirediv

Veliko pišemo o naših partizanskih prireditvah, predvsem o njenem politično-zgodovinskem delu, žal pa zelo malo ali nič ne omenjamo kulturnega prispevka, ki vsepovsod s priložnostnimi programi bogati partizanska slavlja. Naši dopisniki ga navadno le skromno omenjajo, večkrat pa so kar – tiho. To ni prav, s tem omalovažujemo delež naših kulturnikov, ki so nemalokrat iz vrst mladine, pionirjev, ter drugih kulturnoumetniških ustvarjalcev.

Svojo trditev bi rad podprl s primerom. Na Ogencah pri Loškem potoku je bila 26. julija letos lepa partizanska proslava, združena z odprtjem brunarice – muzeja, doma, ki nosi ime partizanskega zdravnika dr. Gale. Spominjali smo se težkih dni leta 1942, ko je ob napadu na to bolnišnico tragično umrlo več partizanskih ranjencev. Govorom je sledil bogat kulturni program, ki so ga izvedli člani kulturniške skupine kliničnega centra iz Ljubljane kot pokrovitelja, domači potoški pevski zbor, mladina in ribniška godba. Program je bil res lep in prav nič ne pretiravam, če zapišem, da smo izvajanje recitacij mladih iz ljubljanskega kliničnega centra in glavnega recitatorja dr. Kraigherja spremljali z občudovanjem. Zanimivo je, s kakšnim občutkom je ta skupina najprej predstavila recitacijo o izdajstvu in smrti ranjencev v tej jami, za njo pa se je pred mikrofonom pojavil eden izmed treh ranjencev, ki so preživel ta pekel. Tako je tovariš Mulec pripovedoval svojo zgodbo o tragičnem dogodku v jami, se s hvaležnostjo in spoštovanjem poklonil spominu junaške bolničarke Mimice. Le stežka je skrival čustva... Njegova pripoved nas je ganila, pretresla. Nihče, ki je bil na tej prireditvi, ne bo nikoli pozabil tako balade o smrti kot pripovedovanja preživelega ranjenca. Ko smo zapuščali zgodovinsko prizorišče, je v nas tlelo... Tega nihče, ki je pisal o proslavi, ni povedal.

Je to prav? Zdi se mi, da bi morali v prihodnje, kadar poročamo in pišemo članke o partizanskih slavljih, oceniti tudi kulturnoumetniško plat naših prireditev.

MARJAN TRATAR – UČO
Novo mesto

Društva kmečkih fantov in deklet

Odmev na nadaljevanje Delovanje napredne mladine na vasi

Z zanimanjem berem Delovanje napredne mladine na vasi izpod peresa Franja Fijavža. Prav je, da se, čeprav že pozno, napiše nekaj o delovanju društev kmečkih fantov in deklet. Kakor da bi se po osvoboditvi sramovali svojega predvojnega delovanja, ni nihče o tem spregovoril vse do pred dveh ali treh let.

V omenjeni nadaljevanji v 37. številki našega časnika pa sem ponovno zasledil podatke, da je imelo Društvo kmečkih fantov in deklet v Dolu pri Beričevem svoj dom. To je pomota. V Dolu niso imeli takega društva, pač pa so imeli Slovenske fante. Zelo delavno društvo pa je bilo v Beričevem, kjer so si zgradili svoj »kmetški dom«, kot je pisalo nad vhodom. Zgradili so ga z izdatno pomočjo družine Grad (po domače Pirnatovi, ki so imeli priznano gostilno). V domu smo tudi mi odigrali nekaj iger, bili pa smo redni gostje, ko so igrali Beričevci, ko so priredili tekmo koscev, žanjic, ob trgatvi ipd.

Nekaj časa sem bil tajnik Društva kmečkih fantov in deklet v Šmartnem ob Savi, nato pa predsednik, istočasno pa tudi eden zadnjih tajnikov Ljubljanskega okrožja do konca oktobra 1940, ko sem šel v vojsko. Obiskoval sem društva v Beričevem, Skaručni, Vodica, Igu, Notranjih gorah in Gameljnah. Društvo je bilo tudi v Zadvoru ali Sostrem. V Zalogu, Vevčah, Zadvoru in Polju je delovalo društvo Svoboda in pozneje Vzajemnost. V Polju je bil aktiven Sokol. V Zadobrovi in Sneberjah so imeli svoje prosvetno društvo, ki ni spadalo med napredne. Del občanov teh dveh vasi se je pridružil Svobodi v Zalogu, nekaj posameznikov pa je prišlo v naše društvo.

Res je, da so se člani naših društev skoraj vsi povezali z OF. Iz našega društva so vsi

udeleženci NOV z daljšim ali krajšim stažem. Iz prosvetnega društva, ki je delovalo že od leta 1924, pa je samo nekaj mlajših odšlo med partizane ali pa so kako drugače sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju.

Skoda, da so nam že spomladi 1941 zažgali ves arhiv; knjižnico, fotografije in drugo. Večino aktivnih članov že pokriva ruša. Po vojni pa se nismo zavzeli, da bi obnovili zgodovino društva, živ dokaz, kolikšna je moč mladine.

FRANCE KAČAR
Hudovernikova 13
Ljubljana

Inštitut Edvarda Kardelja v Nišu

Ob 25. obletnici gibanja za zaščito pri delu so v Nišu odprli inštitut za dokumentacijo zaščite pri delu, ki bo nosil ime Edvarda Kardelja. Na otvoritvi je o bogati ustvarjalnosti, človeških in znanstvenih lastnostih Edvarda Kardelja spregovoril predsednik skupščine mesta Ljubljane Marjan Rožič.

»Velika čast je delati in uresničevati odgovorne dolžnosti v organizaciji, ki nosi ime tovariša Kardelja, vendar je to velika, težka, a hkrati prijetna vzpodbudna dolžnost, ki jo bo vaš kolektiv s ponosom opravil in sledil misli, delu, upornosti, ustvarjalnosti in humanosti tovariša Kardelja,« je dejal Marjan Rožič. »Vaša odločitev, da inštitut imenujete po Edvardu Kardelju, kaže, da ste pripravljene svoje znanstveno-raziskovalno delo in vsa strokovna opravila, povezana z zaščito pri delu, povezati z bogato ustvarjalnostjo ter človeškimi in znanstvenimi sposobnostmi tovariša Kardelja. Njegovo delo nas uči, vzpodbuja in navdušuje, da, povezujoč Titovo in njegovo ustvarjalnost, pripravljene in odločni uresničujemo socialistično samoupravljanje kot oblast delavskega razreda, kot emancipacijo človeka in takšno osvoboditev dela, ki vodi k Marxovi zamisli svobodnih proizvajalcev.

V naporih za dosledno uresničevanje gospodarske stabilizacije znotraj socialističnega samoupravljanja se moramo vedno znova vračati tudi h Kardeljevimi teoretičnim spoznanjem in njegovim zelo praktičnim sugestijam, kako bi z močjo oblasti delavcev na področju enostavne in razširjene družbene reprodukcije v samoupravnih odnosih in delegatskem sistemu razlastili vse oblike odtujenega delovanja in zagotovili večje gospodarske rezultate,« je poudaril Marjan Rožič.

Slavnostne otvoritve inštituta so se udeležili Pepca Kardelj, gosti iz republik in pokrajin ter 36 tujih delegacij, ki so zastopale nacionalne inštitute in sindikalne organizacije svojih držav.

Zakoni

V nekem zakonu piše: »Pred izdajo odločbe je treba ugotoviti vsa dejstva in okoliščine, ki so za določitev pomembne in skrajno omogočiti, da uveljavljajo in zavarujejo svoje pravice in pravne koristi.« Piše tudi, da je treba postopek voditi hitro, s čim manjšimi stroški, vendar tako, da se lahko pravilno ugotovi dejansko stanje ter izda zakonita in pravilna odločba. Napisano je, da kadar uradna oseba na podlagi dejanskega stanja sodi, da ima določen občan možnost za uveljavitev kakšne pravice, let-tega na to opozori, a se v praksi to le redko zgodi. Poleg vseh teh zakonov imamo še Občanov vodnik, kjer je napisana kratka razlaga postopkov oziroma dolžnosti in pravic občana do skupnosti in obratno. Vendar je vprašanje, če so s tem temeljito seznanjeni tisti delavci, ki so zaposleni v različnih skupnostih, skupnih službah in organizacijah, ki jim je pravzaprav poklic, da občana pravilno usmerjajo, vsaj tako piše v Občanovem vodniku.

Zadeve pa se, včasih tudi udeležencev NOB, včasih le predolgo vlečejo, od enega pa do pet let. Zgodi se celo, da prosilec, zlasti če gre za starejšo generacijo udeležencev NOB, prej umre.

V Sklepih 8. kongresa ZZB NOV Jugoslavije so od 1. do 5. poglavja nanizane pravice in dolžnosti članov ZZB NOV Jugoslavije. Zakaj se vsega tega velikokrat ne držimo? To terja odgovor vseh činiteljev!

IVAN MEZGEC
Postojna

V Cavtatu o Titu

Na željo številnih udeležencev mednarodne okrogle mize o socializmu v svetu so pred letošnjo razpravo o participaciji, samoupravljanju in socializmu danes dopoldne najprej na slovesnem delu razprave spregovorili o zgodovinskem pomenu Titove osebnosti za razvoj socialistične teorije in prakse. Pri tem so tuji marksisti enakovredno ocenjevali pomen Titovega boja za narodno osvoboditev, za samoupravljanje kot tudi za neuvrščenost.

Finski marksist Ele Alenius je označil Titov zgodovinski pomen s tem, da so ga ljudje občudovali in ljubili. »Pot, ki jo je Jugoslavija izbrala, je nova rešitev za svetovni socializem,« je rekel Alenius.

V imenu alžirske fronte narodne osvoboditve FIN je Ali Ammar rekel, da je alžirsko ljudstvo enako občutilo izgubo predsednika Tita, kot pred tem smrt svojega predsednika Bumediena. »Ostal bo v spominu vsem, ki težijo k miru, socializmu in prijateljstvu med narodi in ljudstvi. Tito bo ostal vedno živ, kolikor bodo ljudje verovali v napredek.«

Ugledni teoretik iz italijanske KP Giuseppe Boffa je povezal Titovo politiko neuvrščenosti z idejo demokracije, ki jo na notranjem področju najbolje uresničuje načelo samoupravljanja. Tito je obogatil politično kulturo komunistov, ko se je poskušalo zožiti to kulturo, je rekel Boffa. Na Titove zasluge za demokratizacijo mednarodnih odnosov je opozoril tudi mehiški marksist Pablo Gonzales »Tito je znal biti enako patriot, revolucionar in vodja delavskega gibanja po svetu.«

Britanski filozof Kenn Coats iz Nottinghama je na prav literarni način ponazoril Titovo zgodovinsko vlogo, ko ga je primerjal s sodobnikom, angleškim pesnikom W. Morrisom, ki je zavrnil ponudbo na dvor z beseda: »Tito je noben človek ni tako dober, da bi lahko bil vladar drugemu človeku. Tito je uresničeval ravno to načelo enakosti in že tale veliki zbor marksistov iz vsega sveta je tudi njemu svojstven spomenik, je rekel Coats.

Ali je imel Tito vedno prav? – se je vprašal Victor Fay iz Pariza. Ne, nihče nima vedno prav, odgovarja. Toda najpomembnejše je, da veliki ljudje znajo popravljati svoje napake. Tito je v notranjem samoupravljanju uresničil leninistično načelo samoodločbe, je rekel Fay.

Marksisti iz nekaterih neuvrščenih dežel (Mohamed Hamani iz Bamaka, Abdel Malek iz Kaira, G. P. Parthasarathi iz New Delhija ter Joseph Kizerbo iz Zgornje Volte) so med drugim posebej poudarjali zasluge predsednika Tita za prijateljstvo med narodi in za to, da je uveljavil pravice in interese majhnih narodov in dežel. V imenu palestinske osvobodilne organizacije PLO je dodatno Munir Safak povedal, da je Tito bil Palestincem pravi prijatelj že od prvega usodnega dne, ko se je Jugoslavija leta 1947 v OZN uprla delitvi Palestine.

Posebno pozornost sta vzbudila prispevka sovjetskega oziroma kitajskega marksista Jurija Krasina in Li Shen-Cija. Medtem ko je prvi poudaril predvsem pomen Titove dediščine velikega oktobra in njegov boj proti fašizmu – skupaj s sovjetsko armado – pa je Kitajec poudaril predvsem Titov boj za nacionalno neodvisnost, proti hegemonizmu in blokadi Jugoslavije. »Jugoslovanski komunisti so razvili sistem samoupravljanja, ki ga spremlja ves svet,« je pripisal kitajski razpravljalca med Titove zasluge ter dodal, da je Tito uvedel tudi nov kodeks obnašanja v mednarodne odnose.

»Jugoslavija doživlja vse to kot priznanje za Titovo delo za mir in enakopravne odnose v svetu,« je v imenu gostitelja med drugim rekel v sklepni besedi v slovesnemu delu okrogle mize dr. Aleksandar Grličkov.

A.R.

Še nekaj besed

Odmev na Prepoved delovanja društva SOČA, 37. številka TV-15

Nekateri znanci so me opozorili na objavljeni članek v 37. številki TV-15 z naslovom Prepoved delovanja društva SOČA. Mnenja so, da bi moral omeniti tudi to, da so vsi, ki so se čutili sposobne, odšli prostovoljno v Novo mesto in se tam pridružili vojaškim enotam ob napadu fašistične Italije in nacistične

Nemčije na Jugoslavijo, z namenom, da bi branili svojo matično domovino.

Mnenja so tudi, da bi moral omeniti udeležbo naših primorskih rojakov na Jesenicah in okolici v narodnoosvobodilni vojni, saj se jih je kar 51 vključilo v NOV in od teh jih je 17 izgubilo svoja življenja v bojih z okupatorjem. Prvi med njimi, Jože Koder, je padel na Stolu v Karavankah 20. februarja 1942. Štirje so bili ustreljeni kot talci, in sicer Ivan Podgornik, Lavoslav Planinšek, Nikolaj Lončner in Alojz Majcen. V zaporih in koncentracijskih taboriščih jih je bilo dvajset, od katerih se trije niso vrnili. V Srbijo ali Nemčijo pa so jih izselili šestnajst. Vsi omenjeni so bili člani primorskega emigrantskega društva SOČA.

SREČKO SORLI
Blejska Dobrava 10

Zahvala

Pred dnevi se nam je oglasil Ivan Flajs iz Kočevja, potem ko se je poln najlepših vtisov po dvodnevnem izletu v Beograd skupaj z ostalimi borci in vojaškimi invalidi iz Kočevja spet vrnil domov. »Beograd, kraj, ki ohranja kup zgodovinskega materiala v trajen spomin prihodnjim rodovom, kraj z največjim junakom, z našim tovarišem Titom,« je med drugim zapisano v pismu. Tovariš Flajs se v imenu udeležencev zahvaljuje vsem, ki so poskrbeli, da jim je bilo na izletu čim boljše. Naše uredništvo pa se, tovariš Flajs, zahvaljuje vam za priloženo vsoto 500 din v naš časopisni sklad in za toplo željo uspeha pri izdajanju našega TV-15.

Uredništvo.

Skrb za spomenike

Devetega avgusta letos je minilo 36 let, odkar je med drugimi tovariši padel tudi moj sin v boju z belogardisti. Pokopali so jih na vaškem pokopališču Dovž pod Gorjanci. Ko sva s pokojnim mozem zvedela, kje je pokopan, sva se napotila tja. Bil je to grob sedmih borcev. Pokopanih ni bilo mogoče prepoznati. Tako sva z mozem sklenila, da postaviva nagrobni spomenik. Vsako leto sva obiskovala grob in skrbela zanj.

Po desetih letih pa pride predstavnik borčevske organizacije iz Novega mesta. Sklenili so, da v Dovžu postavijo nov spomenik vsem padlim, ki tam počivajo. Sklep so uresničili, toda kaj, ko je spomenik tako zanemarjen. Trava ga je že povsem prerasla. Naši partizani, ki so se bojevali za boljši jutri, tega niso zaslužili. Ob pokopališču stoji šola. Ko bi učenci šli na delovno akcijo ali pa bi za to poskrbela krajevna skupnost, bi marsikatera gospodinja rada dala kak cvet s svojega vrta, da bi bil spomenik v ponos Dovžu.

PAVLA HOČEVAR
Kersnikova 5
Ljubljana

Pesem za Tita

V Domu upokojencev v Izoli živi upokojenka Marija Hrvatini iz Škofij pri Kopru. Med vojno je bila pridna in zavедna aktivistka. Devetega septembra bo praznovala svoj petindevetdeseti rojstni dan. Njene bivše sodelavke se je rade spominjajo, ob tej priložnosti pa ji iskreno čestitajo za osebni praznik. Ob smrti tovariša Tita je Marija napisala nekaj verzov:

*Zgodovina bo pisala,
iz naše zemlje bo sijala:
Tovariš, čuvaj zemljo to,
ki prepojena je s krvjo.
Pri nas rodil se človek je,
ki dal je dušo in srce.
Bil učitelj je mladine
in osvoboditelj domovine.
Od vzhoda do zahoda
je narode učil.
Za mir se v svetu je boril,
zato je vsem priljubljen bil.
Besede zlate je imel,
kdor ga ni slišal,
ni verjel.
Tak bil je naš tovariš Tito.*

MARIJA ZEGA
Krevljeva 2
Koper

Iran in Irak v vojni

V povojnem času je svet doživel že veliko lokalnih vojn. Vsaka izmed njih je pomenila večjo ali manjšo nevarnost za splošni svetovni mir. Vendar nobene lokalne vojne ni bilo doslej, ki bi tako močno skrivala v sebi grožnjo za ves svet, se pravi za svetovni mir, kot je to primer z vojno med Iranom in Irakom. Da svet to nevarnost neposredno čuti, je moč razvideti iz poskusov in naporov najrazličnejših sil, da bi pripravili obe sprti strani, Irak in Iran, k pameti, dokler ne bo prepozno. Prepozno pa je lahko že jutri, vsekakor pa bo v tistem trenutku, ki bi v boje na eni ali na drugi strani vstopila katera tuja sila. Znano je, da so Združene države razglasile območje Perzijskega zaliva za eno najbolj pomembnih in življenjsko važnih območij.

Kot v mnogo drugih primerih gre za nerešeno mejno vprašanje. Svoj čas so mejo med Iranom in Irakom določili angleški kolonialisti, ko so bili še gospodarji tega pomembnega dela sveta, ki se imenuje Srednji vzhod. Bivši perzijski šah, ki si je z izdatnimi ameriškimi podporami zgradil najmočnejšo armado v tem delu sveta, je skušal uresničiti zamisel o neomejenem prezijskem gospodstvu nad Perzijskim zalivom, pa je zato zasegel tudi vrsto strateško pomembnih otokov ob izlivu reke Šat el Arab, ki je danes prizorišče in tudi cilj vojnih spopadov med državama. Irak je, kot kaže, izkoristil sedanje slabosti iranske revolucije, ki je zašla v težavno krizo in skuša s silo popraviti meje, da bi si zagotovil neoviran promet z nafto.

Da bo stvar še toliko težja, gre za vojno med dvema državama, ki obe sodita v krog neuvrščenega gibanja. Irak je bil vedno zelo dejaven v tem gibanju, pa je bil v Havani celo sprejet sklep, da bo prihodnja, sedma konferenca neuvrščenih v iraškem glavnem mestu. Po drugi strani je Iran s svojo revolucijo presenetil svet spriču njegove odločne protiimperialistične usmerjenosti, ki je postala tako rekoč vzor protiimperialističnega odpora nekega

ljudstva. Zdaj sta obe državi s tem, ko sta se lotili orožja za razreševanje medsebojnih spornih zadev, močno ogrozili svetovni mir in s tem napravili veliko škodo neuvrščenemu gibanju, kar ne bo ostalo brez posledic.

Sam potek vojne kaže, kako si dve sosednji državi neusmiljeno druga drugi uničujeta tisto, kar je njuno tako rekoč edino in največje bogastvo. Na obeh straneh bombe rušijo naftovode, rafinerije in velikanska naftna skladišča. To pa lahko prinese izredno hude posledice ne samo za gospodarstvo

Satelitski posnetek novega žarišča grožnje za ves svet.

obeh držav, pač pa za vse svetovno gospodarstvo, kajti porušene rafinerije in naftovodi ter zaprta pot naftni trgovini lahko močno ogrozi zlasti vse tiste dežele, ki so navezane na uvoz nafte iz tega dela sveta. To pa sta ves zahod in Japonska, se pravi ves razviti kapitalistični svet.

Prav gotovo ni nikogar, ki ne bi videl v tej vojni neposredne nevarnosti za svetovni mir. To tem bolj, ker se na tem prostranem območju močno križajo interesi velikih sil, ki imata v neposredni bližini Perzijskega zaliva občutne vojaške pomorske sile. Kajpada je treba k iranskoiraškemu sporu dodati še vse druge sporne zadeve, ki so povzročile, da je območje Srednjega vzhoda postalo eno izmed najbolj eksplozivnih. Po eni strani je Iran zapleten v skoraj nerazrešljiv spor z Združenimi državami zaradi talcev. Viden delež k napetosti v tem delu sveta je pomenila sovjetska vojaška intervencija v Afganistanu, razplet notranje krize v Turčiji v obliki vzpostavitve vojaške diktature pomeni novo prvinjo, ki lahko samo še bolj zaostri obstoječe napetosti. Ob vsem tem ne kaže prezreti dejstva, da nad vsem tem območjem visi senca novih arabskoizraelskih zapletov spriču agresivnih postopkov izraelske vlade v Libanonu in drugod.

Očitno je, da je v sedanjem kočljivem trenutku potrebno, da se ves svet usmeri k temu, da se prepreči širjenje spopada med Irakom in Iranom, in da se obe državi lotita miroljubnih metod za ureditev njunega spora. Spet se je pokazalo, kako se mnogo držav, tudi neuvrščenih, žal, vse prerado loteva sredstev, to je vojne ki so v nasprotju s temeljnimi načeli neuvrščenega gibanja. Vse izkušnje doslej so pokazale, da imajo zadnjo korist pri tem vedno le velike sile, tiste, ki so s svojimi dobavami orožja deželam v razvoju pravzaprav krive, da se te države tako lahko, hitro in ne zadosti premišljeno oprijemljejo tega sredstva.

Drago Košmrlj

Kako zaustaviti rast cen v stanovanjski zidavi?

S stanovanjsko zidavo nismo in nismo zadovoljni. Huduemo se nad gradbeniki, urbanisti, upravnimi organi. Ne samo zaradi počasnosti pri gradnji, zaradi številnih pomanjkljivosti, ampak predvsem zaradi visokih cen.

Po drugi strani pa ugotavljamo, da bomo načrt stanovanjske zidave, ki smo si ga postavili za to srednjeročno obdobje, domala v celoti uresničili. Zgradili bomo 65 tisoč novih stanovanj, verjetno pa celo nekoliko več. Toda družbena stanovanjska gradnja kljub temu upada. Več gradijo zlasti zasebniki in to je problem, ki ga ne gre zanemarjati.

Povsem odkrito je treba reči, da predvsem zaradi gradnje zasebnih stanovanjskih hiš izgubljam ta čas na tisoče hektarov rodovitne zemlje. Če bi gradnjo zasebnih hiš še naprej spodbujali, bi v prihodnjih petih letih pozidali z njimi še dva tisoč hektarov kmetijskih zemljišč. Po letu dva tisoč bi v tem primeru tudi v Pomurju še težko našli prazno njivo.

To pa nikakor ne gre. Zasebne stanovanjske zidave seveda ne kaže zaustaviti, vendar pa bo postopoma odnos med družbeno in zasebno zidavo vendarle treba spremeniti. Mimo tega se bo treba izreči za gradnjo na bolj odročnih, manj rodovitnih površinah. To pa pomeni, da bo kvadratni meter stanovanjske površine še dražji, saj na takih površinah ponavadi ni kanalizacije, električne napeljave, pa tudi ne drugih komunalnih objektov. Toda s tem se bo treba sprijazniti, saj je hrana strateška surovina, brez katere si trdnega razvoja ni mogoče več zamisliti. Ali potemtakem pri zidavi stanovanj res ni mogoče ničesar prihraniti? Ali bo treba vnaprej pristajati na drvenje cen?

Če bi se prepustili temu toku, bi bilo zelo slabo. Lani smo morali za kvadratni meter v Sloveniji odšteti natanko 11.138 dinarjev. Tako so vsaj izračunali v zavodu za statistiko. Najceneje menda gradijo v Ptuj, najdražje pa v Kopru. Ponekod bodo za kvadratni meter kmalu morali odšteti celih dvajset tisočakov.

Podobno je tudi s cenami stanovanjske zidave drugod po državi. Na Hrvaškem morajo ta čas za kvadratni meter stanovanjske površine nameniti 13 tisočakov, v Črni gori devet, v Makedoniji pa ponekod tudi tri tisoč dinarjev. Te razlike so prav neverjetne. Gradbeniki pravijo, da zanje niso krivi. V Sloveniji so gradbena podjetja ponudila podatke, iz katerih je mogoče marsikaj razbrati, čeprav ne vsega.

Gradbena, inštalacijska in obrtna dela naj bi se lani v naši republiki podražila za 17,5 odstotkov, vsi drugi stroški pri zidavi pa naj bi poskočili za celih 42,5 odstotkov. Delež gradbenih stroškov v ceni stanovanja naj bi se v zadnjih štirih letih zmanjšal od 82 na nekaj več kot 73 odstotkov. Trdijo tudi, da je vsaj 60 odstotkov gradbene cene odvisno od materiala, ki ga morajo kupiti pri najrazličnejših proizvajalcih. Pustimo zaenkrat gradbenike in pogledjmo, kdo so ti »drugi stroški,« ki kvadratni meter kar naprej dražijo. Družbeni odgovor o oblikovanju cen stanovanjske zidave med te »druge« uvršča odškodnino za zemljišče, za zazidalni načrt in lokacijsko dokumentacijo, za pripravljala in zemeljska dela, stroške za priključitev na komunalne naprave, za gradbeni nadzor, za skupne prostore, obresti itn.

Denar za komunalno naj ne bi bremenil stanovanjskega dinarja. Tako je bilo rečeno, vendar ne tudi uresničeno. Komunalni stroški ta čas še vedno bremenijo ceno kvadratnega metra in znašajo ponekod v ceni stanovanja celo 17 odstotkov. Hudo breme predstavljajo obresti, ki jih morajo plačevati gradbeniki za najeta posojila. Tudi v zvezi s tem smo sprejeli jasna stališča. Kupce stanovanj naj bi tega stroška razbremenili. Pa jih nismo, saj so cene stanovanj zaradi plačevanja obresti višje tudi za pet in več odstotkov.

S takšnim naštevanjem bi lahko nadaljevali. Nekateri se sklicujejo na cene stanovanj v tujini, ponavadi v zahodni Evropi, pozablajo pa, da takšna primerjava ni ustrezna. Če namreč že hočemo primer-

jati ceno kvadratnega metra, potem je treba pod lupo dati tudi osebne dohodke in še marsikaj drugega. Očitno izhodi ni v dohitevanju svetovnih cen na tem področju, ampak povsem drugje.

Zavedati se je treba, da sodeluje v stanovanjski zidavi 27 raznih dejavnosti. Med njimi pa danes ni nobene trdne povezanosti. In zdi se, da je prav tu osrednji problem, ki gi ba bilo treba odločno razvozlati, in to čimprej.

Dohodkovno bi bilo treba povezati vse, ki sodelujejo pri zidavi, od tistih, ki načrtujejo novo gradnjo, do gradbenikov, obrtnikov itn. Menda doslej nikjer niso dosledno stopili po tej poti. Vsakdo dela zase in pošilja drugim svoje račune. To pa seveda ne more peljati daleč. Vsakdo zida svoje cene in se huduje na drugega.

Projektantje rišejo svoje načrte, ki večkrat nimajo dosti skupnega z zahtevami gradbenikov. Urbanisti spet zahtevajo svoje, pri tem pa vsi skupaj pozabljajo na delovnega človeka, ki za vse to daje pomemben del ustvarjenega dohodka, in ki nato živi v takšnem ali drugačnem stanovanju.

Ni povsod tako hudo, res pa je, da smo prav pri zidavi na področju družbenoekonomskih odnosov močno v zaostanku. In ko govorimo o prihrankih, je na dlani, da jih je treba iskati prav pri drugačni organiziranosti ne samo stanovanjske, ampak tudi druge gradnje. Z boljšo organiziranostjo in s skupnim delom vseh naštetih dejavnikov bi bilo mogoče stroške močno znižati. To mnogi graditelji sami priznavajo.

Za to, da to storimo, ne potrebujemo nobenih novih predpisov, stališč, referatov in govorov. Zadoščalo bi že spoznanje, da je treba vsak dinar, ki ga ustvarimo v združenem delu, dobro obrniti, preden ga damo iz rok. In drugič, da mora za stabilizacijo vsakdo prispevati svoj delež. Tudi tisti, ki danes skrbijo za stanovanjsko zidavo.

Drako Marin

Naloge Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije do konca tega leta

Velike možnosti za aktivno delo

**Kritičen pregled dose-
danjega dela bo omogo-
čil pregled nad delova-
njem delegatskega siste-
ma v borčevski organi-
zaciji, še zlasti s stališča
porajanja nenehnih
spodbud iz vrst članstva
in s krepitvijo njegovega
ustvarjalnega pri-
spevka.**

★

Letošnja aktivnost borčevske organizacije Jugoslavije (glede na potrjene programe zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije in njegovih teles) označuje dosledno in vsestransko delovanje v vseh okolišjih in v vseh akcijah, ki jih vodijo organizirane socialistične sile na čelu z zvezo komunistov. Sprejeti program dela daje večje možnosti za delovanje pri reševanju in izvrševanju cele vrste pomembnih nalog, povezanih s pobudo tovariša Tita o krepitvi kolektivnega dela, odločanja in odgovornosti, v razvijanju delegatskega sistema ter pri krepitvi našega socialističnega samoupravljanja, pri reševanju vprašanj naše ekonomske stabilizacije, izpolnjevanju nalog splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite.

Za ta čas je značilna večja politična mobilnost, živahna aktivnost borčevske organizacije v okviru socialistične zveze za dosledno izvajanje dogovorjenih nalog na vseh ravneh – začevši od krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela, občin, pokrajin in republik ter federacije. Prizadevanja so ves čas potekala v smeri, da bi skozi neposredne naloge in aktivnosti razumeli tudi težave ter da bi za vsako posamezno težavo tudi našli primerne rešitve.

Nepretrgan ustvarjalni proces

Kot že rečeno, je dala posebno dinamiko delu borčevske organizacije prav Titova pobuda o nadaljnjem razvijanju in kvalitetnem izpolnjevanju kolektivnega dela, odločanja in odgovornosti. Izhajajoč iz dejstva, da ta pobuda pomeni prelomen korak na poti neprekinjenega ustvarjalnega dela in v procesu razvijanja delegatskega sistema ter socialističnega samoupravljanja, je bila prav tem vprašanjem posvečena posebna pozornost. S tem v zvezi so borčevske organizacije izvršile tudi neizogibne organizacijske spremembe in dopolnitve, sprejete so bile tudi odločitve o statutarjih spremembah statutov borčevskih organizacij v občinah, pokrajinah in republikah, tako da lahko sedaj vse sprejete spremembe borci preverijo v dveh letih delu – do naslednjega jugoslovanskega borčevskega kongresa in predvidenih sprememb ter dopolnitev zveznega statuta ZZB NOV Jugoslavije. Tako delo je ne le primerno, ampak tudi nujno, saj nadaljnje poglobljanje in razvijanje kolektivnega načina dela zahteva nenehno in vsestransko kritično analizo in preverjanje. Le skozi bogatenje in izpolnjevanje vsebine in metod dela ter novih organizacijskih oblik bomo dosegli predvidene uspehe.

Pomembno mesto v delovanju organizacije in organov ZZB NOV velja delegatskemu sistemu. Zato je tudi s programom dela določeno, da je treba do konca tega leta skozi neposredne aktivnosti ugotoviti, kolikšna je vloga borcev v uresničevanju in nadaljnji krepitvi delegatskega sistema. Kritična analiza dosedanjega dela bo omogočila pregled nad tem, kako in

v kolikšni meri deluje delegatski sistem v sami organizaciji, posebno s stališča dajanja pobud iz vrst članstva ZZB NOV ter njihovega vpliva na vsebino in način formiranja stališč, odločitev in sklepov v vseh organih in telesih organizacije.

Izkušnje kažejo

Izkušnje kažejo, da njegovo izvajanje vnaša v politično delo in življenje okrepljeno aktivnost (predvsem ob ugotavljanju in izvrševanju programskih nalog). To pa prispeva k še bolj vsestranskemu delu in vključevanju v akcije udeležencev NOV. Vendar kljub dobrim uspehom delegatskega načina dela in obnašanja v nekaterih okolišjih še vedno niso preostali nekaterih slabosti na tej poti k še poudarjenemu delovanju delegatske baze.

Pomembno vprašanje in aktualna naloga tega političnega trenutka je tudi izvajanje nalog in ukrepov ekonomske stabilizacije.

Na seji zveznega odbora ZZB NOV, ki je bila še v lanskem letu, so bile opredeljene tudi naloge borcev za uresničevanje ekonomske stabilizacije. V sklepih so prav konkretno zadolženi člani ZZB NOV bodisi da so na odgovornih mestih v družbenopolitičnem delu, bodisi da so delegati v skupščinah ali pa delavci v organizacijah združenega dela, ali aktivisti v družbenopolitičnih organizacijah in društvih. V pretekli borčevski organizaciji so že pregledali dosežke pri izvajanju začrtanih nalog, na mnogih skupščinah in sestankih pa so tudi poudarili dolžnost slehernega borca, da pregleduje in ocenjuje svoje dosedanje delo, obnašanje, uspešnost izvršenih akcij, bodisi da gre za finančna vprašanja, za

gradnjo in urejanje spominskih obeležij, za organizacije proslav ali druge aktivnosti.

Vključevanje vsega članstva

Do konca tega leta bo velik del pozornosti dela borčevske organizacije posvečen nalogam obrambe in zaščite, negovanju revolucionarnih tradicij, reševanju socialnih vprašanj udeležencev NOV ter mednarodni aktivnosti borčevske organizacije.

Ena prihodnjih sej zveznega odbora ZZB NOV bo posvečena tudi nalogam borcev na področju družbene samozaščite. Na osnovi skupne usmeritve socialistične zveze o proslavah in praznovanju jubilejev bo sprejet tudi program obeleževanja štiridesete obletnice socialistične revolucije.

Glede na to, da je sredi razprave o spremembah in dopolnitvah kar šest zakonov, ki urejajo osnovne pravice borcev in vojaških invalidov, bo tem vprašanjem posvečena še posebna pozornost. Vsa prizadevanja bodo potekala tako, da bi našli kar najustreznejše zakonske rešitve v okvirih materialnih možnosti.

Tudi s programi dela komisij Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je za jesensko obdobje predvideno reševanje cele vrste nalog. Vse naštetu pa vendarle ne pomeni, da se ZZB NOV ne bo ukvarjala z vprašanji, ki v planih in neposrednih nalogah niso zajeti; če bo tako zahteval politični trenutek, se bo tudi z nalogami, ki izvirajo iz skupnih nalog najširše fronte organiziranih socialističnih sil aktiviralo vse članstvo ZB.

L. V.
B. J.

Iz dela borčevskih organizacij

Aktivni radovljiški prostovoljci

Zveza prostovoljcev – borcev za severno mejo 1918–1919, združuje borce, ki so ob razpadu Avstroogrske države po dolgi in utrudljivi svetovni vojni prišli za orožje in se bojevali za jugoslovansko severno mejo. Šlo je za obstoj slovenskega naroda, za težnjo po revolucionarni preobrazbi ter za novo življenje, tako v nacionalnem kot tudi razrednem pogledu. Tudi v letih 1941–45 so se nekdanji prostovoljci v velikem številu udeležili narodnoosvobodilnega boja.

Prvi znak oboroženega boja za severno mejo leta 1918 je dal slovenski pesnik, takrat še major Rudolf Maister, poveljnik mariborskega vojaškega okrožja. Že 23. novembra 1918 je bila zbrana vojska prostovoljcev na Štajerskem in Kranjskem. V teh bojih so se slovenski prostovoljci junaško bojevali in mnogo jih je padlo.

Jesenški trikotnik do Radovljice je bil v veliki nevarnosti, saj so se tako Italijani kot Avstrijci potegovali zanj. Zahtevali so mejo, ki bi potekala ob železniškem predoru v Globokem. Pod poveljstvom rezervnih častnikov (prostovoljcev) Karša Šefmana, Mencingerja, Bulovca in radovljiškega poveljnika žandarmerije Potočnika ter nekaterih podčastnikov in z drugimi prostovoljci so to ozemlje obvarovali pred zasedbo tujih čet.

S pomočjo sredstev jeseniške občine so dobili prostovoljci spominsko ploščo na pročelju železniške postaje na Jesenicah, kjer je zapisano: »Če v onem času ne bi bilo nas, še večji kos slovenske zemlje bi odtrgal tuji plaz«.

Ob šestdesetletnici smo imeli vrsto spominskih zborov in ob teh priložnostih so bile prostovoljcem podeljene tudi posebne spomenice.

Tudi mi prostovoljci smo borci in aktivisti naše sedanosti in razglašamo našo preteklost zato, da spomin nanjo ter boje za obstoj slovenskega naroda ohranimo mlajšim rodovom.

Moramo ostati aktivisti Titove poti! To je naša naloga, zaradi nje se bomo bojevali do zadnjega dne.

Naša organizacija prostovoljcev – borcev za severno mejo 1918–1919 je v Radovljici najstarejša politična organizacija, hkrati pa v zadnjem času tudi po številu najmanjša. Še pred nekaj leti nas je bilo 72, sedaj nas je komaj še 17. Pa še vsi smo raztreseni od Bohinjskega jezera do Lipnice pri Kropi. Večina članov je bolnih, pri tem pa je potrebno dodati, da le-ti niso prepuščeni sami sebi, saj občinsko združenje ZZB NOV Radovljica skrbi zanje in enako skrb jim posvečajo tudi ustrezne občinske službe. Za njihovo zavzeto delo jim gre vsa pohvala. Naši člani prejemajo redno vse prejemke, ki jim pripadajo (tudi priznane), dispanzer za borce, ki je dobro organiziran, tudi posebno skrbi za prostovoljce.

Našo organizacijo vodita že vrsto let dva člana, ki jima je že po osemdeset let. Pred leti smo pogosto hodili na izlete in smo tesno sodelovali z društvom upokojencev. Tako smo obiskali Kurnovec, Jajce, Sarajevo, Split in tudi v zamejstvu smo bili. Večkrat smo obiskali Koroško z Gosposvetskimi poljem.

V zadnjem času smo se večinoma udeleževali zborov in sestankov v Ljubljani, Mariboru, Celju in na Jesenicah, prispevali smo sredstva za spomenik generalu Maistru, ki je bil postavljen v njegovem rodnem Kamniku. Tudi odkritja tega spomenika smo se udeležili. Ob stoletnici rojstva Rudolfa Maistra smo na pročelju radovljiške graščine odkrili spominsko ploščo temu velikemu sinu slovenske domovine; kajti v radovljiškem gradu so se zbirali prvi prostovoljci leta 1918 za odhod na Koroško. Naslednja naloga, ki je pred prostovoljci, je Maribor in obeležje generalu Maistru, ki ga bodo tam odkrili (najverjetneje na pročelju osnovne šole na Pobrežju).

Že nekaj let radovljiški (nekdanji) prostovoljci nevezujemo stike s slovensko mladino onstran jugoslovanske meje – na Koroškem. Pošiljamo jim knjige v dar. Ob šestdesetletnici bojev za severno mejo pa so prav vsi naši člani prejeli zbornik in z njim spominsko medaljo z rdečim trakom.

Edo Zorko

Lenin v risbi in podobi

»Lenin v delih sovjetskih grafikov« je naslov nove razstave v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani, ki so jo odprli minulo sredo (24. septembra 1980). Razstavo sta našemu muzeju posredovala Ministrstvo za kulturo ZSSR in Državni muzej Velike socialistične oktobrske revolucije iz Leningrada.

Predstavniki RO ZZB NOV Slovenije so se s strokovnjaki pogovarjali o vprašanjih ortopedije in preskrbe z ortopedskimi pripomočki za invalide

Vrsta nalog

Včetrtek, 25. septembra je bil na RO ZZB NOV Slovenije organiziran pogovor o ortopediji in preskrbi z ortopedskimi pripomočki za vojaške invalide, ker je na tem področju vrsta neresenih vprašanj, slabo organizirane preskrbe invalidov s potrebnimi pripomočki ter nenavsezadnje tudi stiske in zadrege pri rehabilitaciji invalidov.

Vaja Ljubljana 80

V petek v zgodnjih jutranjih urah se je začela dnevna vaja, ki je bila načrtovana kot sestavni del celotnih aktivnosti v nenehnem utrjevanju in krepitvi obrambne pripravljenosti naše družbe. Njen cilj je bil preveriti organiziranost, pripravljenost, učinkovitost in usklajenost delovanja vseh družbenih subjektov v pripravah za učinkoviti upor ob morebitnem napadu. V vaji so posebno poudarili praktično preverjanje ustreznosti v obrambnih načrtih načrtovanih ukrepov, njihovi realnosti in praktični usposobljenosti organov in organizacij na vseh ravneh izvajanja nalog. V prvem delu vaje so sodelovale vse organizacije in skupnosti z območja ljubljanskih občin in mesta Ljubljane, v drugem delu vaje pa je sodelovalo prek 250 posameznikov. Za vse dejavnike v vaji velja, da so se v vajo vključili resno in odgovorno.

Ob zaključku vaje, poimenovane Ljubljana 80, je predsednik Komiteja za SLO in DS mesta Ljubljane Marjan Orožen med drugim dejal: »Izkušnje so pokazale, da je bila pripravljenost sodelovati v tem splošnem preverjanju na visoki ravni. Pokazala je, da se večina sodelujočih s polno odgovornostjo zaveda svojih dolžnosti. Pokazala je tudi, da je bilo veliko lastnih pobud. Ta vaja pa bo tudi pokazala, kaj moramo še storiti, da bi bili še bolj organizirani in s tem bolj učinkoviti. Kar se tiče pomanjkljivosti, pa mislim, da nam še manjka dobre usklajenosti nalog, aktivnosti in možnih ukrepov. Pomanjkljivosti so v medsebojnem obveščanju, ki še ne omogoča, da bi imeli v vsakem trenutku pred seboj celovito in jasno sliko situacije. Vse to bo razkrila podrobnejša analiza.«

Četrto medregijsko srečanje ZRVS

Tekmovali so v petih disciplinah

Medobčinski svet ZRVS severnoprimske regije je bil letos organizator že četrtega vsakoletnega športnega medregijskega srečanja ZRVS in pripadnikov JLA. Srečanja so se udeležile ekipe iz obalno-kraške, reške, severnoprimske in notranjsko-kraške regije, ekipe mestne konference ZRVS Ljubljana ter ekipe garnizije Jugoslovanske ljudske armade iz Reke in Ajdovščine ter predstavnik Jugoslovanske vojne mornarice iz Pulja, kapetan fregate Milan Nikolić, ki je opravičil odsotnost ekip JVM. Srečanje je bilo posvečeno prazniku Jugoslovanske vojne mornarice in pomorstva pa tudi spominu na priključitev Slovenskega primorja, slovenske in hrvaške Iste, delov Hrvaškega primorja in Dalmacije z otoki k matični domovini, Jugoslaviji.

Člani tekmovalnih ekip so se zbrali v hotelu Park. Več kot 200 tekmovalcev je po otvoritvi srečanja odšlo na svoja tekmovališča.

Po tekmovalnih pravilih so se morali strelci pomeriti v streljanju z vojaško puško. Najboljši strelci so bili rezervni vojaške starešine mestne konference ZRVS Ljubljana, skoraj nič pa niso zaostajali starešine iz notranjsko-kraške regije.

Predsednik medobčinskega sveta ZRVS severnoprimske regije Marino Bastjančič med otvoritvijo srečanja

Sahisti so igrali v kavarni hotela Park. Tekmovanje je bilo hitropotezno s po štirimi tekmovalci. Najboljši so bili sahisti obalno-kraške regije pred sahisti iz severnoprimske regije.

Kegljači so tekmovali na novogoriškem kegljišču. Največ kegljev so podrli člani ekipe zveze rezervnih vojaških starešin iz severnoprimske regije, druga pa je bila ekipa rezervnih starešin iz obalno-kraške regije.

Plavalci so nastopili v pokritem bazenu hotela Argonavti. Tekmovali so v treh disciplinah. Rezultati so pokazali, da je med rezervnimi starešinami nekaj izrednih plavalcev, saj so bili doseženi dobri rezultati v vseh treh disciplinah. Najboljše plavalce pa je vseeno imela severnoprimska regija; zmagali so z majhno prednostjo pred Koprčani.

Taktično orientacijski pohod je bil najbolj zahteven. Tekmovalci so morali rešiti na stezi sedem prelomnih točk, sedem azimutov ter s pomočjo busole in skice razbrati sedem kontrolnih točk, na katerih so reševali različne naloge iz topografije. Najboljši so bili tekmovalci mestne konference ZRVS Ljubljana pred tekmovalci iz notranjsko-kraške regije. V končni rezevrtitvi tekmovalnih ekip so v vseh petih disciplinah največ točk zbrali rezervni starešine iz obalno-kraške regije, le dve več kot ekipa severnoprimske regije. Zmagovalnim ekipam so po zaključku tekmovalja podelili diplome, pokale in priznanja.

Med tekmovalcem so se sestali predstavniki udeleženeh regij in JLA na sprejemu pri predsedniku izvršnega sveta skupščine občine Nova Gorica, ki jih je seznanil s splošnim stanjem v občini. Poudarili so, da so tovrstna srečanja izredna priložnost za navezovanje stikov med organizacijami zveze rezervnih vojaških starešin in pripadnikov JLA, ki jih povezuje eno – obmejna lega. Menili so, da bi morala biti srečanja predstavnikov teh regij pogostejša, na njih pa bi izmenjali izkušnje, pridobljene v delu. V pogovoru je bilo namreč slišati, da delo ni povsod enako intenzivno, ponekod poudarjajo te, drugje pa spet druge stvari, vendar pa je cilj vsem enak in laže ga je doseči s še večjim povezovanjem in sodelovanjem.

V pogovoru so tudi sklenili, da bo prireditelj naslednjega medregijskega srečanja zveze rezervnih vojaških starešin mestna konferenca ZRVS Ljubljana.

Mile Gojković

Vzorna akcija podružbljanja tradicij NOB, SLO in DS

Odkrito obeležje OT-8

V počastitev 26. septembra, dneva vezistov oboroženih sil SFRJ, je sodila tudi nedeljska proslava oziroma akcija: »Pododbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev za Notranjsko, občinska organizacija ZRVS Vrhnika, štab TO občine Vrhnika in občinska konferenca ZSMS Vrhnika vabijo k odkritju spominskega obeležja obveščevalni točki OT-8 VII. Koprusa NOV in POS, ki bo v nedeljo, 28. 9. 1980, ob 11.30 uri v Tolstem vrhu...« Tak je bil začetek vabila, na katerem je potem sledilo navodilo oziroma opis poti do kraja spominskoslavnostnega dogodka, Nemogoče je bilo zgrešiti, saj so na to proslavo namenjenega človeka usmerjale tudi posebne napisne table, pri zadnjem odcepu s ceste na gozdno pot pa pripadnik TO z radijsko postajo,

Do poldvanajste je bilo vse zaključeno, pravzaprav je bilo vse nared za začetek proslave. Do takrat je namreč prišla na cilj po dvodnevem pohodu mladinska pohodna enota Dolomitski odred, v kateri so bili razvrščeni poleg vrhniških mladink in mladincev tudi pripadniki JLA. Tudi požrtvovalni člani radioamaterskega kluba Ivan Cankar so zaključili republiško tekmovalje v počastitev 26. septembra; taktično-orientacijsko tekmovalje so zaključili rezervni vojaški starešine, svoje usposabljanje pa tudi vezisti OŠTO Vrhnika; nenavsezadnje pa so prišli tudi številni partizanski kurirji in drugi udeleženi

ci NOB, predstavniki družbenopolitičnega življenja vrhniške občine in drugi, Zbrani udeleženci so se razvrstili v kolono in odšli po gozdni stezi slavnostnega prizorišča do kraja pod skalo, kjer se je vidnim ostanom bivališča oziroma taborišča pripadnikov OT-8 zdaj pridružila spominska plošča. Odkril jo je Tone Debevc, sicer kurir s TV-17, vendar je na OT-8 v zimi 1944/45 ranjen našel zatočišče.

Spominsko slavnostno besedo je imel Jože Vintar-Strnad, predsednik pododbora kurirjev Notranskega področja, podelili so kurirski priznanja, Janezu Brenčiču-Cirilu ob 60-letnici, pa še posebno priznanje,

Kako braniti OT-8 oziroma koto 758

Iz spominske pripovedi tovariša Jožeta Vintarja-Strnada povzemimo tokrat samo nekaj podatkov, »OT-8 je bila ustanovljena po drugem napadu na Štampetov most ali točneje 16. julija 1944 s sedežem v gozdovih na območju Tolstega vrha v predelu vzhodne strani Debelega vrha – koto 758. Ustanovljena je bila na ukaz obveščevalnega centra 7, korpusa NOV in POS, za kar se je še posebej zavzemal tedanji podpolkovnik Milan Pišler, kasnejši general JLA, zdaj že pokojni Jože Merlak iz Bistre. Gre za skupino borcev-obveščevalcev, ki so na širšem območju sovražnih po-

Za ozvočenje so poskrbeli člani mladinskega kluba na Vrhniki in tako dokazali, da znajo tudi še kaj drugega kot vrteti plošče in kasete v disko klubu. Na sliki med govorom tovariša Jožeta Vintarja-Strnada

Medtem ko so člani ene ekipe rezervnih vojaških starešin reševali taktično nalogo, kako zavarovati koto 758 ali OT-8, so drugi tekmovali v postavljanju šotorov iz šotorskih kril, kar je bilo tudi za pripadnike mladinske pohodne enote zelo dobrodošlo

stojank Borovnica, Verda, Vrhnike, Logatca, ter v sistemu okupacijskega zavarovanja železniške proge na relaciji Borovnica, Štampetov most, Logatec, Planina opravljali naloge vojaško obveščevalnega pomena.

Sedež oziroma taborišča OT-8 v dolinici pod visoko skalo kot gozdni bivač zemljanka sovražniku kljub mnogim prizadevanjem ni uspelo odkriti. To obveščevalno točko je organiziral in vodil Jože Grom-Maks, po domače Brctov Jože s Hriba na Vrhniki, V njej pa so bili še Tomo Mavrič-Bradič iz Podpeči pri Preserju, Avgust Koprivnikar-Jazon iz Vrhnike; 2. septembra 1944 sta prišla na OT-8 s terena Vrhnike nova borca Rado Jurjevič-Pik in Martin Petje-Igor. Zbrane podatke so urejevali v posebna obveščevalna poročila, ki so jih pisali na roko v petih izvodih in po kurirski zvezi prek TV-17, TV-10, 11, 12, 13, 14 in TV-15 trikrat tedensko dostavljali uporabnikom, obveščevalni center Notranjskega odreda, OC Notranjskega vojnega področja, OC 7. korpusa in OC GS NOV in POS.

Po odkritju spominske plošče tej obveščevalni točki, ob kateri se bodo poslej ustavljali mladi na svojih pohodih, teritorialci na svojih akcijah in radioamaterji na tekmovaljih pa tudi gozdarji in lovci, smo odšli na gozdno jaso ob poti, kjer se je nadaljeval zabavni del slovesnosti. Še predno se je razlegla pesem iz vseh grl nam je Jože Vintar dejal, »Nekoč smo

kurirji s svojim delovanjem povezovali vse, vojsko in njegovo ljudstvo, in zakaj ne bi danes, ko smo še pri močeh, ob praktičnih akcijah povezovali vse dejavnike na področju negovanja in razvijanja tradicij NOB in priprav na SLO, Glejte, skromna je bila ta naša proslava, tako kot smo bili skromni med vojno viro, toda prepričan sem, da je bilo vsebinsko bogata, Spomnim se, ko sem kot politdelegat s TV-15 večkrat prišel na OT-8; bili smo namreč povezani v skupno partijsko celico, in še danes ne morem pozabiti, kako smo ob osvoboditvi Beograda imeli partizanski miting, vsak je nekaj povedal, kar mu je ležalo na srcu in potem smo vsi skupaj zapeli, tako kot bomo danes, boste videli in slišali, Sicer pa moram reči, da smo tako jaz kot moji soborci ponosni in srečni ob takšnih akcijah mladinske pohodne enote, radioamaterjev, teritorialcev-vezistov. Posebno pa je treba izreči priznanje rezervnim vojaškim starešinam vrhniške občine, ki so za tekmovalno taktično nalogo izbrali obrambni načrt kote 758 oziroma OT-8. Ali niso to tradicije NOB, povezane s pripravami na SLO in DS? Še več takih akcij na drugih partizanskih točkah občine bo treba pripraviti.«

Kaj naj k temu še pripišemo kot iskreno čestitko k vzorni akciji podružbljanja tradicij NOB, SLO in DS ter veliko uspehov pri uresničevanju podobnih akcij v prihodnje,

Stas

OBLETNICE

Ob trideseti obletnici begunjskega muzeja
Begunjska graščina

Medvojni zapori in mučilnica

Begunje na Gorenjskem, kraj, ki bo ostal mnogim v težkem in nepozabnem spominu. Svoj pečat jim je dala že stara zgodovina. Posebno so Begunje znane iz dni od 1941 do 1945 leta, iz časa grozot in trpljenja borcev za svobodo in neodvisnost slovenskih mož in fantov, žena in otrok, trpečih in mučenih ilegalcev, partizanov, komunistov v letih fašistične strahovlade – nemške okupacije.

Prisojna gorenjska vasica, pomaknjena pod Karavanke, med Dobročo in Stol, je podobna mnogim drugim gorenjskim vasi. Tu so živeli in živijo ljudje, katerih zgodovina je sorazmerno stara, povezana tudi s srednjeveško tlačansko preteklostjo. Begunje in begunjska graščina se prvič omenjata že leta 1030. V letu 1875. je begunjsko graščino prevzela takratna oblast in jo spremenila v žensko kaznilnico, ki je ostala do nemške okupacije, leta 1941.

Gorenjska je že nekaj desetletij pred ustanovitvijo stare Jugoslavije predstavljala deželo, ki je bila posejana z industrijskimi središči, s številnim proletariatom, kot Jesenice, Tržič, Kranj. Tu so priče tleti prve iskre odpora proti izkoriščanju: protesti, stavke in politične manifestacije. Iz tega boja je rastla komunistična partija, avantgarda delavskega razreda, ki je stala na čelu, ter vse bolj utrjevala in krepila svoje borbene vrste. Mnogi najzavednejši borci, od oblasti označeni kot protidržavni elementi, so bili takrat odpeljani v zapore, tako v Ljubljano, Maribor, Sremsko Mitrovico, Lepoglavo, v beograjsko Glavnjačo in končno tudi v Bilečo in Ivanjico. To je takratna oblast počenjala z namenom, da bi zavrla polet revolucionarnega boja in uničila revolucionarno silo ljudstva, ki je z delavskim razredom in s partijo na čelu neprestano rasla.

Vse to se je dogajalo desetletja, predvsem pa v času pojava fašizma v Evropi. Vladajoča gospoda je raje odpirala vrata njemu, samo da bi čim dalj ostala na oblasti in obdržala svoje položaje. To je omogočalo delovanje pete kolone in razkroj narodnoobrambnih sil. Komunistična partija je v tem trenutku še bolj dvignila svoj borbeni prapor, samozavest in ponos, vero v ljudske sile.

Prišel je čas okupacije Jugoslavije. Gorenjsko je zasedel nemški okupator. Bled je postal center nemškega Gestapa. Okupator je s svojim aparatom pripravljel načrt za iztrebitev slovenskega življa na Gorenjskem. Ukinil je vse slovenske šole in urade, odstranil je slovenske napise; po nekaj mesecih je vse, kar je bilo slovenskega, spremenil v nemščino. S popisovanjem prebivalstva je preverjal čistost rase in razvrščal ljudi v kategorije. Najprej je pričel zapirati inteligenco, nato komuniste, končno je počel tudi tabore cigánov. Transporte je pričel usmerjati v zbirano taborišče Šentvid, od tod pa v Srbijo in nemška koncentracijska taborišča.

Komunistična partija je v tem trenutno brezizglednem položaju dvigala samozavest med ljudmi, organizirala OF, izdala poziv na vstajo, na osvobodilni boj proti okupatorju, ki je bil sprejet pod Malim Gregorjevcem na Jelovici 17. julija 1941. Čeprav je okupator na vstajo v mesecu juliju in avgustu odgovoril s terorjem in zapiranjem, s selitvami in streljanjem talcev, ter odganjanjem ljudi v koncentracijska taborišča, osvobodilnega gibanja, ki je močno pognalo svoje korenine, ni mogel zavreti. Ideja o uporju je rasla in se dvigala v splošen boj proti okupatorju.

Skrb za osvoboditev begunjskih zaporov je bila vsa leta okupacije sen in cilj partizanov, ki so operirali na področju Karavank, kar dokazuje da so partizani iz Karavank in Jelovice poskušali v noči od 5. na 6. avgust 1941 napasti begunjske zapore in osvoboditi jetnike. Nemci

so na to akcijo strahovito reagirali. Organizirali so izredno sodišče in v letu 1941 postrelili 21 skupin talcev. Najprej so iskali skrivne kraje in prve talce polagali v mrtvaške krste, kasneje tega niso delali več in tudi niso več iskali skrivnih krajev, ampak so talce streljali v vaseh ali ob cestah, tako da so bili na vpogled prebivalstvu, ki so ga s takim načinom hoteli zastrašiti in odtrgati od partizanov.

Vse to gibanje, ki ima vedno bolj značaj močnega oboroženega odpora, stalno spremlja strahovit teror okupatorja nad prebivalstvom. Nadaljujejo z zapiranjem, streljanjem talcev, obešanjem, metanjem ljudi v ogenj, požiganjem in rušenjem vasi, ter podobnim. Mnoge podpornike so preko begunjskih zaporov odvedli v nemška koncentracijska in izseljeniška taborišča kot so: Mauthausen, Buchenwald, Auschwitz, Dachau, Rawensbrück, Aichah itd., v Srbijo in na Bavarsko. Kljub temu odpor zavzame tak razmah, da je okupator prisiljen odložitev priključitev Gorenjske k tretjemu rajhu. Opustil je načrt o izselitvi

100000 Slovencev z Gorenjske in odločil, da to predloži za kasnejši čas.

Polet odpora je tudi na Gorenjskem od leta 1941 do 1945 šel skozi težke boje in viharje, neprestano raste in dobival vse določnejše organizacijske oblike, ki so imele že značaj ljudske oblasti. Z množično udeležbo v odporu zoper okupacijo se je zaključil zmagoviti boj, v katerem je padlo 5713 borcev, aktivistov in žrtev fašističnega terorja.

V begunjskih zaporih so zaporniki z dvignjeno glavo prenašali najbolj nečloveška mučenja, nič manj niso bili ponosni talci, ki so jih odvedli na morišča. Edini stik z zunanjim svetom je bil zapornikom cerkveni zvon, ki jim je napovedoval življenje in smrt. Neznana zapornica, ki ni vedela ne ure ne dne svojega konca, je hvaležnost cerkvenemu zvonu prelila v verze:

*Begunjski zvon, tam sredi vasi,
kam daleč zdaj Tvoj glas doni.
Čul iz celic in bunkarjev si stok
kak mučil švab slovenski rod.
Otožen poješ zdaj iz lin
Obujaš žalosten spomin.
Leži tam talcev več sto v grob
Ti si videl njih strel – pokop,
pokojno nanj si glas jim zliv,
popotnik bod jim milostljiv.
Pozdravljam Te begunjski zvon,
še v dalji slišim Tvoj – bim, bom.*

Tudi v Begunjah je bil okupator prisiljen pred silo narodnoosvobodilne vojske, organizirane v Kokrškem odredu, 4. maja 1945 položiti svoje orožje; ta dan je bilo rešenih iz begunjskih zaporov

632 zapornikov, ujetih pa je bilo 92 gestapovcev in esesesovcev.

Med okupacijo je bilo v begunjskih zaporih zaprtih 12.098 zapornikov; od tega 2280 žensk in otrok in sicer v letu 1941 – 1837, 1942 – 2358, 1943 – 2171, 1944 – 4451, 1945 – 1279. Od teh je bilo umorjenih po raznih krajih Gorenjske, v Begunjah in drugod: v letu 1941 – 20 skupin ali 150 talcev in zapornikov; od teh 1 obešen in 5 vrženih v ogenj, 1942 – 49 skupin ali 631 talcev in zapornikov; od teh 8 obešenih 65 vrženih v ogenj, 1943 – 19 skupin ali 152 talcev in zapornikov; od teh 1 obešen, 1944 – 28 skupin ali 315 talcev in zapornikov; od teh 32 vrženih v ogenj, 1945 – 10 skupin ali 38 talcev in zapornikov; od teh 1 obešen. Skupaj 126 skupin ali 268 oseb. Od teh je bilo 11 obešenih in 102 vrženih v ogenj. V Dragi je pokopanih 161 talcev in 18 borcev, v begunjskem vrtu pa 509 talcev, drugi so bili pokopani v krajih, kjer so jih ustrelili, ali pa odpeljali neznanu kam.

Danes je v begunjski graščini muzej talcev, pregnancev in internirancev in

to v desetih celicah, v katerem dokumenti in eksponati živo pričajo o strahotah, ki jih je počel nemški okupator. Na jasi pred vhodom v muzej je postavljen tudi zvon, ki se je med okupacijo oglašal iz cerkvenih lin. Da danes stoji ta muzej, ki so ga odprli leta 1960, se je zahvaliti takratnemu Okrajnemu odboru ZB NOV v Kranju in njegovemu že pokojnemu predsedniku Ivanu Johanu Bertonciju, pokojnemu fotografu Slavku Smoleju in arhitektu. Pri ustvarjanju muzeja je imel vsak svojo nalogo. Meni je bilo namenjeno zbiranje dokumentov in eksponatov širom po Gorenjski. Pri tem iskanju sem našel vse letake ustreljenih talcev v letih 1941–1945 pa kole, na katerih so bili privezani talci in nešteto pisanih in fotografiranih dokumentov. Ivan-Johan Bertocelj, njegov brat Jože Bertoncij-Marjan, Slavko Smolej, Cene Avguštin so odšli po taboriščih v Nemčijo, kjer so dobili dosti originalnih predmetov. Pod beležem, ki ga je bilo treba odstraniti, belež s sten celic, smo dobili nešteto napisanih parol, imena na smrt obsojenih, poslovilne besede pred streljanjem in drugo. Treba je pripomniti, da v begunjskih zaporih niso bili samo Slovenci, marveč so bili v njem zaprti ujeti angleški in ameriški padalci, Rusi, Poljaki in drugi domoljubi, ki so se bojevali proti okupatorju.

Danes je obisk muzeja v Begunjah velik in vsakodneven. Med obiskovalci so tudi nekdanji zaporniki, ki obujajo strahote, vsi si pa želijo, da se taki časi ne bi nikdar več vrnili, da bi na svetu vladal mir, svoboda,

Napisal
Martin Prešern

PARTIZANSKA LJUDSKA

Tine

Pesem s Krna

*Pod Krnom
pripeta so gnezda,
gnezda partizanska,
gnezda orlov svobode.*

*V snegu in soncu blešči se
orjak,
v nočeh mesečine dotika se
zvezd.
Čezenj viharji drviijo ledeni,
padajo v plazju rjoveč čez
čeri.*

*Trdno pripeta so gnezda,
smrtno sovraštvo,
bes borcev Pravice,
puntarska kri,
zalepila jih je nad strme
previse.*

*Tam spodaj je Soča,
Tolmin, Kobarid,
tam spodaj je zemlja
oskrunjena naša
in narod, ki v gnevu,
trpljenju kovan
zre z upanjem v Krn, njega
orle svobode.*

In orli izletajo...

*V soncu in snegu
v nočeh mesečine,
v burji, viharju
drve v dolino.*

*Orli svobode,
borci Pravice
puntarska kri,
mi partizani.*

*Poljubimo Sočo – oprosti
smaragdna,
da kri pritepenec, žolč
črnih psov
oskrunila bosta tvojo
lepoto.*

*Potem pa zasede, spopadi,
udari,
spev mitraljezov, grom
minometalcev.
Iz hripavih grl, od
smodnika ožganih,
pesem opojna, zmage
ponosna.*

*Sonce se v temnem mraku
umika,
orli so v gnezda se svoja
vrnili,
Krn v snegu zablesti in
mesečini,
v spanje brez sanj potonejo
borci.*

*Le temna postava nad
strmo pečino,
srepe oči, ki tipajo v temino
in roka, ki puške stiska
kopito.
Iz doline pa stok nemških
podgan.*

OPOMBA – Pesem s Krna je februarja 1944 napisal član 19. brigade Srečka Kosovela – Tine (Darko Derenda). Pesem je bila prvič objavljena v prvi številki glasila Kosovelove brigade Naprej v borbo. Kaj več bi o avtorju vedel povedati že pokojni Lado Božič iz Idrije, ki je bil urednik glasila Kosovelove brigade.

(Ureja: Črtomir Sinkovec)

PARTIZANSKA LJUDSKA

NOVE KNJIGE

Martin Middlebrook:

Konvoj

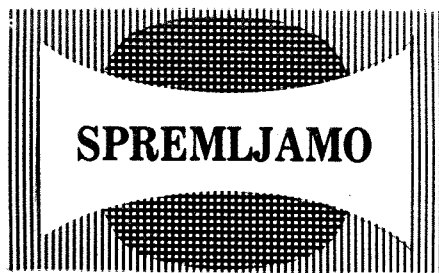
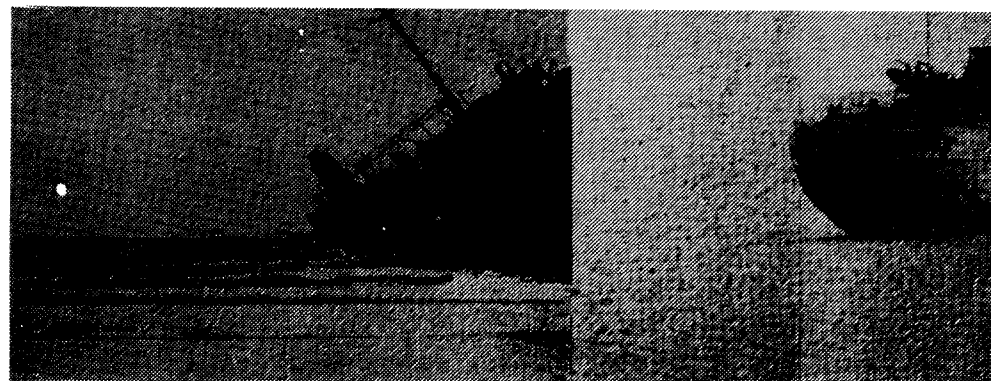
Komaj štiri leta po izidu izvirnika smo v prevodu dobili poučno pripoved o dogajanju na Atlantiku med drugo svetovno vojno. Avtorjev časovni izsek ne zajema celoten vojni čas, ampak se predvsem omejuje na tiste kritične in dramatične dni marca 1943, ki pomenijo dejanski preobrat tudi na tem bojišču. In prav v tem je vrednost knjige, o kateri poročamo, saj si je avtor iz mozaičnih podatkov predvsem zastavil orisati usodo treh zavezniških konvojev, ki so se tedaj napotili iz Združenih držav Amerike v Veliko Britanijo. Kar dvaindvajset ladij so tedaj uspele podmornice »velikega admirala« Dönitza poslati na dno. Posledice tega napada, zanj je bilo nared dobrih štirideset nemških podmornic, pa niso bile take, kot so si nacisti predstavljali, nasprotno, prav izguba skoro 150 000 BRT ton ladjevja je vodila do nove obrambne taktike pred nemškimi napadi. Hrbtenico te obrambe so poleg vojnih ladij prevzela še zlasti letala z velikim akcijskim radijem. Od tedaj dalje beležijo nacisti vedno večje pomorske izgube; vojna sreča se jim je z marcem 1943 obrnila tudi na morju.

Podčrtati moramo, da knjiga ni suhoparna, ampak živahno in napeto branje. V njem sledimo orisom podmorniške taktike, možem, ki so bili vpleteni v takratno dogajanje na trgovskih in vojnih ladjah ter v podmornicah, in analizi »konvojske bitke vseh časov«, kot so Nemci označili pomorske boje v usodnih marčnih dneh 1943. Še posebej pa nas pritegne usoda tistih dveh konvojev, ki so se ju lotile nemške podmornice (tretji konvoj se je namreč uspel izmakniti nemški zasedi). Iz ure v uro

sledimo dogajanju ne le na morju, ampak tudi v obeh nasprotnih štabih (na nemški strani na primer v nemškem podmorniškem poveljstvu v Berlinu). Ob tem avtor razkriva vrste še ne dovolj poudarjenih skrivnosti druge svetovne vojne: razbiranje takih ali drugačnih sporočil obeh nasprotnikov, saj je bilo prav razvozlanje zavezniških sporočil vzrok skrbni nemški pripravi za napad, po drugi strani pa je bilo poznanje nemških šifer očitno v pomoč pri usmerjanju tretjega konvoja ter njegovemu odmiku od nemške zanke.

In še eno značilnost naj omenimo. Čeprav Britanec, avtor z bolj ali manj enako distanco prikazuje in ocenjuje nastope obeh nasprotnih strani. V enaki meri se poslužuje ne le angloameriških in nemških arhivov, ampak tudi izpovedi neposrednih prič tedanjega dogajanja. Med njimi najdemo, na primer, »velikega admirala« Dönitza, po Hitlerjevi smrti zadnjega poglavarja poraženega nacističnega rajha. Mogli bi celo reči, da Middlebrook s simpatijo gleda na tega moža, ki ga je mednarodno sodišče v Nürnbergu obsodilo zaradi vojnih zločinov na večletno zaporno kazen. Vzrok za tak odnos do nekdanjega poveljnika nemškega podmorskega ladjevja utegnemo pač iskati tudi v povojnih razmerah, ko so nekdanji nemški podmorničarji postali zanimiv »material« za zahodne zaveznike. Ne glede na ta očitek pa je storila založba Borec prav, da je približala knjigo slovenskemu bralcu in mu s tem odprla pogled na še eno bojišče druge svetovne vojne ter dogajanje na njem.

Dr. Tone Zorn

Tretja razsežnost

Roko na srce: o svetu, v katerem živimo, vemo neznansko malo in daleč manj, kot bi bilo prav ali kot bi si želeli vedeti. Poleg tega je naše zanimanje za svet in njegova dogajanja izrazito enostransko, zazrto v evropske in ameriške »prestolnice dogajanja«, dobršen del tako imenovane tretjega sveta pa lebdi v nekakšni megli, ki nam sicer tu in tam vzbudi slabo vest, ne potrudimo pa se, da bi jo intenzivno in dokončno razpihali.

Če si je torej Janez Čuček v prvem »dejanju« svoje septembrske Tretje razsežnosti zastavil vprašanje, zakaj so pisatelji nerazvitih dežel tako malokdaj deležni Nobelovih nagrad in mu je bilo s strani sobesednika dr. Matjaža Kmecla (ob vseh njegovih glasnih premišljanjih) sugerirano, naj k odgovoru pozove odločujoče švedske akademike, so vse te kritične pripombe in vsi poskusi pojasnil zadevali pravzaprav nas same in naš odnos do književne, pa ne samo književne, ustvarjalnosti majhnih, tradicionalnim kulturnim centrom odmaknjenih narodov, ki sodijo v tretji, nerazvito-neuvrščeni, za evropska klasična pojmovanja periferni svet.

Zakaj je torej tako?

Zvedeli smo, kar zadeva Nobelove nagrade, da prihaja v Švedsko akademijsko knjižnico vsako leto po devetnajststisoč novih knjig z vsega sveta. Za najvišje »literarno odličje« pride na »kvalifikacijski štart« kakšnih sto imen. Nato pridejo na plan mlinski kamni in sita selekcije. Častitljivi starci, člani odbora za literaturo, prebero (z združenimi močmi) kakšnih dvesto knjig na leto – ter pripuščajo kandidate za nagrado v ožji izbor v skladu z lastnimi, akademskimi, švedskimi, evropocentričnimi merili. Med prvinami teh meril so tudi priporočila, ki spremljajo posamezne avtorje. Priporočila jih, denimo, ugled, ki ga uživajo pod lastnim nacionalnim kulturnim podnebjem, nič manj, ali pa še tolikanj bolj, pa prevodi njihovih del v enega (ali več) tako imenovanih (berimo: evropskih!) jezikov. Pomembna so tudi njihova življenjska leta, povezana z njihovo že pridobljeno avtorsko slavo, še zdaleč ne najmanj odločilni pa so politični razlogi, ki to ali ono podelitev pač narekujejo, kakšno drugo pa, ne oziraje se na umetniško težo določenega avtorja, zavračajo. Da so načini »nobelovskega« nagrajevanja ekskluzivni, smo še slišali, in akademjsko zaprta in nedemokratska in oprti na ohlapna načela in predvsem bolešno evropocentrični (kot jih je označil Sartre.)

Bistvo vsega, je meditiral Kmecl, je v neke vrste »imperialističnem odnosu zahodnoevropskega in severnoameriškega sveta do ostalih področij«, kar pove, da gre za poudarjeno eksponirane politične interese centra, ki nagrade podeljuje.

Premišljevali smo ob tem tudi sami. Da Nobelove nagrade, denimo, same po sebi kljub svojemu žaru še zdaleč niso adekvatni odsev pomena in moči posameznih avtorjev, kaj šele posameznih nacionalnih literatur. Čeprav nenagrajena in po tej plati neveljavljena, prenekatera evropskemu interesu sicer neznana literatura kakega afriškega, azijskega ali latinsko-

meriškega nerazvitega naroda še zdaleč ni niti nerazvita niti nepomembna.

Vprašanje je samo, kaj je storjeno, da bi se tega zares zavedeli. Pa ne zavoljo Nobelovih nagrad, temveč zavoljo nas samih, zavoljo našega glede na stare gospode iz Stockholma deklarirano drugačne odnose do nerazvitih, nepriznanih, neveljavljenih, toda neuvrščeni, k svobodi in napredku strmečih narodov. Tu pa smo pri uvodoma izrečeni »roki na srce«: tudi sami storimo malo, premalo; smo neorganizirani, nesistematični, ohlapno – na las podobni evropocentričnim akademikom, ki jih kritiziramo. Le da o tem ne Janez Čuček ne njegovi sobesedniki v oddaji niso spregovorili niti besede.

In tako smo se spet enkrat obnašali kot »šalobarde.«

Drugo »dejanje« septembrske Tretje razsežnosti je svojo tarčo sploh zgubilo spred oči. Pogovor o pomorskem piratstvu, ki na veliko cvete in pobija stotisoče nedolžnih ljudi v morjih jugovzhodne Azije, je bil prek filma sicer načet, nato pa po krivdi že »tradicionalnega« dr. Bohteta (ki pride pred kamere vselej, ko se vrne z zasedanj mednarodnega pomorskega prava v Ženevi) speljan v druge in drugačne tematske vode. Radovednosti glede »piratskih morskih psov« si tako nismo potožili, saj nismo ničesar zvedeli o tem, kdo pravzaprav so, kakšno je njihovo socialno »poreklo«, koga po nacionalno-razredni plati predstavljajo: se pravi, kdo pije in kdo plača.

Šlo je za izrazit primerek sicer zanimive uredniške namere, ki pa je s svojimi razsežnostmi presegla oblikovalne in razčlenjevalne moči, kakršne imamo na voljo.

O Iranu (temi »tretjega dejanja«) smo se vsaj iz ust »mednarodnega sodnika« Dedijerja nadejali mnogo globljih informacij, ki bi po vsej priliki morale slediti njegovemu junijskemu obisku v tej revolucijsko razburkani in vseskoj zapleteni in za naše razumevanje dokaj nejasni deželi, ki je nekakšen epicenter sedanega kriznega dogajanja na tem nemirnem planetu. Pa smo zvedeli samo, da gre kljub vsemu za revolucionarni razredni boj, kategega oblika pa je verska... kar pa smo že dodobra vedeli, saj gre pri tem res zgolj z osnovne črke iranske »abecede.« Vprašanj, ki bi morala slediti od tod dalje, pa si Tretja razsežnost ni zastavljala. Tako smo ostali praznih rok v svojem zagotovo veliko bolj dalekosežnem pričakovanju. Iz ust akademika Dedijerja in njegovega strokovnega kolega, nemškega izvedenca za zgodovino diktatur Rolfa Dietricha Narra ni prišlo čisto nič drugega kot nekaj splošnih oznak, ki jih lahko strese iz roka – vsak zvesti bralec časopisnih poročil.

Prepeval je Slovenski oktet. Patriotsko-revolucionarne afriške pesmi, kot smo razbrali – in se spraševali, zakaj nam urednik oddaje ni postregel vsaj z naslovi, če že ne tudi z opisi in z besedili teh skladb.

Tudi to je prispevalo k občemu vtisu: sicer potrebna in zanimiva oddaja je, žal, pripravljena brez zadostnega premisleka, mestoma preveč zlahka pa celo površno. Škoda, ker za vse to ni nobene potrebe!

Še pripomba »od strani«: takoj za pol-drugourn Tretjo razsežnostjo je, tako rekoč brez »čik-pavze«, sledila naslednja gledalsko zahtevna in na zelo podoben način strukturirana »učna ura«: septembrski »izvod« Kocjančičeve oddaje Odprto za ustvarjalnost. Čemu, se vprašamo, na kupu, na en sam večer dve tako podobni oddaji? Kot da ni drugačnih možnosti razporeditve? Mar množica televizijskih šefov in direktorjev res ni zmožna obvladovati teh svojih programskih »zapletenosti« (replika na pripovedovanje TV direktorja Boža Kovača v oddaji 625, ko je vsaj desetkrat pomenljivo potožil nad zapletenostjo svojega poklica!), ki z nesmotrnim kopičenjem enoznačnih izdelkov niso v prid ne avtorjem oddaj ne gledalcem?

Viktor Konjar

Milka Paternoster o nas samih

Kočevski zbor, občutek velike, tovariško iskrene družine

Najin pogovor ni bil dolg. Eden tistih bežnih, po večini nepripravljenih pogovorov pač, ki skuša odtrgati preteklosti kanček spomina, pogovor, ki je največkrat naravnán na današnji čas, na vse, kar je sveže razgrnjeno pred človekom. Pogled v preteklost je torej nezavestno opredeljen skozi očala sedanjosti in tako tudi ocenjuje dogodke. Nevarnost torej, da se spremene razdalje, smisel in namen po spet dobra stran pogleda nazaj, ki je zanesljivo obarvan z novimi vrednotami.

Milka Paternoster, nekdanja skojevka uporne Ljubljane, udeleženka Kočevskega zbora, partizanka, dekle, ki je kot toliko drugih sovrstnic bila pahnjena v neusmiljeno kolesje uničevalnega stroja narodom vsiljenih zgodovinskih odločitev, gleda danes marsikaj drugače. Stvari presoja skozi vrednote in manj skozi dogodke, preteklost se v njenih razmišljanjih kaže kot celota in ne več kot skupek ljubih in manj ljubih dogodkov. Leta prinašajo vednost o celovitosti nekega boja, o celovitosti neke odločitve, ki je natančno zarisala zgodovino, prihodnost naroda. Njena odločitev je torej del te zavesti, popolnoma izoblikovana v dneh boja, pa natančno pretehtane po njej. Posameznosti stopajo v ozadje, celovitost potrjuje pravilnost odločitve, zdaj se spomin naravnava s svojimi izkušnjami na današnji dan, na tok dogodkov torej, ki imajo mnogo skupnega s polpreteklo dobo in kjer bi marsikaj moralo biti skladno, če že ne enako. Denimo tovarištvo, pravi Milka, iskrenost, zavestna disciplina, dosledno izvrševanje nalog, pristna človeška dobrota in pozornost do sočloveka. Lastnosti, ki jih v boju ni bilo malo in ki se danes izgubljajo v medlosti stehneziranega človeka, pozabljajočega na trpek pouk zgodovine.

V dneh pred zgodovinsko odločitvijo je bila Milka uslužbenka v trgovini na Gosposvetski ulici, pri Gluhaku, znanim ljubljanskem trgovcu. Tam so bili še hlevi, v samem središču mesta, ki je kazalo povsem drugačno podobo kot danes. Mati je s štirimi otroki, dvema sestrama in bratom ter Milko težko živela, zato so poskušali vse, da se pretolčejo skozi življenje. Okoliščine so narekivale usmeritev: mlajša sestra, Majda Novak-Urška, je bila že pred vojno članica komunistične partije pa tudi ostali otroci so kaj kmalu, tako ali drugače sledili mlajši. Milka njenega partijskega dela ni poznala, vsaj dobro ne. Tudi Danica, ki je pozneje umrla v Ravensbrücku, ne. Pomagali so pač, kot so vedeli in znali, z Janezom vred.

V SKOJ

In tako se je pač zgodilo, da so Milko že junija 1941 sprejeli v SKOJ in da se je kaj kmalu seznanila z vsem tistim, o čemer so pri njih govorili Franc Štadler-Pepe pa Edo Brajnik, oba Runka, Mišo in Zvone in drugi, ki so v zimi 1941/42 zahajali v hišo. Tudi Lidija Dermastja, veliko jih je bilo.

Pripravljali so trosilne akcije, organizirali sestanke, rezali žico okrog Ljubljane... Sestra je bila okupatorju že dolgo sumljiva in naposled je morala junija 1942 v ilegalo še Milka. Zaupali so ji vlogo kurirke pri narodni zaščiti, najprej pri rajonskih referentih, pozneje je te posle opravljala za komandanta narodne zaščite.

Italijani so ji bili za petami in po razpadu Italije je Milka odšla k partizanom, v gozd, kamor si je vseskozi želela. Septembra 1943 je odšla čez blok na Ig z neko tovarišico iz Štajerske in po zavutih poteh s kamionom v Ribnico in čez Stično menda v Kočevje, na Kočevski zbor.

Milka še danes ne ve, kdo jo je predla-

gal za delegata. Enostavno se je znašla v okrašenem Kočevju, sredi veselja, burnega utripa osvobojenega mesta, kjer se je pripravljalo nekaj velikega Niti pred zborom niti sredi njega in po njem Milka ni dojela, čemu je pravzaprav bila priča. Vse to je prihajalo vanjo postopoma.

Nismo spali v hotelu, se je pošalila, sprejeli so nas seniki, radost, občutek veličastne sproščenosti. Srečanja so bila tovariško preprosta, brez hierarhičnih predsodkov iz strahu ter neljube treme, iskreno prisrčna. Videla je Sergeja Kraigherja, Vidmarja, Kidriča, ljudi, ki jim je prvič podala roko...

Občutki so rasli vrtoglavo.

Težko je bilo dojeti

Na odru so spregovorili delavec, preprosta kmečka ženica, profesor, študent,

neuki gozdni delavec, kmet... bile so velike in skromne besede. V spomin se je zabrazdalo le to, da so bili tistikrat ena sama velika družina, bojovita in složna.

Milka se ni zavedala, kaj vse to pomeni zanj, za narod, je pa slutila, da se dogaja nekaj velikega, pomembnega, da je priča zavestne, iz naroda porojene prelomnice. Ne da bi ji kdo rekel, je vedela, da je treba vse te besede prenesti v enoto, v gozd, med ljudi. Ko je pozneje stopila v Cankarjevo brigado, ji je to spoznanje še kako koristilo.

Povedali so ji, da jo kliče Kidrič.

Pogovor je bil kratek, nenapet, sproščen, kot le more biti pogovor, ki mu botrujeta tovarištvo in zaupanje. Kam si želi oditi, jo je vprašal. Kamorkoli, mu je odgovorila. Dobro, odšla boš na Štajersko, je odvrnil Boris Kidrič preprosto in zaupljivo.

Odšli so, ponoči, peš, do roba Save, do

Skupina odposlancev med pogovorom v Kočevju

žice in minskega polja. Milka je bila v družbi Sergeja Kraigherja, Petra Stante-Skale, Janeza Žnidaršiča in drugih tovarišev.

Čez Savo ni bilo mogoče, vrnilo so se, Milki se zdi, da v Stično, kmalu zatem pa je zbolela za lažjo obliko trebušnega tifusa, otepala prepečenec in prežganko in naposled pristala v Stškem bataljonu. Tam je znova videla znance, Pepeta, Franca Štadlerja in druge. Začela se je nemška ofenziva, znašli so se na Ilovi gori. Na Ilovi gori, sredi hudih bojov, ranjencev in groze.

Minilo je tudi to in poslej Milko srečujemo v Cankarjevi brigadi, kjer je bila v bateriji sekretarka Skoja, bolničarka, borka in hkrati še pisarniška moč: pisala je dnevnik baterije.

Avgusta 1944 se je poslovila od soborcev in odšla na šiffrski tečaj, takoj nato pa v glavni štab, kjer je postala šef šifrske sekcije. Še bolj je spoznala Kidriča, še bolj se je zavedla vsega, kar je bilo izrečeno na Kočevskem zboru. Svoboda se je bližala...

Včasih se mi zdi, da vse manj cenimo naše trpljenje...

Naštevane dogodkov, nizanje spominov brez primerjav, spogledovanja z današnjim časom in njegovim utripom bi pogovor gotovo osiromašilo. Milka to ve. Zato govoriva o potrošniški mrzlci, ki nemalokrat poresega vse meje in izničuje v krvi pridobljena spoznanja. Tudi pri borbah, zatrdi Milka. Tovarištvo usiha. Spomin na Kočevski zbor je zato posledica današnjega ravnanja. Morali bi izpostaviti temeljne vrednote našega boja, premišlja, in se ne izgubljati v posameznostih. Tako pa kar naprej pišemo zgodovino in dogaja se, da nemalokrat postaja zgodovina posameznikov zgodovina pisanih delčkov drugih. Neljubo je poslušati prerekanje, užaljenosti, ki je največkrat neupravičena, grozljivo zasebniška, zaplotniška in nevedna našega boja, poudarjanje zaslug, naštevanka odlikovanj...

Ponos je pravzaprav že dejstvo, da si se tega velikega boja sploh udeležil, da si v tistih prelomnih trenutkih vedel, kaj storiti. Nič drugega ni važno. Bodi skromen in pošten.

Danes moramo bolj kot kdajkoli prej premišljevati predvsem o teh stvareh, trdno vztraja Milka. Porabništvo, to zlo modernega človeka, bi bilo treba preseči, ne pa vzpodbujevati. Prav je, da ljudje žive bolje, ni pa prav, da hlastanje ne pozna meja. Poglejte, mladi naprej vprašajo, kakšna bo plača, če je na voljo stanovanje, telefon in druge dobrine, šele potem, kakšno bo delo. Delo torej na zadnjem mestu.

Ponekod stopicamo na mestu, malo naredimo, pa veliko govorimo. Upiramo pogled v zdomce, jaz pa pravim, če znajo ti ljudje zunaj meja naše domovine tako dobro delati, da jih povsod spoštujejo, zakaj ne znajo pri nas. To je stvar organizacije: pridni smo, sposobni, organizatorji pa res nismo. Ko bomo uspeli urediti to, bomo lahko nekoliko ostreje zabrenkali tudi na strune individualne in kolektivne odgovornosti. Kako naj bo nekdo odgovoren, če pa učinke njegovega dela požre neustrezna organizacija?

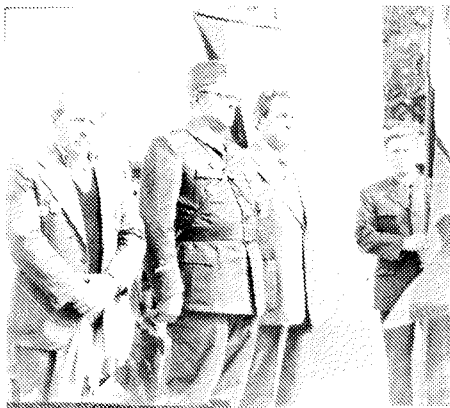
Organizacija v narodnoosvobodilnem boju je bila gotovo vzor. Torej kaže še vedno iskati vzore v tej naši polpretekli zgodovini, ki je nemalokrat dokazala, da je dober učitelj?

Milenko Strašek

PREDMEJA

Spominska plošča in obnovljena karavla

Velika množica bivših kurirjev, njihovih svojcev in domačinov se je zbrala v nedeljo na Predmeji. Tu so na hiši št. 124, krita je še s slamo, odkrili spominsko ploščo vsem padlim kurirjem s tega območja. Odkrila sta jo Ivan Sever in Ciril Zgavec, dva bivša kurirja karavle P-5, ki je bila osnovana v začetku oktobra 1943.

Nedaleč od Predmeje pa so v nedeljo dopolne slovesno odprli tudi prenovljeno karavlo kurirske postaje P-5. Odklenil jo je komandir karavle P-5 Ivan Čuk-Slavko, listino o predaji karavle v varstvo lovski družini Kozja stena, v njej so včlanjeni lovci iz Otlice in Predmeje, pa je prebral Franc Ferfila.

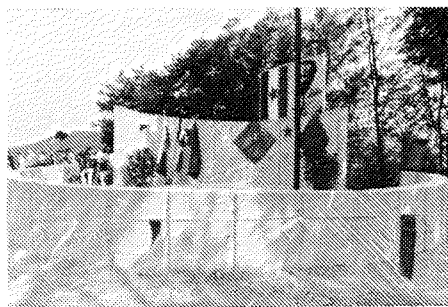
JANI ALIČ

BILJENSKI GRIČ

Spomenik padlim borcem

Praznovanje krajevnega praznika Krajevne skupnosti Bukovica – Volčja draga je bilo letos združeno z odkritjem spomenika padlim borcem 1. bataljona Južnoprimorskega odreda na Sv. Vodu na Biljenskih gričih nad Bazaro, ki je bilo v nedeljo, 28. septembra. Tu je v septembrskih dneh leta 1943, le nekaj dni po razpadu Italije, na goriški fronti padlo v boju s sovražnikom 11 borcev 1. bataljona. Slovenskega odkritja spomenika se je udeležilo veliko število domačinov ter delovnih ljudi iz drugih krajev naše domovine in iz sosednje Italije. Med udeleženci so bili preživeli borci 1. bataljona in drugih partizanskih enot, aktivisti, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in predstavniki ANPI iz Italije.

Slavnostni govor je imel Julij Beltram-Janko, ki je med drugim poudaril, da so bili borci in borke v 1. bataljonu in sploh vzdolž celotne goriške fronte pretežno novinci, ki so tedaj množično prišli med patizane, njihova morala pa je bila tako visoka, da v boju niso popustili niti pred topovskimi strelji, ki so ta del gričev obsipavali z jekleno točo. Popustili so šele, ko je iz Italije pridrvela velika in do zob oborožena nemška vojska. Dalje je tovariš Beltram dejal, da je v povojnem času nastalo mnogo opisov o nastajanju enot NOV, o njihovem razvoju in bojih. Podčrtal je, da je objavljenih veliko spominskih prispevkov in dragocenih pričevanj, ki oživljajo lastno pot udeležencev skozi NOB, vse premalo pa je opisanih bojnih podvigov vsega prebivalstva proti fašističnemu in nacističnemu okupatorju, o njegovi neomajnosti v tem boju, o

poniževanju in preganjanju, o njegovem preziranju sovražnikovega divjanja in ubijanja.

Na slovesnosti je spregovoril tudi bivši komisar divizije Garibaldi-Natisone Giovanni Padovan – Vanni, ki je prisrčno pozdravil udeležence in poudaril dragocene pridobitve skupnega osvobodilnega boja NOV Jugoslavije in italijanskih partizanov, o prijateljstvu, ki se je rodilo v tem boju in ki se vedno bolj pogloblja prav tu ob najbolj odprti meji med Jugoslavijo in Italijo.

K spomeniku padlih so položili številne vence. Spomenik so sprejeli v varstvo RVS iz KS Bukovica – Volčja draga.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

SLOVENJ GRADEC

Praznovanje prvega krajevnega praznika

Na predlog družbenopolitičnih organizacij krajevne skupnosti Slovenj Gradec je skupščina krajevne skupnosti na zadnji seji v mesecu avgustu sprejela dopolnitve k statutu v tistem delu, ki se nanaša na praznovanje krajevnega praznika. Odločili so se, da se bo praznovanje odvijalo vsako leto v zadnjem tednu meseca septembra v spomin na zgodovinske dogodke v letu 1941. To je bil čas, ko je okupator v Slovenj Gradcu z vsemi svojimi silami nameraval izvesti germanizacijo, začel zatirati in izsiljevati zavodne krajeane, ponemčevati krajevene napise in imena, prepovedovati delovanje slovenskih društev, uničevati slovenske knjige itd.

Proti nemškemu nasilju, njihovim metodam in načrtom pa se je v mestu začel takoj tudi odpor. Na čelu tega so bili KPJ, slovenjgraški komunisti in skojevci, katerih delovanje je bilo čutiti že tudi pred vojno, zlasti pa od leta 1938 dalje.

Znana so imena voditeljev upora v našem mestu v tem času. Pomembno delo je opravil komunist Franjo Vrnč, potem Valentin France-Zdravko kot eden prvih partijskih sekretarjev v našem mestu. Znana je njegova skupina mladih skojevcev, ki se je zbirala v njegovi elektrodalavnici; Ferdo Januška, Oskar Slemenik, Pavle Juvan in drugi.

Dejavnost teh komunistov, skojevcev ter ostalih zavednih slovenjgražanov, ki so se zavedali svoje usode, je prav v septembru in oktobru leta 1941 kljub močnemu okupatorjevemu nasilju doživela v tem začetnem odobju vojne v našem mestu največji vzpon. S tem pa so zavedni slovenjgražani okupatorju dali vedeti, da so se za svojo svobodo in svobodo vseh narodov in narodnosti Jugoslavije pod vodstvom KPJ pripravljali bojevati z vsemi silami do poslednje zmage.

ADOLF ANKON

TURJAK

Kolesarski maraton

V nedeljo je bil kolesarski maraton Po poteh partizanskih kurirjev, drugič po vrsti, katerega prireditelji so Dnevnik-Rog in SD Slovan ter Rog-Franek. Progo v dolžini 80 kilometrov (Turjak–Kočevje–Turjak) so kolesarji premagali brez težav v dobrih treh urah, v Turjaku pa je prispela tudi karavana kolesarjev Bratstva in enotnosti. Vsem udeležencem maratona in zbranim je spregovoril Franc Stadler-Pepe.

JOŽE ČURIN

CERKNO

Prenašanje tradicij NOB

Delegacija Društva prijateljev osnovne šole, predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz Idrije in Cerknega ter iz tovarne ETA so pred dnevi obiskali tovariša Miho Marinka, ki je dolgoletni predsednik tega društva. Čestitali so mu ob njegovem življenjskem jubileju in se z njim pogovarjali o prihodnjem delu društva, ki je pomagalo postaviti šolo in še naprej skrbi za prenos tradicij NOB na mlade rodove.

T. K.

LOKOVICA

Proslava v čast 35. obletnice osvoboditve

V majhni obmejni vasi na Lokovici pri Prevaljah bodo pripravili proslavo v čast 35. obletnice osvoboditve, kajti prav tukaj so bili zadnji boji maja 1945. leta za osvoboditev naše domovine.

Proslava bo 28. septembra z začetkom ob 14.00 uri.

Ob tej priložnosti bodo odkrili tudi spominsko ploščo v spomin padlim domačinom v NOB ter žrtvam fašističnega nasilja.

Po končani proslavi bodo domači pionirji prevzeli v varstvo spominsko obeležje.

FRANJO SREBOTNIK

GROSUPLJE

Doprnski kip Stojanu Šuligoju

Dvanajstega septembra 1980 so v Grosupljem na Dolenjskem odkrili doprnski kip rojaku, borcu in krajevnemu junaku Stojanu Šuligoju. Šuligoj je pred 37. leti padel v spopadu z okupatorjevimi hlapci, Grosupeljčani pa so z odkritjem njegovega doprnskega kipa izpolnili dolg, ki so ga življenje in delo ter junaška smrt njihovega krajana že razmeroma dolgo terjale.

Franca Perovšek, ki je spregovoril zbranim ob otvoritvi spomenika, je med drugim dejal: »Stojan Šuligoj je že v vojnem času postal zgled, kako je slovenski partizan uresničeval svoje naloge, bodisi v oboroženem boju z okupatorjem in domačimi izdajalci ali pa kot politični aktivist, ki je z močjo prodorne prepričevalne besede, dobro organiziranim političnim delom in zglednim osebnim ravnanjem utiral uresničevanju programskih ciljev OF čim krajšo in uspešnejšo pot...«

Po padlem junaku Stojanu Šuligoju bo nosila ime tudi nova vzgojnovarstvena ustanova v Grosupljem.

B. J.

RADOVNA

Spomin na žrtve

V prelepi dolini Radovne so v nedeljo, 28. septembra, spet zaplapolale zastave. Ob spomeniku žrtvam te partizanske vasi so se spomnili tragičnega dogodka 20. septembra leta 1944, ko so Nemci v vasi požgali vse hiše, v ognjenih zubljih pa je našlo smrt 24 domačinov.

Ob spomeniku, kjer so v ozadju še vedno vidno ožgani zidovi ene izmed hiš, so se v nedeljo zbrali prebivalci partizanske vasi, borci, predstavniki družbenopolitičnih organizacij jeseniške in radovljiške občine in drugi.

Obenem je bilo v Radovni tudi drugo srečanje aktivistov okrožnega odbora OF jeseniškega okrožja. Zbranim je spregovoril predsednik okrožnega odbora OF Aleš Jelenc.

JANKO RABIČ

JAVORNIŠKI ROVT

Nova kurirska postaja G-22

V ponedeljek, 29. septembra, so za Mavrami nad Pristavo v Javorniškem rovtu odprli novo kurirsko postajo G-22. Tako se je uresničila naloga, ki si jo je zadala komisija za kurirje pri občinskem odobru ZZB NOV Jesenice v začetku lanskega leta. Takrat so se člani odločili, da na območju nekdanje kurirske postaje postavijo novo in sicer v spomin padlim in preživelim kurirjem hkrati pa bo nova karavla, ki je kar najbolj podobna prejšnji, mlajšim rodovom ponazarjala, kako so živeli in delali kurirji.

Pri gradnji karavle so sodelovali nekateri krajan Javorniškega rovtu, člani Delavsko-prosvetnega društva Svoboda Javornik-Koroška Bela, učenci osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela še živeči kurirji, granicarji, člani Lovske družine Jesenice in drugi. Zemljišče in potrebni okrogli les za gradnjo je prispeval lani umrli komandir kurirske postaje G-22 Janko Vilman, ostali material in pomoč pa so prispevali Železarna Jesenice in še nekatere druge organizacije. Skupaj so pri gradnji opravili 420 udarniših ur.

Ob otvoritvi nove kurirske postaje so se za Mavrami zbrali številni kurirji, predsedniki družbenopolitičnih organizacij, borci, predstavniki gorenjske in republiškega odbora kurirjev in drugi. Zbrali pa so se tudi mladi, ki na tem območju še posebno skrbno negujejo tradicije naše revolucionarne preteklosti. Učenci sedmih razredov osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela so na ta dan, ki je bil obenem tudi praznik pionirjev, izvedli pohod s Koroške Bele do omenjene kurirske postaje, mladi planinci pa so se napotili po kurirskih poteh.

Zbranim je ob otvoritvi najprej spregovoril Jože Peklaj-Krištof, komisar 4. sektorja kurirjev za Gorenjsko. Zatem pa je o delu in dogodkih kurirjev na kurirski postaji G-22 za Mavrami spregovoril še Franc Pesjak.

Ob vrodu v kurirsko postajo so odkrili spominsko ploščo v spomin na pet kurirjev Stefana Demšarja, Jožeta Zvaba, Valentina Klinarja, Franca Mežka in Ivana Sršena. Dvaindvajsetega januarja leta 1945 so odšli iz kurirske postaje, v Medjemu dolu pa so padli v zasedo.

Ob otvoritvi kurirske postaje so za kulturni program poskrbeli učenci osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela, harmonikar Franc Krajnik, na orglice pa je kot med NOB v tej kurirski postaji zaigral Stane Koblar.

JANKO RABIČ

ORMOŽ

Praznik v znamenju napredka

V okviru praznika krajevne skupnosti Ormož so pripravili več prireditev. Prvi so se pomerili lovci in ekipe strelskih družin v streljanju. Svoje znanje, ki je še kako pomembno tudi v SLO in družbeni samozasčiti so pokazali tudi člani ZRVS in ormoški radioamaterji.

Za krajane v Frankovcih, na Humu, Pušencih in Loperšicah pa je gotovo najpomembnejše to, da so prav za krajevni praznik ormoške občine dobili asfalt in s tem boljšo cestno povezavo s svetom.

FRANJO HOVNIK

ZADVOR

Pomnik Molniški četi

Takoj po okupaciji naše domovine je izdajalec izročil okupatorju spisek komunistov in svobodnjakov iz bivše občine Dobrunje. Na podlagi tega spiska so italijanski okupatorji v noči med 12. in 13. julijem 1941 nameravali aretirati 35 do 40 ljudi, zlasti iz Zadvora. Toda vest o tem je pravočasno prispela v Zadvor in precej tistih, ki so bili na seznamu, se je uspelo umakniti od doma. Zbrali so se v hribu Molnik v tako imenovanih zadvorskih gozdovih. Pobegnili pa so tudi nekateri, ki niso bili na seznamu aretacij, kar je bilo ugotovljeno pozneje, zato so se nekateri vrnili na svoje domove. V gozdovih na Molniku je ostalo 13 tovarišev, ki so jih italijanski okupatorji hoteli aretirati, med temi je bil tudi narodni heroj in znan delavski pesnik ter grafik Jože Moškrč. Na dan 13. julija 1941 so se zbrali v gozdu Molnik in sklenili ustanoviti partizansko četo pod imenom Molniška četa, nekaj dni za tem so tam tudi zaprsegli.

V spomin na ta dogodek in pa v zahvalo vsemu prebivalstvu in Krajevni skupnosti Zadvor, ki je na kakršen koli način pomagalo v NOB, in tisti, ki so žrtvovali svoja življenja, so krajan KS Zadvor leta 1971 ob krajevnem prazniku 13. julija odkrili veličastni spomenik.

Toda še vedno je ostalo nezabeleženo prav tisto mesto, kjer so se zbrali borci in zaprsegli, da se bodo bojevali za svobodo. Letos se je ponudila priložnost, da so postavili obeležje, ki naj spominja na ta zgodovinski dogodek. Mnogo jih za ta prostor ne ve, zato so pot označili, da ga ni težko najti. Pri hiši štev. 69/a, Cesta 13. julija, zavijete proti brunarici nad cesto mimo spomenika. Od brunarice se vzpenja v pobočje gozda označen start trimske steze. Ko pridete do polovice trimske steze, nadaljujte pot po stezišču kakih 800 metrov in pridete do obeležja.

ALOJZ KASTELIC

LJUBLJANA

Upokojencem več pozornosti

Minulo soboto se je končal 4. teden upokojencev občine Ljubljana – Šiška. V šišenski občini živi okrog 10600 upokojenih krajanov, od tega jih je okrog 5000 včlanjenih v 16 samostojnih društev. V tem času so se zvrstila številna kulturna in športna srečanja, iskali so bolnike in ostarele na domovih, največjo pozornost pa so posvetili posvetom o organiziranosti in delovanju društev upokojencev kot sestavnih del frontne organizacije.

Tudi izlet v Velenje, katerega se je udeležilo nekaj nad 600 upokojenih krajanov občine Šiška, je zvenel bolj delovno. Posvečevali so se predstavnikom obeh občin in društev upokojencev. Tako v Velenju kot v Ljubljani je bilo slišati marsikaj grenkega, predvsem o premajhni skrbi za obolele in osamljene, kar žal ni redek pojav.

Redke pa so tudi kulturne prireditve, namenjene ostarelim krajanom, ki jih le-ti močno pogrešajo. V vrstah upokojenih je tudi veliko članov ZB.

JOŽE ČURIN

O narodnoosvobodilnem gibanju na Čabranskem so bralci TV-15 prav gotovo že veliko slišali. Majhna vasica Gorači leži na meji med Slovenijo in Hrvaško, nedaleč od Čabra in Prezida. Poizkušal bom zapisati v glavnem dogodke iz leta 1941 in 1942, ko se je tudi v tem kraju začel boj proti okupatorju in domačim izdajalcem, boj za boljši jutri. Vas je takrat štela skupaj z zaselkom približno 700 prebivalcev, imela je tudi šolo, majhno trgovino in nekaj gostiln. Vaščani so bili večinoma gozdni delavci. Vsi tisti, ki so imeli kakršnokoli kvalifikacijo, so pozimi odhajali v gozdove, poleti pa tesali in delali doma. Večinoma pa so zlasti mladi odhajali na delo v Francijo, od koder so se občasno vračali domov. Prebivalci čabranskega območja so se namreč zelo težko preživljali na hriboviti in nerodovitni čabranski zemlji. Poleg tega pa so bile možnosti za zaposlitev izredno skromne, saj je bila industrija v teh krajih zelo slabo razvita. Ker so kmečke družine v Goračih in drugih vaseh štejele tudi po 8 do 10 članov, je veliko mladih krajanov za vedno odšlo v tujino, največ v Francijo in ZDA. Kakor celotna naša domovina je tudi naš kraj občutil vse tegobe in nasilje vladajočega buržoaznega razreda v prejšnji Jugoslaviji. Gozdni delavci tedaj niso imeli nobenih pravic, pa je zavoljo tega čestokrat prihajalo do stavk, v katerih so bili udeleženi tudi Goračani, pa najsi bo to na deloviščih globoko v gozdovih ali pa na žagah.

Ljubezen do domovine

Ob napadu fašistične Nemčije in Italije na Jugoslavijo je bila večja skupina mladih fantov vpoklicana v staro jugoslovansko vojsko. Ob kapitulaciji staro-jugoslovansko vojske se jih je večina vrnila domov s popolno vojaško opremo, zavedajoč se, da bi jo kazalo za nekaj časa shraniti, saj bo gotovo kmalu prišel čas, ko bodo tudi Goračani s pu-

Prvi koraki k odporu

V Goračih, v gostilni pri starem trgovcu Pavlu Brkljačiču, smo se vaščani pogosto sestajali in se ob kartanju pogovarjali o dogodkih pri nas in v svetu, o položaju na frontah in še marsikaj drugega. Pri tem nam je veliko pomagal učitelj Otmar, ki je imel radio, s pomočjo katerega smo dobili realnejšo predstavo o dogodkih v svetu. Italijani so stražo, ki jo je sestavljalo nekaj mož, nastanili kar v vaški šoli. Sami smo se jih raje izogibali, kajti niso kazali ravno pravega zanimanja za probleme v vasi. V tem času je bil v vasi zelo aktiven Valentin Turk, ki je bil že leta 1938 izbran za občinskega odbornika. Do 7. maja 1941. leta je namreč zbral 6 pušk in nekaj streliva, vse skupaj pa je zakopal v gozdičku nad svojo domačijo. Žal ga je nekdo izdal, saj so že drugi dan prišli v Gorače orožniki iz Trstja, ga vklenili in odpeljali. Lahko se le srečnemu naključju zahvali, da so ga kmalu izpustili iz zapor. Ob aretaciji mu je namreč žena rodila, pa so se je Italijani nekako usmili. Seveda je bilo odtlej njegovo ime v njihovem seznamu podčrtano z rdečim svinčnikom. Julija meseca 1941 je v vas prišel študent Damir Malnar iz Zagreba. Pravil nam je, da so v Zagrebu že organizirane akcije proti sovražniku, ki jih vodijo komunisti in skojevci. Še posebej je naglasil, da KPJ poziva ljudstvo na vstajo proti okupatorju in domačim izdajalcem. Pozneje se je še enkrat oglašil v vasi, vendar ne za dolgo, ker se je moral nujno vrniti v Zagreb.

Novice o partizanih

Že jeseni leta 1941 je v Gorače prihajal tudi aktivist iz Babnega polja, Anton Cindrič. Sestajal se je z mladimi, razlagal vsebino in pomen NOB, hkrati pa vsakodnevno prinašal vesti o dogodkih po vsej Sloveniji. Tako nam je med dru-

Vas Gorači v letih 1941/42 in danes

Petri Klepci so dobili

Valentin Turk

so s prstom kazali na naše aktiviste oziroma borce na terenu. Četudi so nam bila znana dogajanja na frontah druge svetovne vojne in boj partizanov v Sloveniji ter na Hrvaškem, smo bili v začetku januarja leta 1942 še doma, zlasti zategadelj, ker je prav to leto zapadlo neverjetno veliko snega. Seveda je potrebno ob tem poudariti, da je politična akcija tekla nemoteno naprej, še smo se sestajali s tovarišem Cindričem, ki je bil na našem področju stalno prisoten. Mladinci so bili zelo aktivni. Včasih so celo preveč predrzno v gostilnah in na javnih mestih izzivali nevarnost, ko so z izrekanjem parol, kot so smrt fašizmu, živela partija, dol z Musolinijem, izkazovali svojo nenaklonjenost okupatorju.

Izdajalčevo delo

Kajpada takšno izzivanje ni ušlo izdajalcu iz vasi Črni lazi, ki je najglasnejše med njimi prijavil okupatorju. Tako smo bili v noči med 4. in 5. januarjem aretirani: Vjekoslav Poje-Lajko, Antun Kovač-Basin in jaz. Vsi trije smo bili mučeni v zaporih v Čabru, na Reki, v Trstu in drugod po Italiji. Ta težavna pot je bila sklenjena z vstopom v Prvo proletarsko brigado na Visu leta 1943. Valentin Turk je kmalu po moji aretaciji organiziral delovno skupino desetih delavcev, ki naj bi delala za Emono v okviru Gozdnega podjetja Kočevje. Ker so se fantje želeli čimprej povezati s partizani na Kočevskem, so se tja napotili kar peš 12. februarja 1942. leta. Po prihodu v Kočevje jih je direkcija tega podjetja napotila v zapuščeno vasico Podstenice, blizu katere naj bi sekali les. Skupina se je za nekaj dni nastanila v eni izmed zapuščenih hiš. Po nekaj dneh so se odločili napraviti barako poleg delovišča. Delali so zelo malo. Marca se je pri njih oglašil gozdar, imenoval se je menda Vesel, ki jim je povedal, da so v Kočevskem Rogu partizani. Po nekaj dneh so odšli globlje v gozd, da bi srečali partizane. Nekega dne sta se pri njih oglašila dva tovariša. Bila sta dobro

oblečena, skoraj kot vojaka. Rekla sta jim, naj pripravijo še večjo barako, ker se bo kmalu pri njih oglašilo večje število tovarišev. Goračani so se zelo razveselili tega srečanja, zato so 23. marca 1942 na strop obesili velik kotel. Želeli so prijetno presenetiti svoje tovariše s kuhanim fižolom. Toda okrog poldneva drugega dne jih je nepripravljen obkolilo približno 30 dobro oboroženih Italijanov. Poveljevala sta jim dva nižja oficirja. Odpeljali so jih v Podstenice in jih prek noči zaprli v eno izmed kolikor toliko ohranjenih zapuščenih hiš. Drugi dan so jih odpeljali na kraj, kjer so bili še vidni sledovi partizanskega taborišča. Tu so jih pretepali in venomer spraševali, kje so partizani. Odgovori, da pač ne vedo, niso pomagali.

Italijani so bili v resnici trdno prepričani, da je skupini Goračanov dobro znano, kam so odšli partizani. Odtod so jih odpeljali po cesti Novo mesto-Kočevje do vasi Smuke, kjer so jih razvrstili za stolpičem smrekovih drv in se med seboj pogovarjali, kaj bodo ukrenili. Najbolj ošaben italijanski oficir, fašist, je predlagal, naj jih takoj postrelijo, češ da se na njih vidi, da so pravi banditi. No, tedaj se je nenadoma pojavil osebni avtomobil, a ne dolgo za njim še kamion, poln italijanskih vojakov. Sredi med njimi je bilo 11 aretiranih tovarišev iz Kočevja in okolice. Iz razkošnega avtomobila je izstopil visok oficir, kolonele. Po sprejemu poročila je nekaj časa meril po dolgem in počez vse Goračane, potem pa rekel: »Via Kočevje.« (Odpeljite jih v Kočevje). Italijani so jih s puškami suvali pod rebra in potiskali v kamion. V Kočevju so jih skupaj z ostalimi tovariši zaprli v šolo. Tu so bili pet dni zaprti, brez hrane in vode, vsak dan so jih zasliševali, topli ter spraševali za partizane. Vsi so trdili, da ne vedo ničesar. Enako so odgovarjali aretirani kočevski tovariši. Peti dan je prevajalec pred visokim oficirjem zadnjič nagovoril Goračane naj vendarle povedo, kje so partizani, in da jih bodo po ugodnih odgovorih takoj pustili v Čabar. Ker tega niso dosegli, so jih iz Kočevja odpeljali z vlakom v Ljubljano. Tam so jih v neki kasarni najprej fotografirali, nekatere nesramno ostrigli s križem na glavi kot pravcate bandite, ter jih odtod s transportom, ki je štel okrog tristo ljudi, odpeljali v taborišče Gonars. V transportu so bili tile Goračani: Valentin Turk-Lisec, Franjo Turk-Lisec, Matija Turk-Lisec, Miroslav Turk-Lisec. Valentin Malnar, Filip Malnar, Filip Hudolin, Filip Hudolin-mlajši, Peter Žagar in Vinko Žagar.

V kočevskih gozdovih so bili ujeti in z nami poslani v Gonars tudi Antun Poje in Ivan Žagar iz Žagarjev pri Čabru.

Pobijali so jih kot živali

Poleti leta 1942 so po vsej čabranski pokrajini izvajali protiokupatorske akcije. Ko so Italijani videli, kaj se dogaja, so svojo jezo izlili nad prebivalstvom. Zapirali so naše ljudi, jim jemali hrano, živino in tako dalje. Hrane za vaščane je bilo vedno manj. Mladinec Antun Turk-Petrov je prinašal novice o slovenskih partizanih, zbirali so orožje in druge stvari, ki bi kakorkoli koristile narodnoosvobodilnemu boju. Slovenski partizani so skupaj s partizani iz okolice Prezida in Kozjega vrha 19. aprila 1942 organizirali napad na italijansko kolono v Tatinski Dragi blizu Gorač. V napadu je padlo več kot 50 Italijanov. Drugi dan po napadu, 20. aprila, so razjarjeni Italijani, besni zavoljo tolikšne

Spominsko obeležje v neposredni bližini bodočega mladinskega centra bo mladino še dolgo spominjalo na uspešen napad partizanov na italijansko kolono 19. aprila leta 1942

ško v roki pokazali svojo ljubezen do domovine ter dolgoletno pripadnost delavskemu razredu. Spomladi leta 1941 je bilo tudi pri nas močno čutiti aktivnost KPJ.

Italijani so takoj po prihodu v Čabar postavili civilno oblast s komisarjem na čelu. Manjše vojaške posadke so razporedili v Trstju, Gerovu in Prezidu. Nekaj straž je bilo postavljenih tudi po manjših vaseh in zaselkih. Preuredili so celotno administracijo, racionalizirali porabo hrane, opravili popis prebivalstva, na pristopnih gozdnih površinah pa takoj začeli s sekanjem lesa. Prišli so tudi italijanski trgovci z vinom. Trgovina z blagom je potekala zgolj prek italijanskih firm. Takšno stanje je bilo do julija 1941, ko so domačini kaj hitro ugotovili, da fašizem ne prinaša nič dobrega. Starejši možje, udeleženci prve svetovne vojne, so večkrat znali povedati, da italijanska vojska pravzaprav ni močna, in da bi jo lahko premagali, če bi se le primerno organizirali za boj proti sovražniku.

gim nekega dne povedal, da so v Sloveniji že ustanovljene mnoge partizanske enote, ki so v gozdovih, od koder napadajo italijanske posadke, izvajajo najrazličnejše diverzije, in da bo potrebno tudi v našem kraju čimprej organizirati boj proti okupatorju. Večje število aktivistov iz cerkniškega področja je prihajalo v Prezid, zato ni čudno, da je bila v tem kraju že leta 1941 ustanovljena prva partijska organizacija in kasneje v Kozjem vrhu tudi odbor Osvobodilne fronte. Na enem izmed sestankov na Kozjem vrhu, udeležil se ga je tudi naš vaščan Valentin Turk, so bile obravnavane možnosti ustanavljanja partizanske enote v našem kraju in povezovanje le-te z že obstoječimi partizanskimi enotami v cerkniškem, delniškem in kočevskem okolišu. Ob koncu leta 1941 prebivalci našega kraja niso več hoteli hoditi na delo. Italijani so šele tedaj tudi pri nas pokazali svoj pravi obraz, začeli so z množičnimi aretacijami naših ljudi. V začetku leta 1942 so se v okolici Prezida in Trstja pojavili sicer redki izdajalci, ki

moč iz boja

vojaške izgube, obkolili vasico Erzeni, aretirali deset nedolžnih vaščanov in jih takoj na zverinski način pobili.

Tedaj so bili ubiti tile tovariši: Milan Zbašnik, rojen 1895, Antun Zbašnik, rojen 1899, Juraj Zbašnik, rojen 1923, Antun Zbašnik, rojen 1924, Jakov Eržen, rojen 1904, Vjekoslav Eržen, rojen 1920, Antun Štimac, rojen 1921, Franjo Štimac, rojen 1923, Franjo Štimac, rojen 1899 in Josip Eržen, rojen 1920.

Po napadu na Italijane v Tatinski Dragi so se prebivalci Goračev umaknili v gozdove nad vasjo, in sicer v Crnu goru, nekateri pa v gozd Košorogov jarak. S seboj so odpeljali žene in otroke, hrano in blago. Živel so v skupinah in vsaka si je posebej pripravila posebna taborišča. Ta čas so se tudi pri nas organizirale partizanske enote. Najpomembnejše partizansko taborišče je bilo evidentirano pod številko 103 v Medvedjem štantu – Špičast vrh. Goračani so množično odhajali k partizanom. Veliko jih je bilo v Slovenski četni – Novi kot, preostala večina pa po različnih enotah Gorskega kotarja.

Leta 1942 je bilo pridelano tudi nekaj krompirja. Delali so kajpada v glavnem starejši ljudje in žene, ki so iz gozdov prihajali v vas, ko jih Italijani niso videli. Italijani so namreč stalno nadzorovali območje. Vodili so jih izdajalci iz Črnih lazov in Lavtarjev, ki so bili krivi za smrt veliko Goračanov. Mesec julij je bil najbolj tragičen za vas Gorači. Italijani so še naprej izvajali nasilje nad prebival-

Skromen spomenik obešenim vaščanom iz Gorač stoji v Pargi, kjer so jih Italijani mučili, žive obesili za noge in jih zažgali

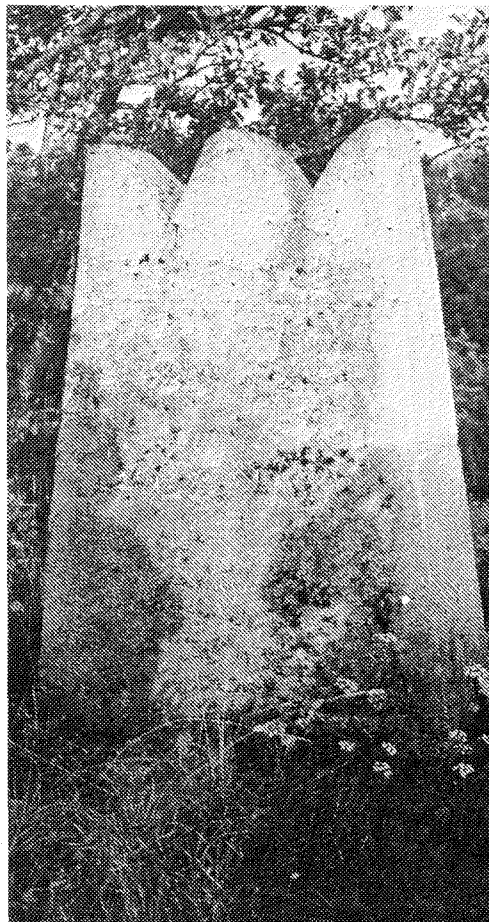
stvom, množično so jih aretirali in vodili naše ljudi v čabranske in druge zapore. Nekateri Goračani so odšli z otroki in ženami v Čabar in se tam skrili pri prijateljih. Vse ostale so odpeljali v internacijo. Mnogo aktivistov, ki so iz gozdov prihajali v vas, je bilo med opravljanjem naloge ujetih in pozneje mučenih v čabranskih zaporih. Tako so Italijani ustrelili 26. aprila 1942 Pavla Brkljačiča,

starega trgovca iz Goračev, sto metrov stran od hiše, ker se jim je uprl. V vasi Kavalirji so bili ustreljeni 27. julija 1942 tile tovariši iz Goračev: Franjo Čadež, rojen 1898, Josip Čadež, rojen 1906, Filip Čadež, rojen 1914, Antun Janež, rojen 1919.

Na pokopališču v Čabru pa so bili istega dne ustreljeni: Antun Tušek, rojen 1909, Ivan Žagar, rojen 1904. Osemindvajsetega julija 1942: Josip Vesel, rojen 1915, 31. julija 1942: Jakov Žagar, rojen 1915, 1. avgusta 1942: Valentin Turk, rojen 1905, Roman Turk, rojen 1899, Josip Troha, rojen 1897, Antun Troha, rojen 1915, Josip Mlakar, rojen 1904, Franjo Mlakar, rojen 1896, Franjo Mlakar, rojen 1922, Ivan Janež, rojen 1921, Filip Janež, rojen 1921, Franjo Troha, rojen 1914, 3. avgusta 1942: Franjo Klepac, rojen 1902, 4. avgusta 1942: Ivan Troha, rojen 1914, Ivan Troha, rojen 1879, Slavko Troha, rojen 1923.

Devetindvajsetega julija 1942 so bili v zaselku Parg, tik zraven Gorač, živi obešeni za noge in zažgani Goračani: Antun Janež, rojen 1898, Josip Janež, rojen 1924, Antun Janež, rojen 1920 – (oče in dva sinova).

V Ravnici sta bila ujeta in ustreljena ob izvršitvi naloge na terenu Zdravko Troha in Matija Klimp. Četrtega avgusta 1942 so bili ustreljeni v Čabru Anton Troha iz Goračev, rojen leta 1923, Ivan Troha, rojen 1912. Ujeti na območju Crne gore in Doline, ter ustreljeni v vasi Muhovci so bili: Grga Šebal iz Gora-

Spomenik 10 ustreljenim domačinom iz zaselka Erzeni, ki so jih Italijani ustrelili 20. aprila leta 1942, dan po uspelem napadu partizanov na italijansko kolono v Tatinski dragi. Spomenik so postavili člani krajevnice organizacij ZB NOV Gorači pred dvajsetimi leti. Takih spominskih obeležij je v okolici Goračev kar pet

čev, rojen 1902, Ivan Zbašnik, rojen 1902, Ivan Kovač, rojen 1909, Antun Kovan, rojen 1904, Antun Turk, rojen 1899, Franjo Troha, rojen 1908.

Pri izvrševanju naloge na terenu je bil ujet in 8. aprila 1942. leta ustreljen v Prezidu tudi moj brat Filip Turk, rojen 1915. leta.

Ostale prebivalce našega kraja so Italijani odpeljali v taborišče na Rab in drugam. Del družin iz Goračev se je v gozdovih zadrževal s partizani. Italijani so dobrosedno do tal požgali celo vas Gorači, ostala je le šola in v vasi Parg nekaj hiš. Tako lahko avgusta in septembra 1942. leta ugotovimo, da Gorače niso imele niti enega vaščana.

Iz Goračev je bilo odpeljanih v internacijo ali v zapore 505 ljudi. V narodnoosvobodilno vojsko je bilo vključenih 81 vaščanov, 29 jih je padlo. 46 je bilo ustreljenih, 132 pa jih je umrlo v taboriščih ali zaporih. Sama vas ni imela niti enega izdajalca. Italijani so zažgali vseh 83 hiš ter odvedli s seboj 48 krav, 18 volov, 15 telet, 28 ovc, 15 prašičev in še veliko druge hrane. Goračani so sodelovali v narodnoosvobodilnem boju, tudi tisti, ki so se po vrnitvi iz taborišč po razpadu Italije bolni in izčrpani vrnili domov. Bili so zaprti v italijanskih in nemških taboriščih.

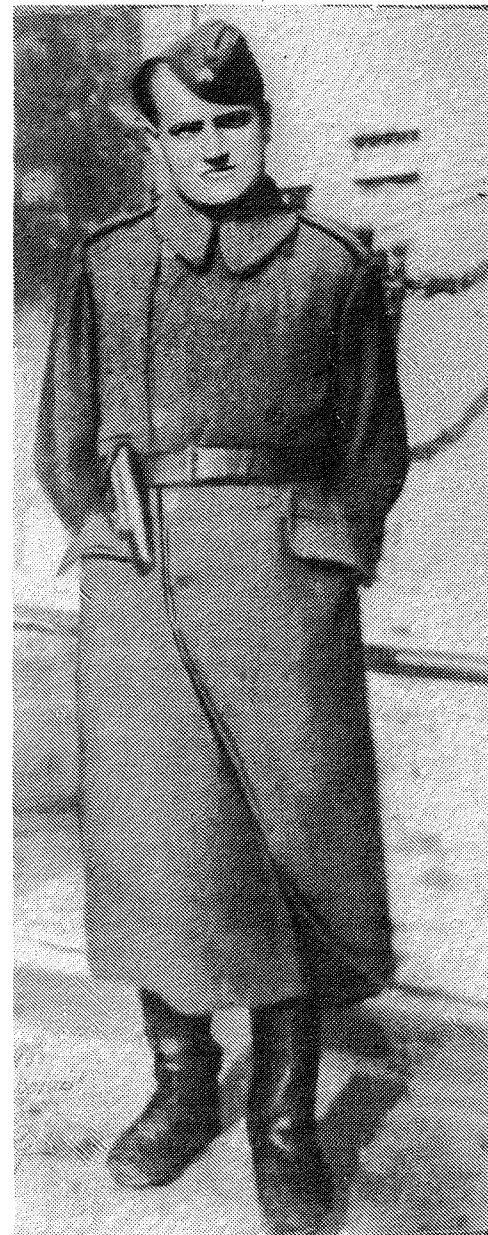
Borci iz Goračev so se bojevali v enotah NOV širom po Jugoslaviji, največ jih je bilo v 13. primorski goranski diviziji. Po vojni se jih veliko ni vrnilo. Nastanili so se po različnih krajih Hrvaške in Slovenije.

Po podatkih KO ZB NOV Gorači in pripovedi Valentina Turka napisal: Franc Turk

Petintrideset let po vojni

Danes skozi Gorače pelje široka asfaltirana cesta, zgrajena je bila pred šestimi leti. V vasi je okrog 70 hiš, v katerih živijo predvsem starejši občani. V povojnem obdobju so bile namreč možnosti za zaposlitev v domačem kraju izredno majhne. Zato so se mnogi po prihodu iz partizanov, zaporov in taborišč razkropili po vsej ožji in širši domovini. Največ se jih je za stalno nastanilo v Čabru, Kočevju, Reki, Zagrebu in Ljubljani. No, razmere v vasi glede starostne strukture vendarle niso tako slabe, kajti tudi mladina se počasi vključuje v življenje vasi. Upokojenci, ki jih je približno 40 in so še vedno zelo aktivni, pravijo, da bi mladina lahko bistveno več prispevala k napredku in vzdušju tega kraja. Sami pravijo, da je bilo včasih bolj veselo. Morebiti je tako tudi za to, ker v KS Gorači ta čas deluje samo tesarska delavnica s sedmimi zaposlenimi delavci. Vas torej nima lastne gospodarske baze. Pa zategadelj ni čudno, da so mladi pretežno zaposleni v bližnjih gospodarsko bolj razvitih mestih, kot so: Čabar, Trstje, Gerovo in Prezid.

Mladi in starejši občani se ob prostem času sestajajo v prostorih bivše osnovne šole ali pa ob kozarčku vina v gostilni Na baniji. Upokojenci, ki so večinoma tudi bivši borci, ter ostali krajani dvakrat v letu organizirajo priložnostne izlete v bližnje kraje. Čeprav v vasi ni trgovine, ni slišati šolskega zvonca, so vaščani na povojne dosežke silno ponosni. Že to je veliko, da je kraj zelo dobro prometno povezan z Reko, s Čabrom in Ljubljano. Treba bo urediti še cestišča do manjših zaselkov. Glavno skrb pa v zadnjem času posvečajo izgradnji vodovoda in vrnitvi mladih, ki so že dalj časa zaposleni v tujini. Samo sedem hiš je oskrbljenih z vodo iz vodovodnega omrežja. Možnost razvoja sami vidijo v razvoju turizma. Že v bližnji prihodnosti na zgodovinskem mestu, v Tatinski Dragi, načrtujejo gradnjo mladinsko-rekreativnega centra, v katerem se bodo srečevali mladi iz čabranske in sosednjih občin. V njem bi prirejali tudi ustrezne seminarje, ki bi bili v pomoč mladim za družbeno-politično delo v šolah in organizacijah združenega dela. V Goračih je tudi šest gasilcev, ki so sicer vključeni v čabransko gasilsko društvo. Za borce, kot pravijo, so posvečali dovolj skrbi. S posojilom in na druge načine se jim je pomagalo pri izboljševanju njihovih življenjskih pogojev. Seveda so se le-ti tudi sami ves čas po vojni vključevali v obnovo in napredek naše samoupravne socialistične skupnosti. In še to: Odločili so se, da bodo v kratkem uredili obstoječe in postavili nove pomnike, ki bodo sedanje in nova pokolenja vedno znova spominjali na svetlo zgodovino teh krajev.

Spominska fotografija Franca Turka, avtorja sestavka, v Drvarju leta 1943

Septembrski dan v soteski Pasice

Tak spomenik je treba ohraniti

»Naše vrste se naglo krčijo. Zato strnimo še krepkeje naše napore v prizadevanju, da bi »naša Franja«, ki nam je bila in nam je še vedno najljubši domek, ostala taka, kot smo jo zapustili 5. maja 1945. leta. Le taka »Franja« bo veren dokaz neizmerne humanosti, upornosti in ljubezni, ki je preveč slehernega izmed nas, ki smo se v tej soteski razdajali za naše hrabre borce.«

S temi besedami je Danilo Suligoj, predsednik domicilnega odbora bolnišnice »Franje«, sklenil svoje poročilo na vsakoletnem srečanju »franjevcev«. Opazoval sem obraze mož in žena. Čas jim je na obraz zarezal gube in nehoti jih primerjam z obrazi, ki jih vidim na fotografijah, posnetih pred petintridesetimi leti. Del svoje mladosti so preživel v boju za lepši jutri. Osemnajst mesecev svoje mladosti so preživel v dolini soteske Pasice in reševali ter ohranjali življenje borcev.

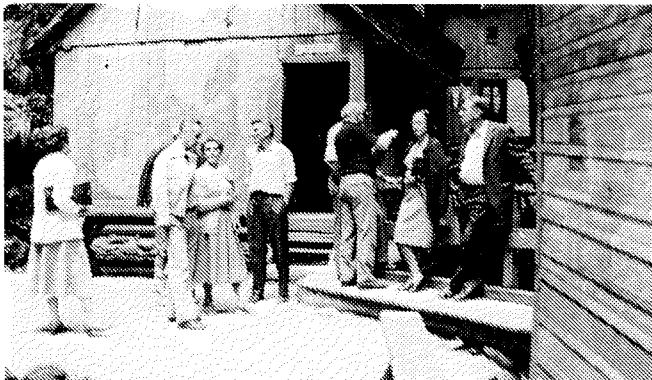
Vsako leto se zberejo ti junaki, ki so s puško, skalpeli, kuhalicami, čevlarskim dretom in kdo ve še s čim izgradili svoj košček mozaike, mogočnega mozaika, ki predstavlja našo NOB. Osemnajst mesecev življenja v soteski, kjer je sončni žarek le redek gost, je med njimi zbrisalo razlike: zdravnik in bolničar, kuhar in strežnica, vsi so se zlili v eno samo družino.

Ta družina se žal po zakonih življenja zdaj neusmiljeno krči. Vsako leto manj jih pride na vsakoletna srečanja in na triletna srečanja osebja in ranjencev te bol-

nišnice. Z razliko od nekaj let nazaj, ko so bila njihova srečanja vedno povezana s kakšno proslavo, je bilo letošnje srečanje osebja SVPB Franja izrazito delovno.

Letošnje srečanje so posvetili predvsem pogovoru, kako v bodoče ohraniti bolnišnico Franjo in predvsem temu, kaj storiti, da bo mladi rod, ki v ogromnem številu obiskuje ta svojevrsten spomenik partizanske iznajdljivosti, vztrajnosti in tovarištva, dobil čimpopolnejšo podobo o delu bolnišnice, ki bi ji težko našli par v zgodovini partizanskega bojevanja v drugi svetovni vojni. Borci, ki so med vojno delali v bolnišnici kot zdravniki, bolničarji, stražarji..., so se predvsem praktično pomenili o tem, kaj naj storijo na tem področju.

Med obujanjem spominov, ki so kar vreli iz njihovih src, so ugotovili, da še vedno ni rešeno vprašanje vodniške službe po bolnišnici, da še vedno ni rešeno vprašanje govornih avtomatov v tujih jezikih (podpisi v spominski knjigi pričajo, da so obiskovalci iz vseh celin sveta: poleg podpisov iz Anglije najdemo podpis iz Zimbabveje, tik zraven pa iz Brazilije, malce nazaj ali pa naprej iz ZSSR in tako naprej). Ugotovili so, da je treba razširiti in dopolniti razstavo o bolnišnici Franji v muzejskem oddelku v Cerknem; govorili so o tem, da je že skrajni čas, da postavijo spominska obeležja tam, kjer jih še ni, in da je treba čimprej izdati monografijo o Franji, kjer bi bilo podrobno opisano delovanje bolnišnice. To pa bo treba

Septembrsko srečanje »franjevcev«

napraviti čimprej, kajti spomini bledijo, »franjevcev« pa je vsak dan manj. Predvsem pa so naslovili poziv vsem, ki se srečanja niso udeležili in je prav, da ga na tem mestu ponovimo: prosijo vse, osebje in ranjence, ki so bili zdravljeni v Franji, da izročijo muzeju dokumente ali pa predmete, ki jih še hranijo ali pa, da pomagajo iskati posamezne predmete iz bolnišnice, ki so se v prvih povojnih letih »razgubili«. To zbiranje originalnih dokumentov in predmetov je predvsem važno zategadelj, ker Zavod SRS za ohranjanje kulturne in naravne dediščine prvič po vojni obnavlja Franjo po zares strokovni plati, tako da bo Franja čez čas lahko prišla v register spomenikov pri Unescu.

Ob vsem tem prizadevanju »franjevcev«, da bi ohranili svoj »najljubši domek« tak, kot so ga zapustili, pa se človeku nehoti porajajo tudi take misli: koliko so dali za naš danes, toliko so pretrpeli, da se upravičeno vprašujemo: ali je zares samo njihov problem, da najdejo nekaj starih

milijonov za to, da bodo lahko naredili to in ono? Povsem upravičena je bila zato pripomba enega od udeležencev, ko je dejal: »Dr. Volčjak ni imel nobene bolnišnice, mi pa zdaj ne moremo dobiti milijona za obnovo in dostojno predstavitev bolnišnice!« Res je, revolucionar dela dokler more, res je pa tudi, da na srečanju ni bilo mladine, da ni bilo nikogar iz idrijske občine...

Pustimo ta ugibanja, zakaj tako. Čeprav je bilo srečanje res delavno, je verjetno nekdanjim borcem le ostal grenak priokus v ustih, ko so sklenili svoj delovni del srečanja.

Zato pa je bilo toliko bolj prisrčno srečanje »franjevcev« z obiskovalci Franje. Kot blisk se je raznesla po soteski med obiskovalci novica, da so med njimi tudi nekdanji zdravniki, borci... da je med njimi tudi dr. Franja Bojc-Bidovec, po kateri se bolnišnica imenuje. Naključje je hotelo, da so ravno takrat bili med obiskovalci

tudi otroci neke osnovne šole iz Bologne. Toda: »Verjemite, da ni naključje, da smo otroke iz »rdeče Bologne« pripeljali na ta kraj. Objemamo vas in vas poljubljamo,« je dejal učitelj iz Bologne, ko je pozdravljal dr. Franjo. In dr. Franja in ostali so morali odgovarjati na nešteta vprašanja, se podpisovati... »Franjevci« so se lahko prepričali, kako globok vtis naredi bolnišnica na vsakega obiskovalca. In z veseljem zdaj lahko ugotovimo, da prevladuje mladina. In prav je tako.

Zbirali so se mladi okrog borcev, jim pazljivo prisluhnili in pozabili so na vsakdanje težave. Odveč bi bilo govoriti, da so bili »franjevci« zadovoljni, ko so videli, da obnova bolnišnice poteka strokovno in v redu. Kajti tak spomenik je treba ohraniti. Njim med NOV ni bilo žal niti svojih življenj, da so ohranili življenje soborcem. Ali naj bo zdaj nam, ki smo bogatejši, žal nekaj (starih) milijonov? To ne bi smel biti problem. Ze zaradi zgodovine ne.

Marian Cantarutti

Dr. Franja in ostali so morali odgovarjati na številna vprašanja.

Franjo Fijavž

Delovanje
napredne mladine
na vasi

8

Stefan Kovač je bil tisto leto ob ustanovitvi Okrožnega komiteja KP za Prekmurje ob navzočnosti Edvarda Kardelja izvoljen za sekretarja. Partijska organizacija je veliko postorila za okrepitev DKFID. Pri tem je bila duhovščina največja ovira.

Zaradi obsežnih aretacij in ustreelitve nekaterih komunistov in organizatorjev DKFID v Prekmurju v oktobru 1941. leta je ilegalno delo pri ustanavljanju narodnoosvobodilnega gibanja koncem leta 1941 zamrlo. Po nekajkratnih poizkusih oživljanja delovanja OF v letu 1943 je prišlo do prvih vidnih rezultatov v poletju 1944. leta, ko so zatem tudi mnogi bivši organizatorji DKFID postali aktivni člani odborov OF in tudi pripomogli, da se je pričel oborožen boj proti madžarskemu okupatorju.

Društva na področju **MARIBORA, PTUJA, SLOVENSKE BISTRICE in SLOVENSKE KONJICE**, kjer je obstajalo blizu 40 društev, so delovala pod podobnimi pogoji kot na celjsko – savinjskem področju. Razmere kmetijske mladine v Halozah in Slov. goricah so bile enako težke kot že omenjeno za Kozjansko na celjskem območju. Otroci malih posestnikov, bajtarjev in viničarjev so bili slabo oblečeni in podhranjeni. Le malemu delu te mladine se je uspelo prebiti v obrtniške poklice ali se zaposliti v fabrikah oddaljenega Maribora in drugod.

Zelo aktivno in uspešno društvo na tem področju je bilo v Vidmu ob Ščavnici, kjer so leta 1939 zgradili kulturni dom in ga kot edino društvo v Sloveniji poimenovali z imenom »Matija Gubec«. Na otvoritev so prišli člani in odborniki društev iz vse Slovenije.

Tudi v teh krajih se je, čeprav kasneje kot drugod po Sloveniji, kmetijska mladina vključevala v NOB (od spomladi 1943 dalje). Gestapovski teror je partijska jedra v mestnih središčih (Maribor, Ptuj) do poletja 1942 povsem uničil. Toda tudi tu je prišlo do junaških podvigov borcev, nekdanjih sodelavcev DKFID. Med njimi je bil kmet Jože Lacko, član CK KPS od leta 1939, narodni heroj, zajet kot borec Slovenjgraške čete v juliju 1942 in ubit v zaporih v Ptuj.

V **POSAVJU** so pričeli že leta 1926 z ustanavljanjem društev (Leskovec pri Krškem), zatem so bila ustanovljena društva v Kostanjevici (1928), a v letu 1933 in nadalje društva v Gorici in Krški vasi pri Krškem, v Vihrah pri

Leskovcu, zatem na Bizeljskem, v Gaberju in Kapelah pri Brežicah in še drugod. V prvem obdobju je nastalo največ društev v okolici Krškega, kasneje v okolici Brežic, kjer so postala društva aktivnejša od onih na krškem področju. Skupno je bilo osnovanih preko 10 društev, ki so bila KPS v močno oporo še posebno od sredine 1936. leta dalje, ko se je povsod po Sloveniji razmahnilo kmečko – delavsko gibanje. Med najmočnejše prireditve na tem področju prištevamo zborovanje na Bizeljskem 19. junija 1938, katerega se je udeležilo preko 3.000 ljudi iz obeh strani Sotle. Kot predstavnik hrvaške kmečke mladine je govoril Franjo Šoster (doma iz Klanjca, nosilec Spomenice 1941), za Zvezo iz Ljubljane Jože Danev. Za domače društvo sta govorila Anton Škof in Stane Ilijaž. V imenu »Sokola« v Brežicah je govoril starosta dr. Vilimek in pozival kmetijsko mladino k narodnoobrambni zavesti in opozarjal na nevarnost nemškega nacizma.

To področje, iz katerega je bilo izgnano preko 20.000 kmetijskih prebivalcev iz obeh strani Save in slovenske strani Sotle, je dalo veliko število partizanov in aktivistov osvobodilne fronte.

V **BELI KRAJINI**, kjer je prišlo v Vinici 20. aprila 1919 pod vplivom oktobrske revolucije do »Viniške republike«, za kar je bilo pozneje obsojenih 11 »upornikov« na dve do tri leta ječe, je bila med obema vojnama zelo prisotna kmetijsko – delavska revolucionarna zavest. Ob občinskih in drugih volitvah je vselej prišlo po iniciativi KPJ do burnih zborovanj, posebno v zadnjih letih pred vojno, pa tudi do oboroženih spopadov z orožniki, ki so se krvavo končali. Leta 1935 je bil v Dragatušu ob takšni priliki ustreljen kmet Mihael Gorše. Pogreba se je udeležilo 3.000 belokranjskih kmetov.

Zato so bile tudi razne akcije društev kmetijskih fantov in deklet in kmečko delavskega gibanja uspešne in pomembne, z njim pa so veliko pripomogli nekateri komunisti iz Ljubljane. (Uroš Kraigher, Ivan Kreft, Tone Šuštaršič).

Belokranjska društva so v prvih letih spadala pod novomeški odbor, pozneje so ustanovili svoj odbor. Do ustanovitve prvega društva je prišlo leta 1928 v Predgradu pri Črnomlju. Kasneje, od 1933 dalje, je bilo ustanovljenih še 10 društev, ki pa so bila zvečine razpuščena pred pričet-

Zborovanje preživelih internirank

Življenje, močnejše od smrti

V človeškem življenju so trenutki, ko zastanemo v spoznanju, da mimo nas vsak dan teče množica usod in življenj, ki jih poznamo le bežno. Mladost nas, rojenih v svobodnih šestdesetih letih, ne pozna vojne in silja, velikokrat pa se sploh ne zavedamo, da živimo sredi ljudi, ki so se bojevali s smrtjo, preživeli najbolj sramotna obdobja človeške zgodovine, ko je človek prežal na človeka kot na zver, ki jo je treba ponižati na najbolj krute načine koncentracijskih taborišč. Ti ljudje so velikokrat anonimni pomniki nacističnih strahot, ki so izbojevali boj za golo življenje. To je bil njihov intimni boj, ki jih zaradi tišočev mrtvih tovarišev obvezuje, da nadaljujejo izročilo tovarštva. Zato ti ljudje zaslužijo spoštovanje in ime človek.

Vsako leto se zberejo na zborovanju preživele interniranke iz Ravensbrücka in njegovih podružnic. Letos so se zbrale v Medulinu, prihodnje leto se dobijo na Primorskem. Vsako leto jih je manj in pogled na bolno tovarišico prekine veselo pričakovanje, ko se ponovno srečajo ženske, ki so skovale tovarštvo v najhujših časih. Spomini so pretresljivi... Ena dopolni drugo. Naključen opazovalec se sploh ne zaveda, koliko trpljenja je skritega v njih. Pripovedujejo z grozljivo preprostostjo. Tu je zgodba ene izmed njih. Namesto ime-

na je pomembnejši njen obraz. Vsaka guba pomeni svojo zgodbo.

»Pri hiši je bilo devet otrok. Po zgledu najstarejšega brata Ivana, ki je odšel k partizanom, so po svojih ostalih močeh pomagali vsi člani družine. Šestnajst let ji je bilo, ko so ji domobranci ubili očeta, jo odpeljali v zapor v Ljubljano, kjer se je začela njena trnova pot. Ko se je po več kot letu vrnila domov, je našla porušen dom. Iz taborišča se je vrnila le mati. Štirih bratov in sester ni videla nikoli več. Iz ljubljanskih zaporov je najbolj živ spomin na temnico, kamor so jih zaradi tega, ker so pele partizanske pesmi, stlačili štirideset. S prvim transportom so jih poslali v Ravensbrück. To je bilo marca 1944. Natlačeni živalski vagoni so se odprišle na končni postaji, ki je pomenila začetek ponižanj, nevrednih človeka. Spomin na gole ženske silhuete, na ponižujoče obrbite glave, lesene pograde, na štirinajstdnevno karanteno, ko so gole prezebale po cele dneve na ledu. Potem so jo premestili v taboriščno podružnico Grüneberg še severneje v Nemčijo. Tu je delala po dvanajst ur na dan v tovarni nabojev ob litru kave in malo kruha. Nasilje paznic, petsto jetnic v eni sami baraki, neomajana volja in tovarštvo, ki jo je večkrat rešilo, npr. takrat, ko si je zastrupila nogo, ki je zgnila do kosti, pa so so-

jetnice skrbele zanjo. Bila je ena najmlajših, še skoraj otrok, ki je moral prenašati breme živalskih naporov. Bližal se je konec vojne. Zmeda, strah, vera v rešitev... Še zadnji dan je delala v tovarni, nakar so jih z vlakom prepeljali nazaj v Ravensbrück, kjer so se Nemci umikali pred Rusi. Bili so osvobojeni, sredi splošne zmede, ko so iskali sami sebe celi narodi, se je začela nevarna pot domov. Kot je pri Subotici vlak prestopil mejo in so ugledali jugoslovansko zastavo, so s solznimi očmi gledali ljubljeno deželo, za katero niso bili prepričani, da jo bodo še kdaj ugledali.

Cas mineva, rane in bo-

leči spomini ostanejo. Ostaja tovarštvo. Ostaja opozorilo vsem tistim, ki danes trdijo, da nikoli ni bilo nobenih koncentracijskih taborišč. Še vedno mi odmeva njen glas, ki pravi: »Danes mi je težko verjeti, da je bilo kaj takega sploh možno, pa vendar sem to sama doživela!«

Koliko resnice je v Cankarjevem vzkliku, da je v vsakem človeku nekaj človeka! Kadar se ta na videz šibki človek bori za svobodo, pravico do življenja, postane premagljiv. Postali so zmagovalci nad krvniki, ki so v sebi zatajili eno osnovnih vrednost: človečnost.

Milena Fornazarič

Pohod ustaških zločincev

Streljan brez zaslišanja

V zadnji vojni so se dogajali zločini, kakršne so sposobni delati le tisti, ki jim je smrt dobra zaveznica in beseda svoboda povsem tuja. Enega izmed zločinov, kakršne so vsakodnevno izvajali ustaši na svojih pohodih, je opisal Martin Gramc iz Podbočja, ki je na svoji koži občutil vso podlost nosilcev evropske kulture dvajsetega stoletja.

»Bilo je v nedeljo, 14. septembra 1942. Lepo septembrsko jutro. Takrat smo prebivali še na Brezovici. Vračal sem se domov iz Podbočja. Mimogrede sem kupil v Šutni kilogram mesa in kratko vrv za živino. Mirno, nič hudega sluteč sem šel po stari poti proti domu. Naenkrat sem zagledal pred seboj vojake. Bili so ustaši, ki so prišli po cesti od Brezic. Nihče ni vedel, da so namenjeni na zločinski pohod na Planino. Ustavili so me, me preiskali in nato odpeljali v Razkriže, kjer so imeli svojo komando. Tam sem zagledal znanca Žiberta iz Velikega Mrašvega, ki so ga ujeli na poti k vinogradu. Bil je begunec. Ko smo prišli v Razkriže, so naju brez vsakega zasliševanja obsodili na smrt. Po obsodbi so naju gnali nazaj v Jarek do Gramčevega mlina. Zvezali so naju skupaj z vrvjo, ki sem jo imel pri sebi. Pobrali so nama denarnice, Žibertu pa so vzeli tudi ključ od zidanice, da so si šli po zločinu gasiti žgo v njegovo zidanico. Ob potoku sva se morala uleči. Žibert je prosil, naj ga pustijo, ker ima ženo in nedorasle otroke. Ustaš ga je udaril in grobo zavrnil.

»Pri nas se tako odgovarja na prošnje!« Takoj nato sta padla dva strela. Skupaj zvezana sva se prevrnili v potok. Nato sta počila še dva strela. Potem sem dobil strašne udarce s puškinim kopitom. Nisem se več zavedel. Kako se je to zgodilo, da sem ostal živ? Še danes si ne morem prav odgovoriti. Ko sem se zavedel, sem potresel Žiberta. Ni se ganil, bil je mrtev. Z eno roko in z zobmi sem se osvobodil vrvj. Ustašev ni bilo več. Ves omotičen sem se priplazil do studenca pod mojo hišo. Tu sem zopet omedlel. Zavedel sem se šele proti večeru.

Nekdo je prišel k studencu. Bila je moja žena. Kriknila je, ko me je zagledala vsega krvavega. Domači niso ničesar vedeli, kaj se mi je zgodilo. Domov me ni upala peljati, ker je bilo po vasi še polno ustašev. Prinesla je obveze, odejo in hrane. Vso noč sem prebil v goščavi pri studencu. Zjutraj sem se vrnil domov. Ustašev ni bilo več. Razlegal se je krik in jok žena in otrok s Planine, ki so prišli iskat zavetja k svojcem. Na Planini pa je ostalo strašno grobišče in pogorišče.

Slavko Smerdel

Od vseh društev sta se lahko ponašali le društvi v Dolu pri Beričevem in v Sv. Juriju (danes Videm) z lastno streho nad glavo. V Dolu so zgradili »Kmetijski kulturni dom« 1933. leta, a v Vidmu 1939. in ga poimenovali po Matiji Gubcu, lani je bila ob 40-letnici veličastna proslava v spomin na predvojne dogodke in delovanje društev. Prišli so gostje in člani nekdanjih društev iz raznih področij Slovenije; prisostvovali so tudi člani CK ZKS in RK SZDL Slovenije.

Razstava sadja, prikazana v Sv. Bolfenku pri Središču (prosimo za sporočilo letnice razstave in imen oseb)

kom vojne zaradi revolucionarnega delovanja.

Pomembno vlogo med kmetjsko mladino je imel Jaka Butala, krojaški pomočnik iz Gradaca, v 1928. letu zaposlen v Celju in 1929. leta obsojen v procesu proti celjskim komunistom na nekaj let zapora. Od študentske mladine so v društvih delovali študent agronomije Jože Berkopce (po osvoboditvi pomočnik ministra za kmetijstvo SRS) in medicinec Alojz Mihelčič (nosilec Spomenice 1941, zdravnik). Med najpomembnejše sodelavce KP in mentorja pri delovanju DKFID v Beli krajini in kjerkoli je služboval prištevamo ing. Janeza Marentiča, pisca študijskih del iz področja razmer in življenja na vasi (»Slovenska vas pod kapitalističnim jarmom« in »Slovenski kmet v revoluciji 1848«).

V Beli krajini je nastala okoli leta 1935 poznana revolucionarna pesem »Kosec koso brusi«, ki jo je prepevala kmetjska mladina širom Slovenije in tudi partizani. Besedilo sta sestavila in enako napev komunist Jaka Butala in Anton Šober.

Iz vrst sodelavcev DKFID v Beli krajini prištevamo prvoborce ing. - Janeza Marentiča, Nika Jakofčiča, Janeza Žuniča in druge, a za narodne heroje sta bila proglašena kmeta Jože Mihelčič (prvi Slovenec obsojen pred sodiščem na smrt in ustreljen od italijanskega okupatorja leta 1941) in Ilija Badovinac (padel na pohodu Štirinajste divizije NOV in POJ na Štajersko 12. 2. 1944 kot komandant Bračičeve brigade pri Zagračnici - občina Laško).

NA NOTRANJSKEM so pričeli ustanavljati društva leta 1932 (Nova vas - Bloke in Gornje Otave pri Cerknici). V naslednjih letih predvsem 1933 in 1934 je bilo ustanovljenih še nekoliko društev Prahovo pri Cerknici, Rakek, Stari trg, Gora pri Sodražici, Ravnik - Bloke in 1938 na Vrhniki. V celoti je delovalo 15 društev. Področje je imelo različen gospodarski sestav. V severnem predelu je bilo nekoliko industrijskih obratov lesno predelovalne in usnjarske stroke (Vrhnika, Cerknica, Rakek). V osrednjem predelu (Bloška planota) je prebivalstvo živelo predvsem od poljedelstva in živinoreje, medtem ko v južnem delu največ od gozdov in živinoreje. Povsod je bil del prebivalstva brez zemlje in odvisen od zaposlitve. Moški so odhajali na delo v tujino (Nemčija, Francija) in na sečnjo lesa v Slavonijo.

(Se nadaljuje)

Člani in naraščaj DKFID v Marjeti ob Pesnici, kjer so kot prvi na Štajerskem ustanovili društvo 1924 (Kdo bi lahko sporočil letnico nastanka?)

Bizeljsko, udeleženci tečaja od 17. do 19. (manjka mesec 1939. leta) Prosimo za pojasnilo in še za dodatna imena poleg razpoznanih tovarišev (Škof, Iljaž, Kronovšek, Nemec)

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE HRASNIK

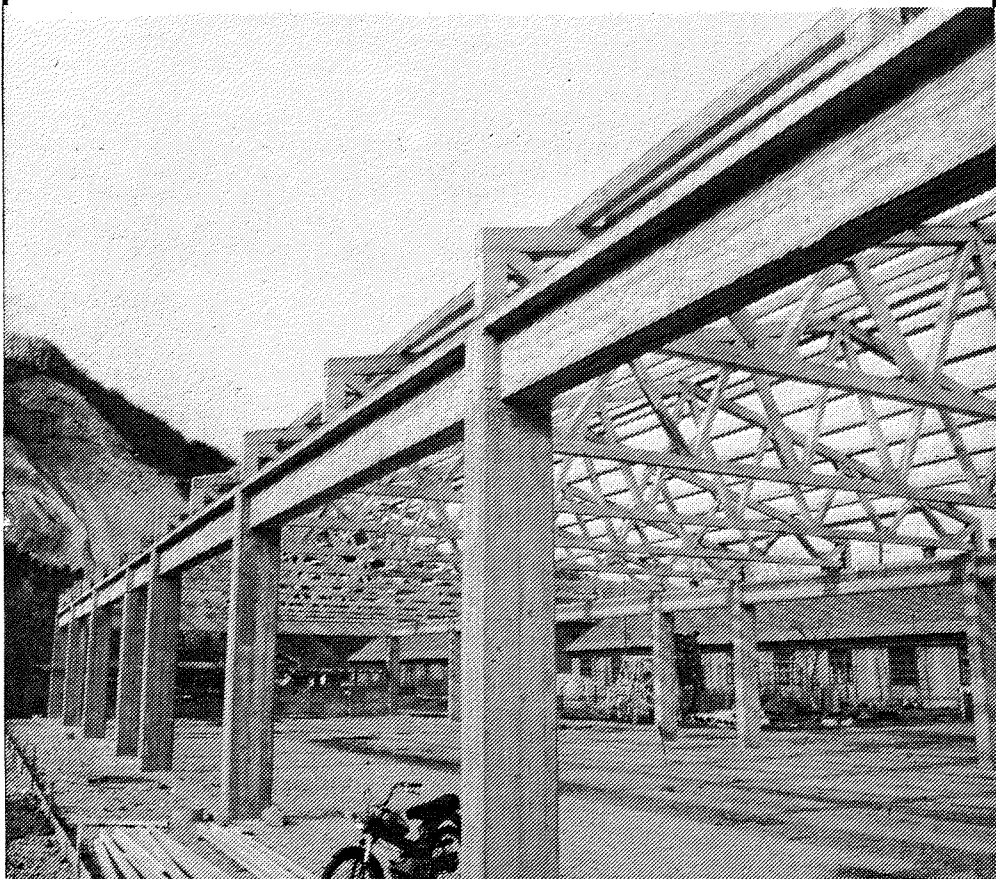
61430 Hrastnik, Dolska cesta 9, tel. centr. 061-814-608 telex 35134 YU SGP HR.

DEJAVNOST: Gradnja vseh vrst investicijskih objektov in stanovanjskih zgradb
Projektiranje in gradnje vseh vrst kmetijskih objektov ter zlasti lesenih konstrukcij po sistemu GREIM
Izvajanje obrtniških storitev in zaključnih del, zlasti instalacije centralne kurjave.

DELA IZVAJA S SVOJIMI TOZD:

»Gradbeništvo Hrastnik« Dolska c. 9 tel. 061-814-877
»Gradbeništvo Ljubljana« Črnuče, Titova 282 tel. 061 343-269
»Centralni obrati Dol« Hrastnik, Dol tel. 061 814-863
s sektorjem v Prištini tel. 038-27-412
»DS SS Hrastnik, Dolska c. 9 tel. 061-814608

Visoke in nizke gradnje

INDUSTRIJA GRADBENEGA MATERIALA

»GRADNJA« Žalec

Probleme današnjega časa
ENERGETSKO KRIZO, ONESNAŽEVANJE OKOLJA, VARČEVANJE

REŠUJEJO
Schiedel montažni dimniki
Schiedel etažni dimniki
Odprti kamin ANTIKA
Montažne troprekatne greznice
STIBO termoblok
Potresni zidak

Če vam lahko svetujemo pri reševanju problemov v vezi z gradnjo vaše hiše, se obrnite na nas.

V okviru naših možnosti vam bomo vedno radi pomagali.

PROIZVAJAMO, PRODAJAMO IN MONTIRAMO

Industrija gradbenega materiala GRADNJA Žalec, Aškerčeva 4, tel. (063) 710-740, 710-741, 710-773, 710-719.

Enota: Proizvodnja in prodaja gradbenih materialov Latkova vas pri Preboldu, tel. št. (063) 722-027, 722-078, 722-089, 722-144, 722-151.

Naše proizvode lahko kupite v vseh prodajalnah gradbenega materiala.

mesokombinat perutnina-ptuj

Mesokombinat Perutnina Ptuj n. sol. o. Potrebica 2, 3300 Ptuj, p. p. 600, telex 33131 - 302D

Perutninske farme tel. 722-411
Mesna industrija tel. 722-811
Tovarna krmil tel. 722-611
RP - Komunice tel. 722-511
Servis tel. 722-711
Usluži za kooperacijo tel. 722-311
Pljuška tiskarna tel. 722-101
Skupne službe tel. 722-511

PERUTNINA PTUJ PRIPOROČA POLEG
PRIZNANIH PIŠČANCEV TUDI MESNE
IZDELKE – KLOBASE Z VISOKIMI
PRIZNANJI ZMAGOVALCEV IN
ŠAMPIONOV BEOGRADA.

SOZD

Mercator

Slovenija Sadje

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB

Telefon: 310 688

Splošni sektor: 323 761

Telegram: SLOVSAD Ljubljana

Poštni predal: 83/II

Telex: Ljubljana 31 379

združeno podjetje
živilske industrije

pivovarna
laško

Pijmo brezalkoholni napitek
gren

ŽIVILSKI KOMBINAT ŽITO LJUBLJANA n. sol. o.

TOZD **IMPERIAL** KRŠKO

n. sub. o. TOVARNA GUMIJEVIH BONBONOV, CESTA 4. JULIJA 86

Proizvaja žvečilne bonbone: Imperial,
King, C – vitaminsko gumo, licenčni
proizvod pod imenom Bazooka, razne
kvalitete žvečilnih bonbonov za izvoz in
gumo za promocijske akcije.

Preskrba in proizvodnja ortopedskih pripomočkov

Rešitev v boljši povezanosti

V četrtek, 25. septembra, so se sestali predstavniki RO ZZB NOV Slovenije s predstavniki Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani, da bi skupaj pregledali nekatera pereča vprašanja preskrbe invalidov z ortopedskimi pripomočki, in da bi tudi nakazali rešitve nekaterih vprašanj funkcioniranja delovnih organizacij, ki se v Jugoslaviji ukvarjajo s proizvodnjo ortopedskih pripomočkov.

Proizvodnja ortopedskih pripomočkov za invalide, preskrba z njimi ter cela vrsta podvprašanj s tega področja medicinskega in tudi proizvodnega dela že vrsto let povzroča med vojaškimi invalidi negotovanja, kritike, sem ter tja tudi predloge in odločnejše zahteve, toda prav malo se »premakne«. V

dno pomembno vprašanje, kaj je sedaj nujno storiti za dvig kakovosti in posodabljanje ortopedske proizvodnje v SR Sloveniji in kaj v Jugoslaviji?

Pri vprašanju o zadovoljevanju družbenega interesa za oskrbo invalidov z ortopedskimi pripomočki se je postavljalo vprašanje, kje bi moral biti ta družbeni interes močnejše izražen?

Kakor so se zastavila temeljna vprašanja o potrebi razvoja ortopedije in proizvodnje ter oskrbe invalidov z ortopedskimi pripomočki, se je postavilo tudi vprašanje strokovnega in znanstvenega dela za razvoj ortopedije, saj v svetu tudi na tem področju dela prihaja do relativno hitrega napredka, uporabe elektronike in drugih novosti ter predvsem do povezovanja in sodelovanja

za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani (TOZD Soča-oprema), Zavod za usposabljanje invalidov v Celju in nekaj manjših zasebnih obrtnih delavnic. Večino vseh teh del (98 odstotkov) pa še vedno opravi Zavod za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani in predstavniki te organizacije menijo, da zmogljivosti v celoti ustrezajo za vse potrebe invalidov v SR Sloveniji, pri čemer ta zavod nudi delček svojih uslug tudi invalidom iz drugih republik in pokrajin, medtem ko kar 14 odstotkov proizvodnje invalidskih vozičkov izvozijo.

Vseh v Sloveniji zaposlenih delavcev na področju proizvodnje in aplikacije (prirejanja) ortopedskih pripomočkov je 180. Letno izdelajo 818 protez, 577 ortez, 4510 parov ortopedske obutve, 4420 malih ortopedskih

zvojno-tehnološko delo.

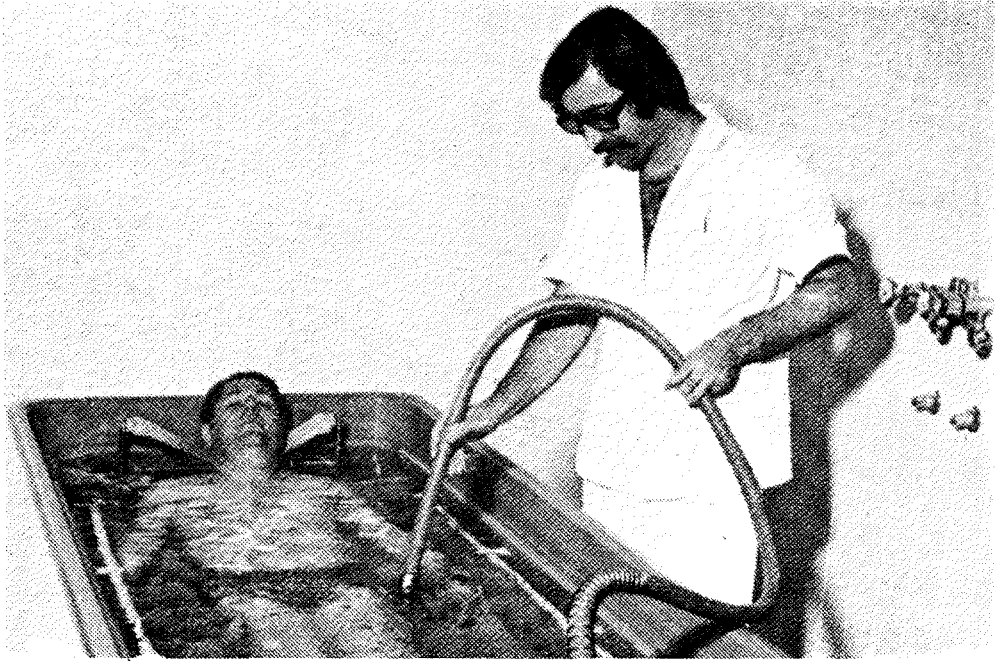
Predstavniki Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani so kot eno najpomembnejših spremljajočih težav pri svojem delu omenjali vprašanje kadrov. Pri tem so povedali, da se sicer splošni profili kadrov redno šolajo, medtem ko prihajajo specifični kadri iz različnih strok in se morajo tako teoretično kot praktično specializirati šele na delovnih mestih (nekaj se jih je vpisalo na višjo medicinsko šolo v Beogradu, kjer je tudi oddelek za protetiko). Ker bo za njihovo delo izobraževanje pri delu in ob njem vedno potrebna in ustrezna oblika izobraževanja, so predstavniki zavoda menili, da je predvsem pomembna enotna in družbeno priznana profilizacija, ob tem pa bi bilo treba izdelati in uresničiti si-

vprašanje predpisovanja receptov za ortopedske pripomočke, ki je domena fiziatrov in ortopedov specialistov in le deloma osnovne zdravstvene mreže. Skoraj vse zdravstvene skupnosti so pooblastile zavod, da sam predpisuje recepte, vendar je postopek kljub že storjenim korakom za poenostavitve še vedno dolgotrajen. Hkrati pa menijo strokovni delavci zavoda, da bi bilo nujno čimprej uvesti enotno nomenklaturu ortopedskih pripomočkov, kar bo bistveno pospešilo administrativno delo.

V pogovoru in razpravi o proizvodnji in preskrbi ortopedskih pripomočkov za področje Slovenije so tako borci kot tudi strokovnjaki ugotavljali, da je proizvodnja v majhnih količinah, vendar

dujejo novosti in jih tudi prenašajo v svoje delo. Res pa je, menijo izvajalci, da je včasih težje prepričati in navaditi invalide na novosti. Ena pomembnih vprašanj pri ustreznem opremljanju invalidov z ortopedskimi pripomočki je dobra in časovno ne prenatrpana preizkušnja, se pravi, da bi bilo potrebno posvetiti več časa preizkušnji novega ortopedskega pripomočka, preden ga pacient dokončno dobi, saj bi s tem odpravili mnogo odvečnih in utrudljivih poti invalidov in hkrati številne reklamacije.

Nenazadnje so vsi udeleženci posveta ugotavljali, da bodo morale v bodoče organizacije, ki izdelujejo ortopedske pripomočke, poskrbeti za učinkovitejše obveščanje invalidov, da bodo ti

pogovoru oziroma posvetu, ki so ga organizirali člani komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije, so sodelovali tokrat tudi strokovni delavci Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani, tako da so se lahko neposredno soočili izvajalci nalog s tega področja dela in tisti, ki so deležni njihovih uslug.

Osnovna vprašanja, ki so zanimala borce, bi morala postati naloge, naloge pa bi bilo nujno potrebno začrtati v naslednjem srednjeročnem planu republike. Tako so na prvem mestu sprožili vprašanje združevanja dela ortopedskih podjetij s širšega jugoslovanskega prostora. To pa pomeni specializacijo proizvodnje in standardizacijo proizvodov. Pomeni tudi samoupravno dogovarjanje in realizacijo dogovorjenega. Seveda, so poudarili borci, pa bi bilo treba pri takem delu izhajati iz poznavanja sedanjega stanja v tej panogi dela ter tudi realne možnosti razvoja (investicije, kadri, skupni programi dela...). Za invalide in za vojne invalide v tem primeru še posebej, se je zdelo izre-

proizvajalcev in medicine. Najbolj neposredno pa je bilo postavljeno vprašanje (tudi pripombe) o odprtih problemih v proizvodnji ortopedskih pripomočkov in pomagati, kakor jih čutijo invalidi in še posebno vojaški invalidi, katerih večina prihaja že v starejša leta. S tem v zvezi so predstavniki invalidov spraševali o možnostih decentralizacije nekaterih meritev in izdelave (predvsem) ortopedskih čevljev, kritizirali nekatere zastarele tehnične rešitve pri raznovrstnih protezah in imeli pripombo tudi na dosedanjo avtomatizacijo avtomobilov kot ortopedskih pripomočkov invalidom.

Kot že rečeno, vrsta vprašanj, ki se že leta ponavljajo, in na katera so skušali vsaj v osnovi odgovoriti predstavniki zavoda za rehabilitacijo invalidov. Deloma so to storili na sestanku, deloma pa so na vprašanja odgovorili v informaciji »o stanju na področju proizvodnje in aplikacije ortopedskih pripomočkov v Sloveniji«.

Iz informacije je razbrati, da v Sloveniji opravljajo to dejavnost (proizvodnjo): Zavod

pripomočkov, 4500 invalidskih vozičkov, trideset tisoč bergel in približno 800 elektronskih pripomočkov.

Delavci s tega področja pa poudarjajo, da opremljenost za proizvodnjo in prirejanje ortopedskih pripomočkov kljub nekaterim naložbam v zadnjih letih še močno zaostaja za razvitimi državami. Pri tem posebno poudarjajo problematične prostorske normative in standarde ter tudi funkcionalnost priredbenega dela (aplikacije). Le za ilustracijo so navedli podatek, da njihovi čevljarji, ki izdelujejo ortopedsko obutve, že več let gostujejo v skrajno delu neprimernih prostorih, skladišču Medexa, in so prav pred dnevi dobili odpoved gostoljubja, ker pač prostore potrebuje omejeno podjetje.

Glede povezovanja v širšem jugoslovanskem prostoru so se stekli pogovori v skupnosti ortopedskih podjetij Jugoslavije, da bi s skupnimi vlaganji in delitvijo dela postopoma ukunjali voz in bi v državi osvojili proizvodnjo polizdelkov, hkrati pa bi morali tudi skupno vlagati sredstva v ra-

stem osnovnega in dopolnilnega (usmerjenega) izobraževanja, kar bi moralo biti razširjeno na področju vse Jugoslavije z dodatno možnostjo, da bi se pri nas lahko šolali tudi kadri iz nevrščene države.

Pogovor o vprašanjih proizvodnje ortopedskih pripomočkov se je tako z borčevskoinvalidske kot s strani izvajalcev dopolnjeval, razhajali pa so se pri nekaterih vprašanjih, kot so denimo cene storitvam, cene (npr.) ortopedski obutvi, v stališčih izvajalcev o kakovosti določenih njihovih izdelkov ter invalidov, ki lahko temu oporekajo iz prakse, ko te izdelke uporabljajo. Tako ostaja zaenkrat ugotovitev dvojna: da so ortopedski pripomočki dragi in ne vedno primerni za posamezne invalide ter hkrati, da sedanje cene in stroški poslovanja dopuščajo zavodu le majhno razširjeno reprodukcijo in ne omogočajo večjih posegov (z bančnimi krediti...).

Strokovni delavci, ki so sodelovali pri pogovoru s predstavniki borčevske organizacije in komisije za vojaške invalide, so opozorili še na

široke izbire, kar se zlasti sproža pomembnost vprašanja povezovanja širšega jugoslovanskega prostora.

Borci - vojaški vojni invalidi so na sestanku opozorili na mnoge pomanjkljivosti in dolgoletne slabosti, ki že leta ostajajo brez odmeva. Še posebno mnogo pripomb invalidov velja izdelovanju ortopedske obutve. Borci so menili, da bi bilo morda bolje, če bi dovolili izdelovanje takih ortopedskih čevljev za to usposobljenim čevljarjem, medtem ko so jim strokovnjaki ugovarjali, češ da bi lahko prišlo do nestrokovno izdelanih ortopedskih pripomočkov, ker morajo posebno pri večjih okvarah pri meritvah sodelovati strokovnjaki. Strinjali pa so se, da so bili ortopedski čevlji zlasti v preteklih letih nekoliko okorni, zaradi neustreznih trdih materialov. Očitke glede prepočasnega stopanja v korak z novostmi na področju izdelovanja protez in drugih pripomočkov za invalide so strokovni delavci Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani zavračali, ker menijo, da dokaj uspešno zasle-

bolje seznanjeni z novostmi, ki so jim za njihove potrebe na voljo. Prav zaradi pomanjkljivega obveščanja je doslej kar nekaj inovacij naših strokovnjakov ostalo le pri vzorcih.

Se o tem in onem so se pomenili na minulem posvetu predstavniki borcev-invalidov in strokovnjaki s področja ortopedije in ortotike. Oboji pa so ugotavljali, da je bil to pravzaprav prvi tak skupen pogovor v zadnjih letih, ter da se bodo odslej bolj redno sestajali.

V skupnih sklepih na koncu sestanka so se dogovorili, da bodo storili vse, kar je ta hip še mogoče storiti, da bi prišli načrti Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani v srednjeročne načrte 1981-1985, ter da bodo njihovo problematiko v kar najkrajšem času obravnavali na eni od sej komiteja za zdravstvo, zdravstvene skupnosti in drugod, kjer je potrebno osvetliti njihove probleme in nakazati celo vrsto sistemskih rešitev.

Andrej Vidmar

Lani novembra smo se na pokopališču na Otlici poslovili od 88-letnega Andreja Vidmarja. Bil je eden prvih terencev OF s funkcijo referenta za socialno skrbstvo. Svoje delo je opravljal zvesto vse do osvoboditve. Bil je odlikovan.

Antonija Mlakar

Rojena je bila leta 1901 v vasi Hobovše na Cerkijanskem. Za NOB je začela delati že takoj po prihodu prvih aktivistov in borcev na to območje. Bila je zelo aktivna vse do osvoboditve. Julija smo se poslovili od nje na šmarnskem pokopališču.

Alojzija Vidmar

Maja je umrla 86-letna Alojzija Vidmar. Pokopali smo jo na Otlici. Med NOB je pomagala, kjer je bilo potrebno.

Franc Brvar

Mrtencevega očeta, Franca Brvarja, smo pokopali maja na Izlakah pri Zagorju ob Savi. Rodil se je leta 1900 v Strahovljah nad Zagorjem. Njegov dom je bil ves čas narodnoosvobodilnega boja odprt borcev in aktivistom. Na terenu je organizirano delal od leta 1941 do 1945. Bil je prvi predsednik vaškega odbora OD in v gospodarskem odboru na območju Strahovelj. Vsa povojna leta je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah. Za zasluge v NOG je bil dvakrat odlikovan.

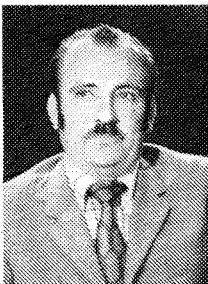
Ciril Mlakar

V 72. letu starosti je umrl Ciril Mlakar iz Cerknega. Ob razpadu fašizma je stopil v vrste tistih, ki so sklenili izgnati tujce iz naše zemlje. Najprej je bil pri komandi mesta Cerkno, kasneje borcev Prešernove brigade, nato pa v telefonski sekciji do konca vojne. Tudi v povojnih letih je z vso vneto sodeloval pri obnovi naše domovine. Za svoje delo je bil večkrat odlikovan.

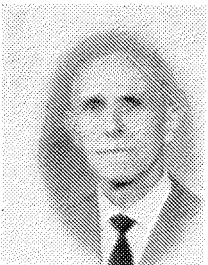
Terezija Kadunc

Rojena je bila leta 1906. Za NOG je začela delati že leta 1942 kot kurirka in je enotam in terencem prinašala pošto. Tudi po vojni je bila aktivna. Za svoje delo je bila tudi odlikovana. Od nje smo se poslovili junija letos.

Janko Cegnar

V Žabnici smo se konec junija poslovili od Janka Cegnara, borca Prešernove brigade, dolgoletnega praproščaka in predsednika ZB Žabnica ter člana predsedstva OK ZZB NOV Kranj. Rojen je bil pred 55 leti v Žabnici. Po mobilizaciji v nemško vojsko je ob prvi priložnosti pobegnil in se spomladi leta 1944 vključil v NOV. Postal je komisar čete v Prešernovi brigadi. Po vojni je bil aktiven v družbenopolitični delavci. Za zasluge med vojno in po njej je dobil več odlikovanj in priznanj.

Viktor Uršič

Konec junija smo Viktorja Uršiča pokopali v Cerknem. Rodil se je pred 76. leti. Februarja 1943 je odšel v partizane. Kasneje so ga Italijani ujeli in ga mučili in pretepali po fašističnih zaporih. Po razpadu Italije se je takoj spet vključil v Vojkovo brigado. Tudi po osvoboditvi je aktivno sodeloval v raznih organizacijah. Bil je dvakrat odlikovan.

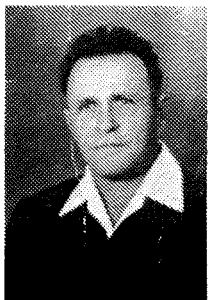

Ivan Razdevšek-Mato

Na pokopališču na Dolu pri Hrastniku smo se junija poslovili od Ivana Razdevška-Mata. Rojen je bil leta 1925 v Školah pri Velenju. V NOV je stopil leta 1943 in je bil borec Zidanske brigade. Po vojni je aktivno sodeloval v ZZB NOV Hrastnik in pri ZRVS. Za svoje delo je dobil veliko odlikovanj in priznanj.

Polde Šimac

Na Blejski Dobravi smo se avgusta poslovili od Poldeta Šimaca, rojenega leta 1915 v Breginju. V začetku maja 1943 se je vključil v aktivno delo v kraju Rajbelj in vneto zbiral vse vrste materiala in hrano za NOV. Od septembra 1944 do konca vojne se je bojeval po Primorski.

Franc Hočevar

Rodil se je v Brezovici pri Stopičah. Za OF je začel delati konec avgusta 1943. Borec 15. brigade - Belokranjske je postal septembra 1943. Oktobra 1944 so ga zajeli Nemci in ga odpeljali v Mauthausen, kjer je dočkal osvoboditev. Bil je dvakrat odlikovan. Šestinsedest let starega smo pokopali avgusta na pokopališču v Metliki.

Fračiška Volovšek

Na pokopališču v Podkrajju pri Velenju smo se avgusta poslovili od aktivistke NOG, članice ZB NOV Soštanj, krmečke zavarovanke Frančiške Volovšek iz Soštanja, Metleče. Aktivno je sodelovala v NOG, nudila vsestransko pomoč terencem in borcev NOV v boju proti okupatorju in domačim izdajalcem. Umr-la je v 75. letu starosti.

V spomin Ignacu Sterlekarju-Jožetu

V petek zvečer, 26. septembra, je znanemu revolucionarju Ignacu Sterlekarju-Jožetu po bolezni, s katero se je bojeval več let, nenadoma prenehalo bitisrce. Sadovi njegovega plodnega dela med NOB so vtikani v temelje petih občin: jeseniške, radovljiške, kamniške, domžalske in litijske.

Neumorni aktivist OF in partije Sterlekar se je rodil 30. marca 1906. leta v Stični kot sin železničarja in rudarja. Po končani osnovni šoli se je Ignac odločil za trgovski poklic, vendar nikoli ni postal trgovec. Po uspešnem vajeniškem uku za trgovskega pomočnika je dobil službo pri carinarnici v Ljubljani. Služboval je v Ljubljani, Mariboru, Slovenskih Konjicah in v Radovljici. Že 1932 leta je bil kot levičar odpuščen iz državne službe. Čez leto dni je bil spet sprejet na

skala mnogo gorskih vasi in gorskih kmetij v litijski občini. Nepozabni so trenutki, kako prisrčno so ga povsod sprejeli in ga spoštovali. Na primer pri Rožancu v Slivni. Ta kmetija je na samotni in prikovana v strmo pobočje. Neke februarске noči leta 1944. so v to hišo prišli člani litijskega okrožnega komiteja in plegli po klopih ob zidu ali pa so odejo razgrnili na pod in zaspali. Zjutraj je Rožanc šel k živini v hlev, gospodinja pa je rekla, da bo za vse skuhalo žgance. Na te besede ji je Sterlekar rekel, da žgancev ne bodo čakali, ker morajo takoj naprej k Majerju na Ušeniše. Vendar sta bila čaj in kruh hitro na mizi in vsi so brezskrbno jedli, le Sterlekar se je nemirno obračal nazaj in neprenehoma pogledoval skozi okno. Naenkrat se je zdrnil: »Nemci!« je izdahnul in vse

seniškega okrožnega komiteja. Do potokov sva šla peš. Bil sem presenečen, ko sem zagledal poleg Gregorčiča še Vencija Perka, Karla Prežljaka, Viktorja Kežžarja, Albina Zemvo, Poldeta Stražišarja, samo znane jeseniške revolucionarje in voditelje upora, ki so razen Perka vsi padli med NOB.

Gregorčič mi je na tistem sestanku približno takole govoril:

»Toliko časa se že poznamo (to je govoril meni), v Podmežakliji si dobro delal, na davkariji si nam pomagal, zato te predlagamo, da prevzameš dolžnost sekretarja okrožnega odbora OF. Kot komunist moraš prevzeti naloge, ki ti jih je zaupala partija.«

Skoraj nerodno mi je bilo, ker sem menil, da so drugi

Ignac Sterlekar z Rožančevo mamo in njeno hčerko v Slivni. Kot sekretar partijskega komiteja za Litijsko okrožje je Ignac rad obiskoval partizanske družine.

delo. Leta 1934 so ga premetili na davčno upravo v Radovljico, kjer je delal do leta 1940, ko je bil kot komunist po prepričanju in ne po članstvu odpuščen s dela. Sterlekar je pri sestri na Jesenicah prišel v stik z znanimi revolucionarji in poznejšimi voditelji vstaje. Poleti 1941. leta so ga imenovali za prvega sekretarja jeseniškega okrožnega odbora OF. Po izdajstvu in množičnih aretacijah decembra 1941. leta je PK KPS za Gorenjsko odpoklical Sterlekarja z Jesenici in ga poslal na politično delo v kamniško okrožje. Leta 1943 pa je bil za Mitjem Ribičičem imenovan za sekretarja litijskega okrožnega komiteja KPS, v katerem je kot vodilni politični delavec deloval do osvoboditve.

Spominjam se najinega prvega srečanja. Z ženo Minko, s partizanskim imenom Slavka, ki je bila med vojno sekretarka litijskega okrožnega komiteja SKOJ, sta me tako prisrčno sprejela, kot bi si bili že stari prijatelji. Tudi letos sva si nekajkrat izmenjala obiske in vsi najini pogovori so bili naravnani na temo, kako je bilo med vojno. Številne reportaže sem napisal na njegovo pobudo in z njegovo pomočjo. Pred petimi leti, sva običajno

oči v sobi so se uprle vanj. »Policisti vodijo gospodarja iz hleva proti hiši. Obkoljeni smo. Gotovo jih je veliko.« Sterlekarjeva hladnokrvnost je rešila vse, čeprav so jim krogle kot toča sikale okoli glave.

»Moje osebne težave so se začele leta 1938, ko je Hitler zasedel Avstrijo, naša tedanja oblast pa je začela po navodilih iz Berlina preganjati napredne ljudi,« mi je pripovedoval Sterlekar. »Od leta 1938 pa do 1940 sem bil kar enajstkrat na orožnih vajah v kazenskem bataljonu v Koprivnici. In to samo zato, da so me začasno pregnali iz Radovljice in z Jesenic. Tudi mene so 13. septembra 1940. leta odpustili z radovljiške davkarije. V tistih dneh se je Vencelj Perko, ki je bil aprila 1937. leta na ustanovnem kongresu KPS na Čebinah, vrnil iz Bileče, kjer je bil interniran s skupino jeseniških komunistov, Jože Gregorčič pa se je vrnil iz Španije. Po odpustu iz službe sem živel pri sestri v Podmežakliji.

Prve dni avgusta 1941. leta me je Jože Gregorčič poklical na sestanek v gozdček nad vasjo Potoki. Na sestanku me je pripeljal Marjan Kavalir z Javornika, član je-

bolj sposoben. Tako sem postal sekretar OF.

Glede na to, da sem šest let delal na davkariji, so me vsi trgovci, gostilničarji in obrtniki dobro poznali, jaz pa sem zelo dobro poznal njihov gmotni položaj. Sel sem k vsem jeseniškim trgovcem in samo v eni akciji zbral 30 tisoč mark. V nekaterih trgovinah sem dobil moko, sladkor, kavo, salamo, obleke, cigarete in drugo blago. Aktivisti so zbrano blago vozili z vozički partizanom na Poljane, na Potoke ali na druga dogovorjena mesta. Nekaj denarja in hrane smo dajali sorodnikom zaprtih aktivistov OF...«

Skromnost je bila vse do smrti značilna sestavina Sterlekarjevega značaja. Nikoli se ni jezil na ljudi, ki so v zaporu med hudim mučenjem povedali več, kot bi smeli, potem pa so jih mnogo od njih še ustrelili. Bil pa je zelo vztrajen pri oceni tega ali onega spornega dogodka med NOB, v katerem je bil sam udeležen.

Sterlekarja ni več. V pone-deljek so ga pokopali na ljubljanskih Zalah. Se naprej pa bo živelo njegovo delo.

Jože Vidic

Ne vem, ali je šlo za isto skupino, ki so jo Angleži 17. maja 1945 izročili enotam 4. operativne cone. To navaja v že omenjenem delu Milan Basta⁵¹⁾, ki tudi trdi, da je bila v tej skupini cela vrsta zelo visokih ustaških funkcionarjev: ustaških in domobranskih generalov ter višjih oficirjev kakor tudi ministrov vlade Paveličeve NDH.

Navedene ustaške zločince je že 6. junija 1945 vojaško sodišče 2. armade JA v Zagrebu obsodilo na smrt ali na dolgotrajne zaporne kazni.

V teh dneh smo imeli zelo omejeno gibanje po Celovcu. Sami se nismo oddaljevali od našečasne vojašnice v gimnaziji. Tako je bilo navodilo, saj je prihajalo že brez tega do stalnih incidentov, ki so jih povzročale angleške oblasti.

Veliko smo, vsaj v mejah možnosti, skrbeli med drugim za osebno higieno, za katero je bilo prejšnje tedne precej manj časa.

Seveda pa brez vojaških nalog nismo bili. Skoraj vsak dan so odhajale čete Bračičeve brigade na zavarovanje levega brega ob dravskem mostu pri Galiciji. Na desnem bregu pri tem mostu je bilo namreč veliko število ustašev in drugih sovražnih enot. Nekega dne je bila za zavarovanje določena tudi naša četa. V zasedi so bili poleg nas tudi angleški tanki, tokrat z uperjenimi topovi proti drugemu bregu Drave. Most je bil po sredini delno poškodovan, tako da takojšen prehod na našo stran ni bil mogoč. Kljub temu pa bi ga ustaši in četniki kaj kmalu usposobili, če ne bi bilo naših strojničarjev, ki so jim hitro dali vedeti, da smo poleg angleških tankov na levi obali tudi partizani. Angleži so bili skrajno previdni. Ob vsakem strelu so takoj izginili v tanke ali v njihovo

Silvo Grgič-Šimen

13

Najbolj krvavi boj Bračičeve

kritje, varovali so torej svoje glave tako, da je bilo že kar smešno. Kakor hitro pa je med nami kdo omenil Borovlje, je bilo našega dobrega razpoloženja konec. Spomin na padle tovariše je bil tako svež, da smo v trenutku postali resni in smo izpod čela gledali proti angleškim tankovskim posadkam. Tažko je verjeti, da so bili seznanjeni z žrtvami naše brigade, ki smo jih imeli tudi po zaslugi njihovega višjega poveljstva.

Zadnje dni našega bivanja v Celovcu so se vrstile tudi politične priprave za naš izsiljeni odhod s Koroške. Kljub temu pa je odhod s Koroške prišel za nas preveč nepričakovano. Vedeli smo sicer že prej, da se nekaj pripravlja, nikakor pa tega nismo mogli razumeti in nismo hoteli verjeti, da se bo kaj takega v resnici zgodilo. Mislili smo, da gre bolj za izsiljevanje, ki pa ne bo rodilo nobenih sadov. Vendar se je tisto najhujše zgodilo.

Pritisk zahodnih zaveznikov, da naj do sklenitve mirovne pogodbe Jugoslovanska armada zapusti Koroško (in ne samo njo, pač pa tudi Trst, Gorico, Pulj in del Istre ter Slovenskega primorja), je le bil tako močan, da je vodstvo naše države na te zahteve zahodnih držav moralo pristati.

Začeli smo se pripravljati za odhod iz Celovca in Koroške. Devetnajstega oziroma 20. maja 1945 smo zapustili Koroško in se kmalu zopet čez Radeljsko sedlo na Kozjaku vrnili na avstrijsko stran.

Rdeča armada nam je začasno poverila nadzor nad delom avstrijskega ozemlja. To je bil tisti del, ki sem ga deloma poznal še iz Lackovega odreda, saj je spadal v njegovo operativno področje.

Namesto sklepa

Bitka za boroveljska mostova predstavlja v končnih operacijah naše JA, še posebej enot 4. operativne cone, primer najbolj krvavega zagrizenega boja.

Zaradi izredno neugodnih položajev, ki jih je imela neposredno pred začetkom povsem nepričakovanega boja Bračičeva brigada, tudi zaradi neuresničenega sodelovanja z zavezniki pri razoroževanju ter zahrbtnega začetka najhujše tankovskotopniške ognjene priprave, kar so jih v Sloveniji v obdobju štiriletna osvobodilne vojne sploh doživele slovenske partizanske enote, sta imela Bračičeva brigada in Koroško odred veliko žrtev, saj je padlo nad stoosemdeset partizanov.

O teh naših žrtvah je lepo zapisal Milan Basta v delu, ki sem ga večkrat omeni v tem zapisu: »Osemdeset⁵²⁾ naših borcev je dalo življenje po uradnem koncu 2. svetovne vojne, tukaj na mostu in okoli njega, na Dravi in v Borovljah. Padli so na obali bučne Drave, na pristopih k Celovcu in Gosposvetskemu polju, za svobodo Koroške. Ostali so tukaj na večni straži in v spominu vseh Slovencev in Jugoslovancev, posebno koroških Slovencev, ki kljub žrtvam, ki so jih dali, niso mogli priti v sestavo matične domovine.«

Tem, v veliki večini še vedno neznanim padlim vojnim tovarišem, sem posvetil svoj zapis o njihovi zadnji bojni nalogi.

⁵¹⁾ isto delo kot v op. 13/c (str. 428)

KONEC

Dan artileristov je 7. oktober

Do tisočinke natančnosti

Partizanske enote so svoje prve topove imele že ob samem začetku narodnoosvobodilnega boja in sicer v Črni gori v času julijske vstaje. Prva organizirana artilerijska enota narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije pa je nastala po bojih za osvoboditev Čačka. Ko so 1. oktobra 1941 borci Čačanskega in Kragujevskega odreda vkorakali v Čačak, so tam našli štiri 75 milimeterske topove in še istega dne formirali topničarsko baterijo. Za ko-

Milorad Kecojević

je bil razvoj v letu 1944. K temu je veliko pripomogla pomoč zaveznikov. Sremska fronta je že imela močno topništvo in v bojih za osvoboditev Trsta je sodelovalo kakih 450 topov in minometalcev, ki so lomili zadnji odpor sovražnika in potem častno vkorakali v osvobojeni Trst z enotami 4. armije.

Danes rod artilercev naših oboroženih sil nadaljuje tradicijo, ki je zrasla med narodnoosvobodilnim bojem. Čas je drugačen. Razvoj je zanesel modernizacijo tudi sem. Če so partizani iz vrst naroda med vojno morebiti prvič od blizu videli topovsko orožje in jim je sam bojni spopad s sovražnikom na bojišču pomenil šolo, se danes v mirnem času vojaški obvezniki učijo večšin, ki jih zahteva artilerija. Tako se tudi artilerci pripravljajo za obrambo dežele, da bi vodili politiko miru. Minil je čas baliste, arkbaliste, katapulte, modfe, ovna za rušenje zidov, merzerja, večcevne orožja iz 14. stoletja in drugih predhodnikov današnjih topov, havbic, minometov in večcevnega raketnega metala. Eno pa je vendar ostalo; ostal je človek, ki s tem

starešine, mlajšim pa najprej privzgojimo čut natančnosti in odgovornosti. Za nas ni razločka, ali je dan ali noč, sonce ali dež, poletje ali zima. Delamo vedno, kajti pripravljeni moramo biti v kakršnihkoli pogojih.

Nekoliko stran so pravkar pripeljali večcevni raketni metalec, eno najnatančnejših artilerskih orodij. Med drugimi upravlja z njim tudi Saša Čojo. Deset mesecev je že v vojski in se mu ravnanje s tem univerzalnim orožjem, kakor sam pravi, ne zdi nič posebnega. »Z njim lahko sledimo pomembne cilje na kopnem, v zraku in na morju. En večcevni raketni metalec lahko nadomesti 32 havbic. Upravljanje je avtomatsko. Potrebna je le historist človeka, kajti naše orožje ni namenjeno statiki in kamuflaži. Moramo na najkriticnejše mesto, na bojišče in po nekaj minutah, po opravljeni nalogi, spet izginiti.«

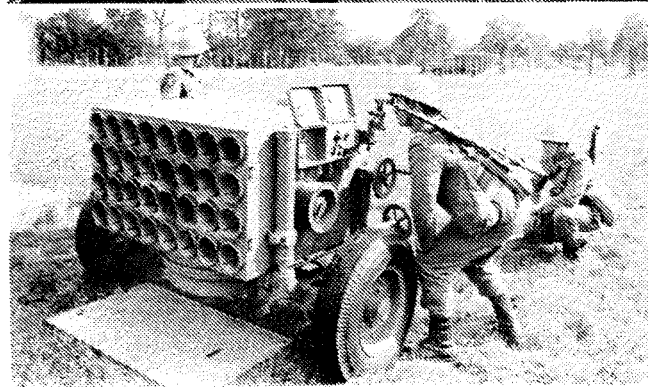
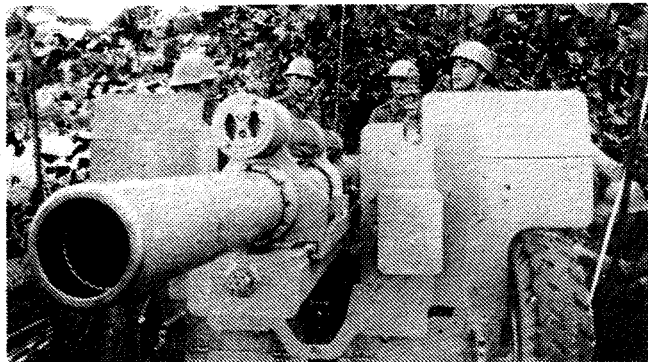
Tudi rod artilercev nudi svojim pripadnikom po urah

Jovan Andonovski

mandirja so postavili Djordja Milovanovića. Čez nekaj dni so topničarji že želi prve uspehe v bojih z Nemci v Kraljevu. Uničili so sovražnikovo letališče, da ga le-ta ni mogel več uporabljati. Bilo je to 7. oktobra 1941 in prav ta dan so si artilerci izbrali za svoj praznik.

Razvojna pot je tudi v rodu artilercev zahtevala svoj čas in svojo specifičnost. Prva proletarska brigada je najprej imela le minometalski vod, kmalu nato pa topovski. Ob koncu leta 1943 je nastala divizijska artilerija. Hitrejši

Večcevni raketni metalec lahko nadomesti 32 havbic

upravlja, oziroma skupina, in ostati mora natančnost vsakega posameznika, najpomembnejši člen v verigi zahtevanih kvalitet za dosega cilja.

Ob robu gozda stoji z mrežo pokrita havbica. Skupina, ki jo sestavljajo Paun Stojković, Cvetozar Kukobat, Zlatko Tušak, Toplica Vasić, Borče Tonevski, Suljeman Spahalić in Petar Maras je v

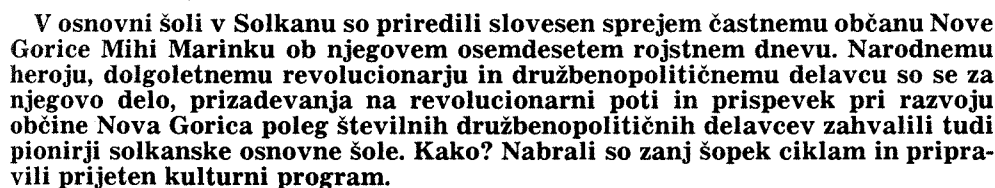
polni pripravljenosti. Vsak ima svojo zadolžitev. »Natančni smo kot v matematiki,« poudarja starešina Milorad Kecojević. »Napak pri nas ni mogoče skriti. Zato pa imamo razgledne točke, veziste, izvidnike in dobro elektronsko opremljenost. Topografi na osnovi karte do 15 metrov natančno določijo geografsko mesto. Odgovornost dolžnosti prevzemajo

vojnih obveznosti možnost za bogato življenje in za bogačenje le-tega. »Na nivoju osnovne enote imajo svojo osnovno partijsko celico, osnovno mladinsko organizacijo ter svet za red in disciplino, ki skrbi, da odpravi vse negativne pojave in vzgaja samodisciplino. Na nivoju višje enote je svet za samozaščito. Imamo tudi odbore za kulturno delovanje.« našteva starešina Jovan Andonovski. »V lastni knjižici so na razpolago vse vrste knjig. Sami vojaki so osnovali zbor in glasbeno skupino. Povezujemo se s šolami in zunajšolsko mladino v Kočevju, Sodražici, Ribnici in Loškem potoku. Prav sedaj v oktobru začnemo v občini Ribnica kviz Tito-partija-revolucija, v katerem sodelujejo mladina in vojaki. Pa tudi drugače se vključujemo v življenje okolice. Z delovnimi akcijami smo že marsikateremu kraju in njegovim krajanom pripomogli do boljšega življenja. Hvaležni so nam v dolini Krke, kjer smo napeljevali vodovod, pa v Suhi krajini, na Velikih Blokah in drugod. V Banjaloki so nas kmetje, večinoma starejši ljudje, tako lepo sprejeli, da bo misel nanje vedno živela z nami.«

Sodobne oborožene sile si ne morejo zamišljati svojega delovanja in svojih uspehov brez artilerije. Zato je posebnost pozornost namenjena prav razvoju tega vojaškega rodu.

Živa Drole

Glasi brigadirjev

Dvajsetega septembra letos sem se v Bukovici med mladimi vsaj za kratek čas spet počutila mlado, zlasti, ko smo skupaj zaplesali brigadirsko kolo. Udeležila sem se namreč tradicionalnega srečanja brigadirjev novogoriških mladinskih delovnih brigad, in sicer je to že moja tretja udeležba na takem srečanju, edinstveni priložnosti, da ne več mladi brigadirji obudijo spomine na svoje brigadirske dni. Na žalost pride veterano malo, zaradi slabe obveščenosti in nepopolne evidence, čeprav je prva povojna leta sodelovalo na mladinskih akcijah zelo veliko število tukajšnje mladine. Zato bi bilo prav, da se vsi brigadirji veterani prijavijo pri občinski konferenci ZSMS, Center za mladinske delovne akcije Nova Gorica.

Še posebej pozivam brigadirje 1. goriške MDB, ki je leta 1951 gradila predor Ljeskove vode na mladinski progi Dobjo-Banjaluha (Brigada je bila devetkrat udarna, prejela je orden dela maršala Tita, šest posebnih pohval ter številne diplome za prva mesta na kulturnoprosvetnem področju.), da se prihodnje leto tega srečanja udeležijo v večjem številu, saj bomo proslavili 30. obletnico naše brigade. Svoje sedanje naslove lahko sporočite tudi na naslov Jože Peršolja, Nova Gorica, Cankarjeva 36, tel. 23-748.

Cvetka Mrak
Nova Gorica
c. 15. septembra 3

V našem bloku stanuje starejša žena z imenom Zofija. Prosila sem jo, če mi lahko pove o kakšnem dogodku iz vojne.

»Živila sem v Raši v Istri,« je začela pripovedovati, »z možem in štirinajstmesečnim sinom. Nekega januarskega dne, leta 1943 ko je bil mož na delu, so prišli italijanski karabinjerji z naročilom, naj se takoj javim na karabinjerski postaji. Vzela sem otroka v naročje in odpeljali so me. Na postaji so zahtevali, naj jim povem, kje imajo tisti moji bratje, ki so šli novembra 1942 k partizanom, svoj bunker. Nisem vedela, pa tudi če bi, jim ne bi izdala. Z otrokom v naročju so me odpeljali v zapor. Bili so težki dnevi. Otrok je jokal in jaz z njim. Še strašnejši pa je bil dan, ko sem izvedela, da so mi ustrelili moža in otroku očeta. Močnejše sem stisnila k sebi sina in dušila jok v sebi.«

Živim v svobodi, veselju in sreči, zato težko razumem krutost vojne in občudujem vse tiste ženske, ki so vsem udarcem navkljub pogumno korakale svobodi naproti.

TATJANA LAPANJA
osnovna šola Cerkno

Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije Nova Gorica je izdala posebno številko glasila o mladinskih delovnih akcijah 80 z naslovom **Mi mladi**. Med drugimi zapisi iz življenja mladih brigadirjev je vodja centra za MDA Aleksander Miljavec napisal o samoupravljanju:

Ko pride brigada na MDA, je v njej velika večina mladih ljudi, ki se prvič srečajo s samoupravljanjem v praktični obliki, kjer je njihovo delo in življenje odvisno od lastne odločitve. Znano nam je, da prve dni dvigamo roke za vsak predlog, ki nam ga predlaga predsednik brigadne konference ali kdo drug, pri tem pa sploh ne pomislimo, za kaj smo glasovali. Šele, ko sčasoma začnemo ugotavljati, da smo sprejeli sklep, ki nam ne ustreza, ali se ob tem pojavijo določene težave, se začnejo v nas buditvi vprašanja: »Zakaj sem dvignil roko? Zakaj nisem prej pomislil?...«

Tako opazimo med akcijo, če pravilno vodimo in usmerjamo delo brigadnih konferenc, da je vsak sestanek plodnejši, razprave pogostejše in vsebinsko bogatejše. Ko brigadir začuti, da lahko vpliva na določene pojave, ne izostane niti kritika vodstvu brigade niti vodstvu akcije.

Seveda pa imamo med celo akcijo veliko »izpitov« naše zavesti in realnega ocenjevanja. To so v prvi vrsti sestanki, na katerih se izrekaajo disciplinski ukrepi. Največji izpit pa je na koncu akcije ob podelitvi priznanj in udarniških značk.

Brigadirji pridejo z akcije z občutkom, da so postali pravi samoupravljalci, kar bodo s pridom uporabili pozneje na delovnih mestih.

Ž. D.

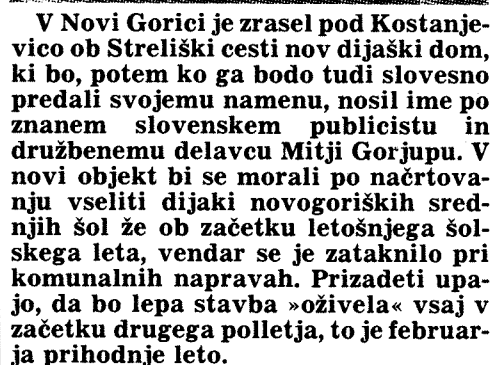

Foto: Vojko Cuder

KRAMLJANJE KRAMLJAN.

TV-15 za mladino ali kako drugače?

Takole pisemce, dragi moji mladi sodelavci, kakršno je pred dnevi prišlo na naše uredništvo, naj nam bo vzpodbuda v nadaljnjih prizadevanjih, da bo naša mladinska stran TV-15 čim lepša in vsebinsko čim bogatejša. Videti je, da ni čtivo samo za mladino, ampak se radi ustavijo ob njem tudi starejši, nekdanji borci narodnoosvobodilnega boja. Ob miselnih bogatih sestavkih gotovo v njih vznikne iskrica ponosa in potrditev zaupanja v mladi rod, kateremu predajajo ves smisel naše socialistične revolucije.

Razmislite, morda ni pravi naslov TV-15 za mladino, morda bi moralo na vrhu strani pisati Mladina v TV-15 ali kaj podobnega. Napišite nam kakšno svežo idejo.

Razmišljanje me je kar malo zavedlo, pa nič narobe. Želim, da bi tudi vas. Sedaj pa še v začetku omenjeno pisemce. Napisal ga je nekdanji borec Franjo Hovnik iz Ptuja:

»Draga učenka Janja!
Verjemi, z nekim posebnim zanimanjem in zadovoljstvom sem v 36. številki TV-15 na mladinski strani prebral tvoj prispevek, ki je bil objavljen pod naslovom Obisk na Dedinju.

Imel sem občutek, da so vse tvoje vrstice odsev neke globlje notranje misli, vdanosti našemu velikemu sinu revolucije, tovarišu Titu. To me še toliko bolj veseli, ker sem bil tudi sam borec NOV, da imamo takšno mladino, ki zna ceniti našo in svojo svobodo, ki nam jo je kot vodja vseh jugoslovanskih narodov priboril naš dragi junak Tito.

Vesel sem tudi, ker vem, da so tvoje misli odsev in odmev tvojih staršev in ne samo šole, kajti resnica je, da v pretežni meri že stariši oblikujejo značaj svojemu otroku. Prav tako sem prepričan, da so lahko tvoji starši nate ponosni.

Prepričan sem, da si vzorna učenka, da boš nekoč tudi vzor vsem, s katerimi boš neke delala, in ne nazadnje, da boš tudi vzorna mati in boš svoje otroke že v zgodnji mladosti učila ljubiti svojo domovino, ko jim boš pripovedovala o nekem junaku z imenom Tito.

Samo to sem ti, neznana
učenka, želel povedati.

Tebi in vsem tvojim najbližnjim pa prsrčen pozdrav!«

Pogum, mladina! Na dan z besedo. Vrzimo »pesem« v svet, kakor nam naroča že naš pesnik Oton Župančič, pesem, ki žari globoko v nas in od katere so ožarjeni naši pogledi, pesem naše zemlje, naših ljudi... podoba naše domovine!

Živa Drole

KRAMLJANJE KRAMLJAN.

Z rdečim zaznamovano ime

Mir v nemiru sveta

»El so zadnje čase mali pa velki fergusoni se začeli radi meti, el pa Vanč je Puklavec začel po po dugem časi od ljubezni živeti!«

Ljudska pese, šaljivka, drobček luči v vsakdanjem naprežanju. Kmečke lojtrnike so zamenjali fergusoni, težki traktorji,

Spomenik narodnemu heroju Jožetu Kerenčiču v Ormožu. »Jože Kerenčič je skupaj z Mileno Bokšo-Božo odšel v Pesnico (h Kerenčičevem stricu), da poišče zvezo z Mariborom. Bil je izdan in 19. novembra 1941 so ga gestapovci aretirali.« (Ormož skozi stoletja)

bele ceste asfalt in tako je naposled tudi Vanč Puklavec po dolgem času začel živeti od ljubezni. Vanč Puklavec izpod Koga pri Ormožu, čigar predniki so bili viničarji. Vanč, vtopi saj se v ljubezen, saj je je tako premalo...

Sredi mehke Sloven-skih goric se na osamljenem drevesu dere jata vran. Cesto križa majhna, sirota mačka, preplašene izgine v jarek, zgoraj na slemenu bevska pes in odganja tišino. Kog čemi v popoldanskem miru, gorice, s soncem obsijane, pod že na pol porjavlimi trtnimi listi varujejo s hlastno ljubosumnostjo vse preveč nedozorelo grozdje.

»Tja proti zimi bomo brali,« maje z glavo, zaskrbljen in nezadoovljen Čurinov Martin, ki je s tesarsko plenkačo obdeloval smrekovino po Varaždinu, Zagrebu, Mariboru, po Avstriji in drugod. S previdnimi gibi, za naprej izproženimi nogami, se preseda v nekakšen taročen naslanjaču v kulturni dvorani na Kogu. Pred tremi meseci so mu vzeli iz telesa ledvico.

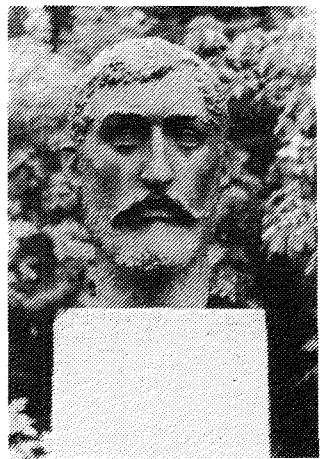
Martin dela spomenik kurirjem. Pravzaprav, Martin ga le sestavlja. Vari železo in ljubkuje les. Dve mogočni ploskvi, ki ju je oblikoval akademski kipar Peter Černe iz Ljubljane. Kog hoče ime-

ti spomenik, spomenik partizanskim kurirjem, spomenik miru.

Sredi mehke Sloven-skih goric Martinova roka ljubkuje boža voljni les. Da ne bi nikoli več bilo vojne. Da bi ostal spomin. V Palestini treskajo bombe. Teroristi vseh vrst vnašajo med ulice nemir, napetost in spoznanje groznega nereda. Preko iranskih in iraških meja preletavajo bombniki in sejejo smrt. V neskončni ameriški ravninah se je pripetila katastrofa: raketno konico z jedrskim nabojem je vrglo nekaj sto metrov vstran. Arabski svet prisega na džihad, sveto vojno, svet je bobneč kotel, vulkan, ki preti.

Martin se z kladivom bori proti hudemu. Po svoje. Tudi UNESCO se v Beogradu po svoje bori za boljše odnose med ljudmi. In ormoška občina. Z krčevitim bojem za napredek.

Martina je strah. Se pač hočeš nočeš mora spo-

Stanko Vraz, spomenik pred skupščino občine Ormož »Tudi kot ilirski pesnik je ostal tesno povezan z domačo zemljo. Slovensko mišljenje in občutje diha tudi iz njegove ilirske poezije. Ilirsko gibanje je sprejel kot navdušen idealist, zanesen romantik in glasnik ideje jugoslovanske enotnosti, ni pa razpoznal v njem drobnoburžoaznih panslavističnih tendenc.« (A. Slodnjak)

mniti, kako so jih Nemci ob prihodu prebirali kot krompir. Stali so tako Martin, sestre in mati pred komisijo Heimattubna, na Kogu in čakali. Preko sestrine in materine glave je Martin poškilil v spiske. Materino in sestrično ime je bilo zaznamovano s črno črtico, njegovo z rdečo. Že od nekdanj v levo usmerjeni tesar je bil zapečaten.

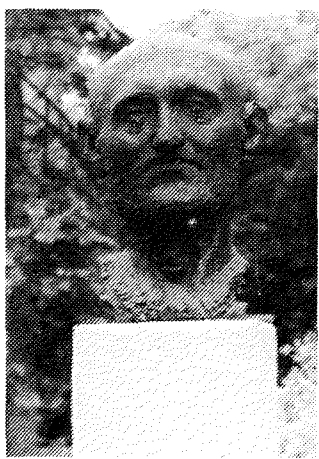
»Ni prišlo naenkrat. Bil sem v Društvu kmečkih fantov in deklet, pozneje, v Zagrebu, sem sodeloval pri štrajkih, ko sem se učil za tesarskega pomočnika, sva stanovala skupaj z narodnim herojem, domačinom Jožetom Kerenčičem. Kerenčič je hodil v gimnazijo, jaz pa k

tesarjem. Vinko Lašič, najin rojak, nama je dal sobico. Vse mogoče sva govorila z Jožo, bil je razgledan fant, a vse premalo previden. Moj polbrat, Sever, ga je večkrat opozarjal, naj se čuva, Kerenčič pa ga je vedno dobrohotno zavrnil: Saj ne počenjam ničesar hudega, prepovedanega. Franc je imel prav: bil je žandar in je slišal marsikaj. Novice nam je nosil, pomagal nam je. Pozneje je odšel v partizane, Kerenčič pa je moral umreti.«

Ti čudni baročni naslanjači in neprijazno temna dvorana z leseno gmoto spomenika kurirjem na tleh, pa krakajoče vrane zunaj! Strastna želja za mirom in sožitjem.

Martin in njegovi so ustanavljali odbore Oslobojilne fronte, zbirali podatke in raznovrsten material, Slavko Ivanjšič pa je poskrbel za organizacijo.

Štiriinštiridesetega leta so na Kogu ustanovili kurirsko postajo in nekdanji

Ksaver Meško, spomenik pred skupščino občine Ormož »Svoje junake, ki jih je srečaval na robu ali celo zunaj vaškega občestva ali mestnega življenja... svoje osebe: uboge na duhu in imetju, pijance, brezposelne delavce, bolne študente, je sicer slikal z zunanjim realizmom...« (A. Slodnjak)

divji lovec Martin je zaradi izkušenj, poznavanja terena in podobno, postal kurir. Hotel je v brigado na Pohorje, pa so ga zadržali: koristnejši je bil kot kurir. Zbiral je novice in jih vodil iz Medjimurja in tudi od drugod na Dravsko polje. Do Kozjaka. Vse do osvoboditve.

»Skoraj do osvoboditve, do šestega aprila. Proti Ljutomeru so že prodirali Rdečearmejci, Nemcev je bilo ko maka. Zgodilo se je, da je najprej bil zadet brat. Zavlekel sem ga do postojanke, ga prevezal in potem odpeljal domov. Nekoliko pozneje sva odšla v bolgarsko ambulanto v Središču in ko sva se vračala, sem skočil na mino. Brata je prepolovila, jaz pa sem se izvlekel, prepoln drobcev.«

Vlekel se je Martin po

cesti, krvav kot mesar, med minami in preživel. In poslej je tesaril, gradil in obnavljal. Se marsičesa se je naučil. Da ne kaže stokati. Da mora biti človek zadovoljen z malim. Da se je treba z vsemi štirimi boriti za mir.

Martin se smehlja. Zakaj se ne bi.

»Tole rad delam. Saj ne gre za denar. Če bodo kaj dali, prav, če ne, tudi prav.«

Mehkoba sije iz slovenjgorskih ljudi. Zunaj, ko stopiva iz temine v

Vlado Ožbolt »Mladina bo lahko črpala iz knjižice preteklost očetov in dedov...«

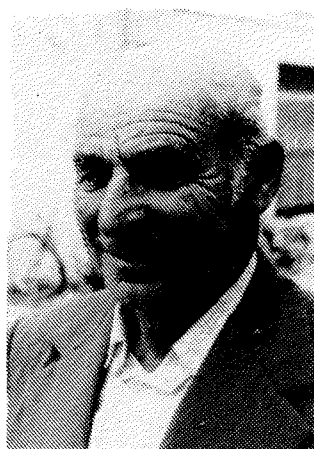
svetlobo, se znova vrneva v mir. Vojne ni več, vojna je ob Perzijskem zalivu, v Palestini, Arabcem trgajo zemljo, vojna je v zraku. Na slemenu je domačno prijeto.

»Ves mesec takšen, pa bo morebiti le dozorelo,« mimogrede navzre Martinu, ki so mu pred tremi meseci vzeli iz telesa ledvico, sosed in ga pobara po zdravju. Oba obraza se na pol nasmehneta.

Nekdo mi je nedolgo tega dejal, da se ljudje iz mojih srečanj vse preveč smejejo. S takšnim ali drugačnim nasmehom. Morda je res. Toda nič laži ni v tem. Po slemenih še živi smeh. Tudi v dolini, v mestih tu in tam. Nikakršne akademske, administrativne resnobe ni v njih. Narejenost je tukaj še vedno tuja. Iz zemlje je ne morejo črpati. Zemlja daje mehko. Nekaj mehkega je v delih Meška, takrat, ko se približa resničnemu življenju in kjer izpoveduje globoko domovinsko ljubezen ljudi, ki so se odtrgali od doma, šli po svetu za kruhom ali bili pregnani z rodne grude. Tam je Meško najmočnejši.

Po svoje je mehak tudi Stanko Vraz, ilirski pesnik, ki pa je vendarle ostal trdno povezan z domačo zemljo. Kot kulturni delavec je stal na strani ljudstva, a ga je vse preveč zmamila panslavistična ideja, ki ji je Prešeren nasprotoval.

Mehkoba Slovenskih goric je polno zaživela tudi v Kerenčiču, ko je spregovoril o socialnih

Martin Čurin »Nekaj toplega me vleče k temu delu...«

krivicah, ki so pestile njegovo ljudstvo. Mehkoba kot podlaga za revolucionarno trdnost in doslednost.

Nekaj tega se je nalezal tudi srbsko bosanski Slovenec, Vlado Ožbolt.

Ostala mu je nenarejena resnost, ki je tudi šale niso spodrezale. Ne vzvišena resnost. Dobrohotna resnost. Strast govornice.

Pri Zabavniku, spodaj pod Kogom, govorimo med rožami, velikanskimi šopi preimenitne solate na klopi, ki kar sili v olje in kis in sprenevedavim kužkom, ki bi rad lajal, pa mu ne dovoli.

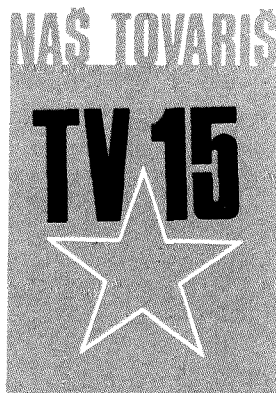
Govorimo o Titu, mislimo na mir. Mislimo na novi spomenik kurirjem, odganjamo vednost o svetovnem nemiru.

Ožbolt bi rad povedal vse v eni sapi. O denarju govori. Spomenik, ki bo poslej kot luč svetil na enem slovenjgorskih hribov, na Kogu, so morali postaviti. Moramo postavljati spomenike, slišim resnobni glas. In se zavem resnice o svetovnem (ne)miru. Skromne spomenike. Simbole zgolj. Drobne pike na zemljevidu zgodovine nekega naroda. Spoznanja resnice naroda.

»Denar zanj smo zbrali z vseh vetrov. Občinski odbor zveze borcev, krajevna skupnost Kog, krajevne organizacije borcev, pododbor kurirjev pete brigade Vojske državne varnosti, ti so dali. Zbiramo gradivo o kurirski postaji TV-15 S. drugo leto ga bomo izdali v knjižni obliki. Sestavni del občinske kronike o naši borbi bo. Mladina bo lahko črpala iz knjižice preteklost očetov in dedov. Preteklost, na katero smo ponosni. Tudi to je spomenik. Velik in pomemben spomenik...«

Skromnost véje iz moža, ki se je navzel mehke Sloven-skih goric. Ne pretirava, ne hvali se, le pojasnjuje in tako vdira v svetovni (ne)mir. Za seboj potegne Zabavnike, ženske kuhajo kavo, šče-meče diši iz kuhinje.

Milenko Strašek

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojskih starsev Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicam in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilne boje in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik: TONE URBAS

Novinarji - uredniki:

ZIVA DROLE TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK reportaža

MILENA STRAJNAR - kultura

BOJANA ZOKALJ-JESIH - naša organizacija

Lektor-redaktor: KATJA HVALA

Tehnični urednik: SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave: MILAN SENIČAR

Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28 I p. p. 598. 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din. za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28 I. p. p. 598. 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42 I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35